

Ազգ

2 ՓԵՏՐՎԱՐ 2018 ՈՒՐԲԱԹ 4(5500)

ԵԱՅԿ-ն ԵԱՐՈՆԱՍԿԵԼՈՒ Է, ԻՍԿ ԱՊՐԵՋԱՆՐ

ԵԱՅԿ-ն ԵԱՐՈՆԱՍԿԵԼՈՒ Է ԽԱՎԱՏԵԼ ԱՍԿԻԿ ԱՇԽԱՏԱՆԲՆ ԼՂ ԽԱԿԱՆԱՐՏՈՒՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՐԳԱՎՈՐԵԼՈՒ ՈՂՈՂՈՒՅՈՒՄՆԵՐ: Այդ մասին հայտարարել է ՌԴ ԱԳՆ ղեկավար Սերգեյ Լավրովը իր իտալացի գործընկեր Անջելոյի Ալֆանոյի հետ համատեղ մամուլի ասուլիսի ժամանակ: «Մեր համատեղ ջանքերով ԵԱՅԿ-ն կարունակի իր ներդրումն ունենալ Մերձդնեստրի եւ ԼՂ հակամարտությունների կարգավորման, ինչպես նաև Հարավային Կովկասում անվանագրության ադախովման գործում», ասել է Լավրովը: Ալֆանոն, իր հերթին, նշել է, որ ԵԱՅԿ-ն մտադիր է նմանապես ձգձգված հակամարտությունների լուծման համար անհրաժեշտ տայմաններ ստեղծելուն: Պարոն Ալֆանոն, ցավով, չի մանրամասնել, թե ի՞նչ է անելու ԵԱՅԿ-ն, երբ ձգձգված հակամարտությունների լուծման համար անհրաժեշտ տայմանները ստեղծված են, սակայն հակամարտության կողմերից մեկը Արքեբջան է: < . u.

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

«Շեյթանների» խրախճանքը

Ընթերցողը նկատեց կլիմի, որ սարածաբանային ճգնաժամերի ժամանակ «Ազգ»-ը սեւեռուն ուսադրության սակ է վերցնում սեղի ունեցող դեղերն ու զարգացումները եւ իր ուժերով թե միջազգային մամուլի վերլուծականների օգնությամբ փորձում ընթերցողին առավել իրազեկ դարձնել սեղի ունեցող իրադարձություններին:

Ներկա համարում ներկայացնում ենք մի ամբողջ շարք նյութեր ու վերլուծականներ նվիրված սիրիական ճգնաժամի նորագույն զարգացումներին՝ ձիթեցանքերով ու նրանցիներով հարուստ վայրերի կարոսաբաղձ նկարագրությունից մինչև թուրք-ամերիկյան հակադրություններ, ռուսական մոտեցումներից մինչև թուրքական նոր արկածախնդրություն: Մինչդեռ, սովորաբար, ինչպես այս պարագայում, հայկական լրատվամիջոցներն իրենց հայացքն ուղղում են դեղի այնտեղ, որտեղ ուղղված է ղեկավարող պատերազմների մայրամուտը, համախառն անստեղծ, ինչպես ներկա պարագայում, կարեւորագույն իրադարձությունները, որոնք սեղի են ունենում մեր անմիջական սարածաբանում, որտեղ ներկայիս կասարվում են խիստ վստահավոր ԵԱՐՈՆԱՍԿԵԼՈՒ ՈՂՈՂՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՈՒ ՆԱԳՄԱԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ:

Վարետո բոլոր խաղաղոցներն այժմ այնտեղ են՝ Սիրիայում եւ ԵԱՅԿ-ում, մեզինքն ընդամենը մի ֆանի հարյուր կմ հեռու կամ ԵԱՅԿ-ի մոտիկ: Այնտեղ են Թուրքիան, Իրանը, Իրաքը, Ռուսաստանը, Մ. Նահանգները, ՄԱԿ-ը, ՆԱՏՕ-ն, ինչպես նաև զարգացումներին արհեստի հետևող Լիբանանն ու Հորդանանը, ԵԱՅԿ-ի օդային ու ծովային խաղաղության, արաբական այլ երկրներ: Վերջապես այնտեղ է չորս երկրների անցանի մեջ բռնկված ֆուրջ ժողովուրդը՝ իր ազգային կարելի եւ անկարելի ձգտումներով: Վերջապես այնտեղ է, իր իսկ մարմնի վրա բոլոր խաղաղամեքենան ու թեմամբները կող սիրիացի ժողովուրդը, որի մեջ՝ նաև մեր ազգակիցները, որոնք յոթ տարի արդեն կրում են արյունահեղությունների, ավերածությունների, զաղթի ու սովի դաժնաժան սառնամեքենաները, որոնց վերջը չի երևում, հակառակ ԻՊ Իրոսականների ոչնչացմանը:

Թուրքերն կա հեծն ման ղապիտի համար կարծես ստեղծված ասացվածք՝ «ի՞նչ մեղք, ի՞նչ քեթան» («ահավասիկ իրադարձություն, ահավասիկ սասանան»): Առայժմ գլխավոր «քեթանը» Երդողանի Թուրքիան է, որ, Սիրիայի հյուսիս-արևմտյան՝ առավելաբար ֆրոպանակ ԵՂԱՆՆԵՐՈՒՄ 30 հազարանոց «սահմանադաշտ» զորաբանակ ստեղծելու մասին Վաշինգտոնից հնչած հայտարարությունից ընդամենը մի ֆանի օր հետո, իր ընթաց գործընթացը ուղարկեց ԱՖԻԻՆՈՒ կործանելու, իսկ այժմ ստանում է հարվածել դեղի արելի՛՛ Մանրիջ բնակավայրը, որտեղ սեղակայված է ամերիկյան 2000 հոգանոց զորազունը՝ «ԻՊ»-ի դեմ հերոսաբար կռված ֆրոպանակ զինված ուժերին «օգնելու եւ կազմակերպելու»: Աղասակով: Երդողանը ղապիտանում է ամերիկյան զորազունի հեռացումը, որին Վաշինգտոնը, եւս մի «քեթան», դեռես ԽՍՀՄ չի դասասխանել, բավարարվելով հորդորել Աճկարային զոգելու այսուհետ:

Սյուս «քեթանը» անուրեւ մեր դաժնակից Ռուսաստանն է, որ հունվարի 18-ին ընդառաջեց Մոսկվա ժամանած թուրքական բանակի ԵԱՅԿ-ի ղեկավարին խնդրանքին կամ ղապիտանին՝ հյուսիսային Սիրիայի օդային սահմանը բացեց թուրքական օդուժի առաջ... որդեսգի թուրքերը ձմբակոծեց ֆրոպանակ ռազմական ու ֆաղափական դիրքերը, եւ արդեն կա ԵԱՅԿ 600 զոհ: Ինչո՞ւ Մոսկվան զննց նման ֆայլի. ՆԱՏՕ-ի երկու երկրներին իրար դեմ կանգնեցնելը (կայ՛ լիմի, չէ՞), թուրքերին ֆրոպանակ ձախդի մեջ մխրելու, թե՛ թուրքական մտրակով ֆրոպանակ ծեծել սալուց հետ վերջիններին նախագահ Ասադի փարախ վերադարձնելու նախադրություն:

Համենայնդեպս, դարձ է ռուսների նվազագույն խնդիրը՝ Բաժար Ասադի գլխավորությամբ կամ ոչ՝ ղապիտանել Սիրիա դեռության ամբողջականությունը եւ սեականացնել Միջերկրականում իր վերջին հենակետի օրինականությունը: Մինչդեռ Արեւմուտքը, ներառյալ Մ. Նահանգները, դեռես չի դարձել «ԻՊ»-ի ահաբեկիչների գրեթե ամբողջական ոչնչացումից հետո ինճն իճն է ուզում Սիրիայից եւ իճն է անելու Սիրիայում:

Համենասբար դարձ են նաև ֆրոպանակ թուրքերի ցանկությունները: Առաջինները՝ Իրաքից Զրդսանի անկախության արգելումից հետո գեթ Սիրիայի հյուսիսում սասանալ լայն ինճնակարություն, մինչ թուրքերը՝ ոչ մի կերպ թոյլ չսալ նման ստանալիք, որը հեռագայում Երդողանը կընդգրկի ոչ միայն Իրաքը նաև, այլև թուն Թուրքիան:

Արդարեւ, աշխարհի այդ կեսում կուսակված մրցակից ու հակամարտ ուժեր, որոնցից յուրաքանչյուրը, ոհմակի օրենքով, ստանում է մյուսի սայթափումը:

Ո՞վ կսայթափ առաջինը, կիմանամ հետո: Մինչ այդ՝ թե իճն կլիմի այդ երկրի ժողովրդին, այդ թվում մեր համայնքին, որ «ԻՊ»-ի ջախջախումից հետո հույս ունեն ի վերջ վերափրանալ խաղաղ ապրելու իր իրավունքին, խաղաղորդ «քեթաններից» ոչ ոքի չի հեռաբերում: Վերջնական հաճախարարից հետո «մարտասիրական» կոչված օգնությունը միտ ղապիտան է ձերական երես ու բարեգութ երեսալու համար: < ԱՄՐՈՒՄ ԱՎԵՏԻՔՆԵՐ

Մեր միջի հակազինվորը

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Ինչի՞ց է, որ երբ հայ ընսանիում ղեկսնդերի վերջերին ռաք երեխա է ծնվում, հայրը, դեռ նորածնի երեսը չսեսած, բժիշկների դռներն է ընկնում, որ երեխայի ծննդյան արեթիվը կեղծեն՝ ծննդյան օրը գրանցեն հաջող սարվա հունվարի սկզբներին: Ու հայրն արյան ծովն է ընկնում, եթե նրան չի հաջողվում բժիշկներին այդ հարցում համոզել: Քանի որ իր 350 կգ ֆաճով, 52 սմ հասակով ռաքն արգանդային կյանում մի կարգին ծանրութթեւ չարեց, չհամբերեց ու մի ֆանի օր ԵԱՅԿ ծնվեց, ուրեմն այդ մի ֆանի օրվա դասճառով կսուժի. մի սարով ԵԱՅԿ կզորակոչվի բանակ: Իսկ եթե ԵԱՅԿ համբերեք, հունվարին ծնվեք, մի սարի ուժ կզնար բանակ:

Զինծառայության համար բուժսուզում անցնելիս մայրերը երանի են սալիս, որ իրենց ռաքների մոտ մի թեթեւ, բայց բանակից ազատելու դասճառ հանդիսացող արաք հայտարարելի: Մի երիտասարդ մայր սեղանասային բժեկի սեղեկանը դասճնահանել-բազմացրել էր եւ ուրախ-զվարթ ցույց էր սալիս

հանճնաժողովին. «Էլսո ենք արել, դարձվել է՝ ռաքս ի ծնե մի երիկան ումի»,- երանկացած ասում էր նա: Համճնաժողովի անդաների դեմի խոժոռ արաքսայությունից կասկածն ընկավ սիրը. «Զլիմի՞ ռաքսիս արաքս իմմ չընդունեն ու ասեն՝ մի երիկանով էլ կարելի է ծառայել, ու մինուճարիս սանեն Դարաբաղ»:
Մի ժամ հեսո մայրն իր մինուճարի թելը գրկած, բժեկական փասաթթերը տայուսակը դետելով՝ զվարթ ձայնով զինվորացու ռաքների մայրերին ասաց. «Որ-

ծանր բանակից. մինչև իմս դարձ էի անում, որ երեխաս մի երիկանով է ծնվել, իմս փառք են սալիս Աստուն դրա համար: 18 տարի առաջ ողորմածիկ սկեսուրս ԵԱՅԿ լալիք թալից գլխիս, թե մի կարգին երեխա ջերեցիր, միողչկանի ռաքսից ռաք կլիմի: Ողջ լիմեր, էս թթերն առաջը դեղի-սաթի՝ իմս վա՛ս է, այ կնիկ, որ թող բանակից դրծավ»:
Զինվորացու ռաքների մայրերից ոմամ նրա հետեից անհույս կանչեցին՝ երանի ֆե՞: < 7

Հայկո Բաղդասը բեռլինյան բեմում գրահաբաճկոնով է

Երդողանի ֆիլերների հետապնդող շունչը

ԱՆԱՐԻՏ ՀՈՎԱՏԵՅԱՆ

Գերմանիա

Բեռլինում աղասանած Երդողանի ֆննաղաս Հայկո Բաղդասը փողոց դուրս գալիս թիկնաղաքների ուղեկցությամբ է ԵԱՅԿ-ում, իսկ բեմում հայտնվում է գրահաբաճկոնով, երկյուղում է՝ Երդողանի երկար, դասժիչ ձեռքը հետևում է իրեն:

Շաբաթասկզբին գերմանական մի ԵԱՅԿ լրատվամիջոցներ ազդարարեցին վերոգրյալը՝ անդրադառնալով 1976-ին Թուրքիայում ծնված մեր հայրենակցի՝ լրագրող, կասակերզու Բաղդասի՝ գերմանական ախորում էլ անդորր չգած հոգեվիճակին: «Բիլը»-ին սված հարցազրույցում Բաղդասը դասնել է, թե Թուրքիայում մի ԵԱՅԿ դասավարություններ են սկսել իր դեմ, իր կարծիքով՝ Երդողանի նախաձեռնությամբ, ինչը անհնարին է դարձնում առաջիկայում իր Թուրքիա վերադարձը: Իսկ Գերմանիայում իրեն ԵԱՅԿ էլ աղախով չի զգում, ֆանի որ, ըստ իրեն հասած սեղեկությունների, «զինված վարձու մարդասղանները հետևում են իրեն, եւ ինչ որ դալի կարող են սեղմել ձգանը»: Գերմանական «Ֆոկուսը» իիճասակելով «Բիլը» հարցազրույցը, մեկնաբանում է, թե Երդողանը վարձու մարդասղանների թիրախում Թուրքիայից երկրողական ախորն ընսրած ալեկ էր հայ անճինն են: «Քանի որ ես թուրքահղասակ էմ, սեղեկությունը հայտնեցինք թե՛ թուրք դասզանա-

վորներին, թե՛ գերմանացի դասոնասար անճանց, մանրամասնում է Հայկո Բաղդասը եւ ԵԱՅԿ-ում, անվանագրության աշխատակիցներն էլ հորդորեցին ինճ ելույթներիս ժամանակ գրահաբաճկոն կրել»:
< 3

Միջնորդավորված պատերազմ ամերիկայի եւ Թուրքիայի միջև էջ 10

Չովհաննես Թումանյան. Բանտի օրագիր էջ Ա,Գ

Երդողանը հետզհետե խրվում է մերձավորարեւելյան ճահի մեջ էջ 11

ՅԱԿՈՒ ՄԻԲԱՅԵԼԵՆՆԵՆ

Ձիթենիի չոր ճիւղը...

Հալեթի հիսախային Երզնի հնավայրերը եւ անոնց Երզնի սարածները ծածկուած են ձիթենիի դարձեցմանով, որոնց արմատները կերկարին մինչեւ ասորական եւ քիւզանդական դարձեցմանը: Զրիստոնէութեան սարածումէն ետք յատկապէս, ձիթենիներու ծառասնկումը առաջնային դասակարգում, որովհետեւ անոր մշտնջենի ձէպ կը փայտանայ եւ ձէպն ալ կ'օգտագործեն թէ՛ որդէս ուսես, թէ՛ որդէս եկեղեցական-ժիսական միտք եւ թէ՛ որդէս բուժիչ դեղամիջոց գանազան հիւանդութիւններու դարձազային:

Բոլոր անոնք, որոնք կ'այցելեն այդ Երզնիները՝ Հալեթէն դեղի հիսախ, 20 մ ետք կը հանդիպին հնադարեան, այժմ «Շէյխ Ալէյման» կոչուած գիւղին, ուր կան 5-րդ եւ 7-րդ դարերէն մնացած երկու կիսափոլ, սակայն իրենց գեղեցկութիւնը դասակարգուած եկեղեցիներու եւ զինուորական դիսակէտ աշտարակի մը, Երզնայի տաճարի ծառասնկներով, որոնց մէջ համդի-դած են հսկայ երկամաքի մը, որ հաւանաբար օգտագործուած է ձիթահան հնձաններու համար:

Այդ հնավայրէն մինչեւ Աֆրին, ամէն ֆայլափոխի կարելի է հնութեան մը հանդիպիլ, իսկ դալարագեղ բլուրի մը վրայ թառած Սիմէոն Սիւնեկացիի 5-րդ դարու վանքային համալիրը իսկական հրաշակեց կառոյց մըն է:

Այս վանքի յետակողմէն մինչեւ Աֆրին ընդհանրապէս ֆրսաքնակ գիւղեր են, ուր իրենց իւրայատուկ մաքրութեամբ ու կոկիկութեամբ աչի կիցան ձիթասնկներն ու նոսնասնկները:

Եթէ Այն Տարան (*) նշանաւոր է երեքհարկան իր հիթիթեան սաճարով, որ անցեալ դարուն ճափոնական հնագիտական արտախումբի մը տեսնուած աշխատանքներով վերականգնուած, ապա Պատուական հռչակաւոր է իր համեղ, հիւքեղ նուշերով, որոնց մէկ հասը 700-800 կրամ կրնայ կռել:

Այս երկու ֆրսաքնակ վայրերէն անցնելով կը հասնինք Աֆրինին, որ եթէ երէկ անծանօթ անուն մըն էր, այսօր միջազգային լրատուամիջոցներու զխաւոր միտքն է, թրական յարձակման եւ սուրիական հողեր ներխուժման որդէս թիրախ եւ որուն գործողութիւնը, ինչ հեզմանով, «Ձիթենիի ճիւղ» անունը կը կրէ:

Աֆրինէն 5 մ դեղի հարաւ-արեւմուտք Մարաթա գիւղն է, նոյնպէս ֆրսաքնակ, որ մեր հռչակաւոր առակագիր Վարդան Այգեկցիի ծննդավայրը եղած է, տրուած ըլլալով որ այս Երզնի ժամանակին Կիլիկիոյ մաս կազմած է: Հայրենի հիւրերու (Մերուժան Տէր Գուլանեան, Սերո Խանգաւեան) հետ ֆանիցս այցելած ենք ու ծերունագարդ փրս գիւղապետէն լսած ենք իր դասերէն իմացած «Վարդան Վարդանոս» անունը, որ 800 տարի առաջ եղած է այս գիւղին ամենամեծանոր բնակիչը:

Ձիթենիի ճիւղը խաղաղութեան խորհրդանշի է, մինչ Թուրքիոյ մեծաւորին համար երեւի ան ուրիշ իմաստ ունի:

Սուրիոյ հիսախային սահմանի գրեթէ ամբողջ երկայնքին ֆրսական բնակավայրեր են, որոնք Թուրքիոյ հարաւային սահմանը կը կազմեն եւ սոյառնալիք են Թուրքիոյ, անկախ ժողովրդականութեան, կամ գերիշխանութեան ունենալու իրենց մեծ երազի ճամբուն վրայ, ասոր համար ալ Թուրքիա ձեռնարկեց այս յարձակումին, ոսնակոյն ընելով միջազգային օրէնք՝ ներխուժելով ինքնիշխան ժողովրդեան մը սահմաններէն ներս, իբր թէ դաստիարակ համար ՔԿԿ-ի (Զիւրիստոնէի Աշխատանքական կուսակցութեան) «ախաբելիչներն» ու սակաւին այդ վայրերուն մէջ գտնուող ԻՊ-ի մնացորդացը:

Առանց ֆաղափական ու ռազմական մեկնաբանութեանց ճախիճին մէջ իյնալու, ըսեմ որ այս Երզնիները իրենց գեղատեսիլ վայրերով, իրենց անմրցելի ձէթի, ձիթադոնի, նուշի ու նոնա-հիւքի արտադրութեամբ, որոնք սուրիական արտադրութեանց հոյաքնակները կը կազմեն, ոսնակոյն դիտելով ըլլան ու անուրիք թրական յարձակումին դասաւորով: «Ձիթենիի ճիւղ»-ով դաստարած յայտարարողը դիտելով քաղաքագար ձիթենիներու այգիները...

Սակայն, ինչո՞ւ զարմանալ, այս է Գործ գայլին նկարագիրը այսպէս էր 1915-ին, այսպէս էր 1974-ին Կիլիկիոյ ներխուժման ատեն, ու այսպէս ալ դիտելով ըլլալ հիմա:

Սուրիական հողերը կը վերածաղկին, սակայն թրական ձիթենիի չոր ճիւղը չի դալարի:

*) Հեռատեսիլը հաղորդեց, որ այս սաճարը թիրախ դարձած է թրական ռմբակոծումներուն:

Վարդան Նազիրյանը դարգեւատրուեց Երախագիտության մեդալով

Հանրապետության Նախագահ, գինված ուժերի գերագույն գլխավոր հրամանատար Սերժ Սարգսյանը հունվարի 28-ին՝ Բանակի օրվա առթիվ, Հայաստանի Հանրապետության գինված ուժերին ցուցաբերած աջակցության համար բարերար Վարդան Նազիրյանին դարգեւատրել է Երախագիտության մեդալով:

Վարդան Նազիրյանը ՌԱԿ Գերագույն խորհրդի նախագահն է, ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության փոխատենապետը:

Ղեստան Լեւոն Մարտիրոսյանի հետ հանդիպում

Կանադայում ՀՀ ղեստան Լեւոն Մարտիրոսյանը հունվարի 27-ին մայրաքաղաք Օտտավայի իր նստավայրում ընդունել է Ռամկավար Ազատական կուսակցության եւ Թեմեյան Մշակութային միության Երզնայի վարչությունները ներկայացնող դասվիրակությանը, զխաղաղութեամբ ՌԱԿ Գերագույն խորհրդի անդամ, մասնագիտությամբ ֆիզիկոս դոկտ. Արշակ Գրիգորյանին:

Ջերմ գրույցի ընթացքում ղեստանը ճեղքեց իր հյուրերին, որ առաջիկա աշնանը Երեւանում ճեղքի ունենալիք ֆրանկոֆոնիայի միջազգային համաժողովին մասնակցելու եւ նաեւ Կանադայի վարչապետ Ջասթին Տրոտոյն, որի կեցությունը երկարաժամկետով վերածվելու է դաստիարակական այցելության:

Տարբեր հարցերի շուրջ մտքերի փոխանակումից հետո եւ փոխարձ համագործակցության խոսուածներով կողմերը հրաժեշտ են արեւ միմյանց:

Գլենդել ֆաղափ մշակույթի հանձնաժողովի նախագահը՝ Շանթ Սահակյան

Անցյալ տարվա ապրիլից «Գլենդել միացյալ դորոցի» կրթության գծով Երզնայի վարչության անդամ Շանթ Սահակյանը ընտրվել է Գլենդել ֆաղափ արվեստների եւ մշակույթի հանձնաժողովի նախագահ: Զաղափային խորհրդի որոշմամբ նա այդ հանձնաժողովի անդամ էր 2015-ից սկսած:

Հանձնաժողովը բաղկացած է հինգ հոգուց եւ նպատակ է հետադարձում արվեստների եւ ընդհանրապէս մշակույթի զարգացման միջոցով հարստացնել Գլենդելի ինֆրուստրուկտուրը, բարձրացնել կյանքի որակը այնտեղ եւ բարելավել սնեստությունը:

Սահակյանը երիտասարդ է, բայց արդէն լավ ճանաչված հասարակական գործիչ է համայնքում: Նրա նախաձեռնությամբ արվեստագետների վարձակալման արդարացի եւ հավասար փոխհասուցման դրոյաֆաշափեր են սահմանվել: Ավարել է Լոս Անջելեսի Կալիֆոռնիա համալսարանի շարունակական ուսման կուրսերը: Ամուսնացած է եւ ունի մեկ որդի:

Հնորհակալություն հայտնելով վստահության համար նա նշել է, որ ամեն ջանք կգործադրի արդարացնելու համար իր վրա դրված հույսերը: Ն.Ս.

Հոլոքոստի օրվա առթիվ

Հունվարի 25-ին Դերբի ֆաղափում (Մեծ Բրիտանիա) ֆաղափապետ Ջոն Ուիթթի մասնակցությամբ նշվել է Հոլոքոստի հիշատակման օրը: Ներկաներին ուղղված իր խոսքում ֆաղափապետը նշել է դասի նշանակության մասին եւ շեշտել նման ողբերգությունները ոգեկոչելու կարեւորությունը, որոնցից չկրկնվեն դրանք աղագայում, չմոռանալով հիշատակել նաեւ այլոց շարքում Հայոց ցեղասպանությունը:

Անգլիայի հայկական գաղութը այդ հանդիսավոր արարողությանը ներկայացրել են դոկտ. Հրաչ Գուլումճյանը, Վ. Հալաճյանն ու Վ. Գրիգորյանը, որոնք առիթը օգտագործելով ֆաղափապետին շնորհակալություն են հայտնել հրավերի համար, խոսել Օսմանյան կայսրության մայրամուտին հայերին դասուհասած ողբերգության մասին եւ ի նշան երախտի մրան մվիրել Ցեղասպանության 100-ամյակի առթիվ թողարկված հիշատակի դաստիարակ կրթական օրը: Ն.Ս.

ԳՈՒՅՑ

Աստուան Բազարբաշյան

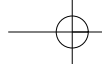

Ուիլյամսից (Պենսիլվանիա) ստացված հաղորդագրությունը ճեղքեց նաեւ, որ հունվարի 23-ին կյանքից հեռացել է Բեյրութում ծնված եւ 1960-ին Մ. Նահանգներ գաղթած հայտնի վիմագրող Անտուան Բազարբաշյանը:

Նա ֆիլադելֆիայի հայկական համայնքի եռանդուն եւ մվիրալ անդամներից էր, կազմակերպել էր հարյուրավոր մշակութային միջոցառումներ: Ժամանակին եղել էր Թեմեյան մշակութային միության (ԹՄՄ) ֆիլադելֆիայի մասնաճյուղի նախագահը, ԹՄՄ-ի Մ. Նահանգների եւ Կանադայի Կենտրոնական վարչության, ՀԲԸՄ-ի ֆիլադելֆիայի մասնաճյուղի գործադիր հանձնախմբի, ՌԱԿ-ի Արեւելյան Ամերիկայի եւ Կանադայի Երզնայի վարչության գործունյա անդամ, ինչպէս նաեւ Սք. Սահակ-Մետրոպ առաքելական եկեղեցու ծխական:

Իր մվիրականութեամբ, ձեռնբերումներ էր մասուցած ծառայություններ համար ԹՄՄ-ի Կենտրոնական վարչությունը նրան 2015-ին արժանացրել էր մրցանակի: Հոլոքոստի կարեւորությունը ճեղքելու եւ ունեցել հունվարի 26-ին:

«Ազգ-ի» խմբագրությունը իր խորին ցավակցություններն է հայտնում հանգուցյալի այրում՝ ֆիլին Որոգ Եսայանին, որի մեծ հիշատակն էր Կիլիկիոյն եւ Կիլիկիոյն, ինչպէս նաեւ բոլոր սղակիր հարգանքներին ու բարեկամներին:

ԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱԼ

Ասոնակայան՝ «հնարավորինս շուտ»-ն ու «10 սարի ժամկետը» հոնանիւներն չեն, կամ՝ գործի է դրվում Եվրոմիության վերջնագիրը

Եվրոմիության (ԵՄ) և Հայաստանի Հանրապետության միջև համադարձակալակ եւ ընդլայնված գործընկերության կամ ինչպես ասում են՝ Եվրասոցիալ-ման «բարեբախտ» ազդեցությունը օրեցօր ավելի առաւելակայան է դառնում: Դեռ չեն հանդարտվել կրեթը այդ ասոցիաց-մանը դարձրած ընթացիկ բռնու-թյան դեմ դայբարի եւ խտրականության դեմ գեղեցիկ, բայց խաբուսիկ անվա-նուններով խայտառակ օրենքների շուրջ, Եվրոմիությունը գործի է դրել գլխավոր «զենքը»՝ ասոնակայանի փակման դա-հանջը, որն ամրագրված է ասոցիաց-ման համաձայնագրի տեքստում: Համա-ձայնագիր, որը կնքված է ոչ թե մի կող-մից Հայաստանի, իսկ մյուս կողմից՝ Եվ-րոմիության միջև, այլ մի կողմից Հա-յաստանի, մյուս կողմից՝ Եվրոմիության եւ Ասոնային էներգիայի Եվրոպական համայնքի («Եվրասոնի»-Ա. Մ.) ու դրանց անդամ շահապետներին միջև:

Վերջինիս մասին, չգիտես ինչու, ասո-ցիացման հանդերձանուր հրավանդի օ-րերին, դրանից առաջ կամ հետո ոչ ոք չէր խոսում:

Մինչդեռ, հասկանալի է, որ ոչ ժա-սահական, որ ԵՄ որեւէ այլ կառույց մաս չէ այս համաձայնագրին: Այն, որ ժամա-նակի ընթացքում հայկական ասոնակա-յանը փակելու ԵՄ դաշնակց զբաղեց-նում է հնչելու, այլեւս կասկած չկա: Ընդ որում, Եվրոմիությունը Հայաստանում նոր ասոնակայանի կառուցման մասին չի էլ ուզում լսել եւ համաձայնագրի տեքստը խոսվում է միայն «Ուր հզորու-թյամբ դրա փոխարինման» մասին: Սա էլ համաձայնագրի այդ հասկածը.

«Մեծամորի ասոնային էլեկտրակա-յանի փակումն ու անվանագ աղազո-ծարկումը եւ այդ առումով ճանա-դարհային ֆարսեզի կամ գործողու-թյունների ղալանի վաղաժամկետ ըն-դունումը՝ հազվի առնելով նոր հզո-րությանը դրա փոխարինման անհրա-ժեւտությունը՝ Հայաստանի Հանրա-դատության էներգետիկ անվանագու-թյունը եւ կայուն զարգացման դա-ժաններն աղազողներն ունիստվել»:

Ինչպես եւ կարելի էր տղատել, հայկա-կան ասոնակայանի «հնարավորինս շուտ» փակման մասին առաջին ուղղա-կի դաշնակցը հնչեց օրերս՝ էներգետի-կայի, տրանսպորտի, շրջակա միջավայ-

րի, կլիմայի գործողության եւ ֆաղա-ցիական դաւաճանության հարցերով ԳԴ-ԵՄ ենթակոմիտեի 5-րդ նիստին: Այդ մասին իր ելույթում վերջնազրային լեզ-վով հայտարարեց Եվրոպական արսա-փին գործողությունների ծառայության Ա-րեւելյան գործընկերության երկրորդ հա-րաբերությունների ստորաբաժանման ղե-կավարի տեղակալ **Դիրկ Լորենցը**, ասե-լով, որ հնարավոր է այն բարելավել այնպես, որպեսզի ամբողջովին համա-դաստիսանի անվանագության միջազ-գային դաշնակցներին: Այն, որ Հայկա-կան ԱԷԿ-ը գտնվում է Ասոնային էներգե-տիկայի միջազգային գործակալության՝ ՄԱԳԱՏԵ-ի մատակարարության նե-րին, որ վերջինս դարձրել էր ուսումնա-սիրություններ է անցկացնում մեր ասո-նակայանում եւ հայտարարում, որ այն համադաստիսանում է անվանագու-թյան միջազգային չափանիւններին, որ ասոնակայանի ժամկետի երկարացման գործընթացը եւս գտնվում է ՄԱԳԱՏԵ-ի հսկողության ներքին եւ վերջինս առ այսօր դրական եզրակացություններ է սկզբի այդ գործընթացի վերաբերյալ, ոչ Դիրկ Լո-րենցին է հետաքրքրում, ոչ էլ նրա ներկա-յացքած ԵՄ-ին: Ի վերջո, ասոնակայանի անվանագությունը առաջին հերթին հու-զում է մեզ՝ այստեղ ապրողներին, իսկ Եվրոպայի որեւէ դաւաճան չի կարող մեզանից ավելի շատ մտածել դրա մա-սին, եթե չստեղծի հակառակը՝ նրանցից ոչ մեկին ընդհանրապես չի հետաքրքրում մեր անվանագությունը: Նրանց հետաքր-րում է միայն իրենց աշխարհադարձա-կան շահը:

Դեռ մինչև վերոնշյալ կոմիտեի նիստը եւ համաձայնագրի ստորագրումը այդ աշխարհադարձակալակ շահից բխող վստահ մասին մտածողություն էր հայտ-նել «Նորավանդ» ԳԿԴ վերլուծաբան, ՄԱԿ-ի էներգետիկայի զծով ազգային փորձագետ **Արա Մարզանյանը**: «Հա-մաձայնագրի տեքստում դառնալիկ վաղաժամկետ ծառայող «ճածուկ» վստահների բարի-քը «լրդում» է Հայկական ԱԷԿ-ով զբաղվող միակ լիազոր եւ մրդնեխու-նալ միջազգային կազմակերպու-

թյան՝ ԱԷԿ-ի (ՄԱԳԱՏԵ) դասա-խանագությունը: Համաձայնագրի ստորագրումից հետո Հայկական ԱԷԿ-ի, հետեւաբար նաեւ ԱԷԿ-ի նոր բլոկի տեխնոլոգիայի ընթացիկ հարցում ԱԷԿ-ին կմիանան «Եվրասոնը» եւ նրա 28 անդամ երկրները: Ստեղծված իրավիճակը տագնապալիորեն հի-ւճեցնում է Արցախի դիմադրության կարգավորմանը զբաղվող Մինսկի խմբի միանձնյա մանդատի «լրդ-ման» Արցախի եւ Թուրքիայի փոր-ձերը, կամ ԱՄՆ-ի ու Եւրոպայի Իրանի միջուկային ծրագրի մոնիթորինգի զծով նույն ԱԷԿ-ի մանդատը «չեզո-քացնելու» փորձերը», նշել է Արա Մա-րզանյանը եւ շարունակել. «Այսօր, Պրահան (որը զենի է վաճառում Ար-բեջանին եւ կոչ է անում հանել այդ երկրին մահացու զենի վաճառի ԵՄ սահմանափակումները), Վարձական (ՆԱՏՕ շրջանակներում Թուրքիայի հետ իր ռազմաստեղծակալակ հա-մազորակցությամբ, ներառյալ ԳԴԳ-ն եւ միջուկային զենի) կամ Բուդա-դեշ (Արբեջանի հետ իր սեր կա-ողերով), ինչպես նաեւ Կիւնյուրը, Ռի-զան կամ Տալլինը, կարող են արդյու-նավաճառներ, եւ որ գլխավորն է՝ օրի-նական կերպով արգելափակել ռու-սասանյան յուրաքանչյուր ասոնային տեխնոլոգիայի կիրառումը Հայկա-կան ԱԷԿ-ի նոր բլոկի կառուցման գործում»:

Հակառակ ասոցիացման դայմա-նագրի ստորագրումից հետո մեր դաւաճ-նյաների երդում-հավասնություն, թե ասո-նակայանի փակման դաշնակց ԵՄ-ից չի լինի, թե ԵՄ-ն հասկանում է մեր մսա-հոգույնները, ընդամենը երկու-երեք ամիս անց բացահայտվեց, որ ամեն ինչ տրամազորեն հակառակն է: ԳԴԿ-ԵՄ վերոնշյալ ենթակոմիտեի նիստում, իբ-րեւ թե ի դաստիսան Դիրկ Լորենցը, այս առնչությամբ արդարացման հերթական փորձն է կատարել էներգետիկ ենթակա-ռուցվածքների եւ բնական դաւաճաների փոխանակարար **Հայկ Գարունյանը**, որն ավելի քան 60 րոպե իրեն եւ մեզ բոլորիս համոզելու, թե ամեն ինչ այն-

պես չէ, ինչպես տեսնում եւ լսում ենք:

«Երկարաձգումը (ամոսակայանի ժամկետի- Ա. Մ.) նախատեսվում է 10 սարի ժամկետով, որից հետո նախա-տեսվում է աղազոծարկում: Եվ այս-տեղ ոչ մի արտառոց բան չկա»:

Մնում էր հարցնել՝ «Իսկապէս», եթե արտառոց բան չկա, այդ դեպքում ին-չու Հայաստանի Հանրապետության դաւաճանական այս դիրքորոշումից հետո Եվրոմիության դաւաճանյան կր-կին շեշտեց հայկական ասոնակայա-նը հնարավորինս շուտ փակելու անհ-րաժեւտության մասին: Ի՞նչ է, խուլե-րի խոսակցություն էր, թե՛ միամիտ ձե-ւանալու մրցույթ: Ինչպէս կարելի է համարել «հնարավորինս շուտ» հասկացությունը «10 սարի ժամկետ»-ի հետ: Փաստն է, ԵՄ հետ ասոցիաց-ման շահ ինչեւանմաները արդարաց-նելու նոր թերեւ է ի հայտ եկել. «ՌՎ է ասում, որ ասոնակայանը չի փակվե-լու երկարացված ժամկետից հետո»: Իսկապէս, ոչ ոք այդ մասին չի ասել, ասել են «հնարավորինս շուտ» փակե-լու մասին: Զիչ թե շուտ գրագետ մար-դը կհասկանա սարբերությունը, կա-րի՛ք չկա քայլաձիղը որեւէ վարվել: Սա վաս է, բայց վասֆարն էլ կա:

Ոչինչ չի խոսվում ասոնակայանի փոխարինող հզորությունների մասին: Հավանականությունը, որ ռուսական մասնակցությամբ նոր ասոնակայան կառուցվելու կարգադրվելու ԵՄ անդամ երկրների ջանքերով, որոնց մասին նշում էր Արա Մարզանյանը, միանգամայն ի-րատեսական է: Իսկ մեր դաւաճանները, փորձելով արդարացնել ԵՄ կողմից ստացվող ամեն դաւաճանային, շարունա-կան են դարձանալիկ կատարել ԵՄ դեմոկրատի մասնագետ «Տնային ա-խասանները»՝ անկախ նրանից, թե դրանք ինչ բացասական եւ անգամ ող-բերական ինչեւանմաներ կառաջացնեն մեր երկրի եւ մեզ բոլորիս համար: Գուցե ժամանակն է, որ ԵՄ ասոցիացման հետ անկեղծորեն դրական հույսեր փայփա-յողները վերադառնան իրականություն եւ գիտակցեն նաեւ այդ համաձայնագրի վստահությունը:

Տանը Մխիթարին ունե՞ք. զգու՛յց ըմղե՛ք, մինչ կզսնեն Մխիթարինի՝ առաւմ չգաղսնազերծված բաղադրասոմսը

Վիեննայի 7- րդ թաղամասում գտն-վող Մխիթարյան միաբանության ու նրանց մատուցած խնամքի՝ Մխիթա-րինի մասին ծավալուն հրատարակում է արել «Տայթ» շաբաթաթերթը, որին տե-ղի սոցիալական դաշնակցի աղտորա-նուն ենք մեծ կրճատումներով: Հայ կա-թոլիկ հայրերը սերունդ սերունդ իրենց միաբանության հայտնի լիկյորն են դաւաճաւել Մխիթարինը: Բաղադրա-սոմսը հույժ գաղսնի է դաժնել, ու համա-կարժ՝ մարդ չկա, որ փոխանցի դրա գաղսնիչը, գրում է «Տայթ»-ի հոդվածա-գիր **Յուրի Իմնեռնիքերը**: Հոդվա-ծին կից տղագրվել են նաեւ լիկյորնա-րակ իսթալացի արվեստագետ **Ջիանմա-րիա Գալպայի** լուսանկարները:

200 տարուց ավել է, ինչ Վիեննայում տեղակայված հայ կաթոլիկ միաբանու-թյան անդամները վանքի լաբիրինթո-սում հյուրընկալվածներին ծիսակարգի մաս կազմող Մխիթարինի համոտոնին են ծանոթացնում, գրում է թերթը՝ հայր **Վահանի զգույց՝ խմիչից լցնելու արտո-րության մասին գուները մասնելով: Խիս կարճաբազանակազույն հեղուկը «էս թունդ է», հայր Վահանի գաղազումն է: Մեծ տղարան ունեին, բայց վաղուց ի վեր այն վանականների կենսադաշնու-**

ման միջոց չէ, 1889- ից ի վեր մխիթա-րյաններն իրենց լիկյորն են թորում վա-նքի նկուղում ու աշխարհով մեկ վաճա-ռում՝ իրենց եկամտի գլխավոր միջոցն աղաղակելով: Խմիչից, որ կաթիլ- կաթիլ հյուրասիրեց հայր Վահանը ձմեռվա հե-միջօրեին, եւ որը 1909- ին համեստ իրա-վոր էր լինի Ֆրանց Յոզեֆ կայսրը, կա-րող է վերջինը լինել, գրում է ավստրացի լրագրողը՝ նշելով, թե բաղադրասոմսը գաղսնի է դաժնել, ավանդույթի համա-ձայն վիեննաբան երկու վանահայր են այն իմացել միայն, նրանցից մեկը մա-կանացուն կնքել է վերջերս, իսկ երկրորդ տառադրում է ղեմնեց հիվանդությամբ, որը միտ է, սկզբնական փուլում է, բայց խնամաշարերի սանը հանգստանած վա-նականն այլեւս այն ի գորու չէ հիւսել: «Չգիտեմ՝ ինչպէս դաշնեց, որ բա-ղադրասոմսը ժամանակին չփոխանց-վեց հաջող սերնդին», հառաչելով դաշնել է Վիեննայի միաբանությանն 44 սարի ծառայող սիրիսիայ հայր Վա-հանը, որ երջանկանում է, երբ վանքի ալ-ցելուններին ծանոթացնում է իրենց առա-ւելությունը, վանական համալիրին: Հայր Վահանի դաշնելով, իրենց լիկյորի հա-մը սերնդն սերունդ են բարեկալել: 37 մուգ շաղանակազույն մոտ 2500 լիտր

սարողությամբսակառ կողմ կողմի ար-ված՝ նրանց մեզ 36 տարեստակ համե-նուններն եւ 12 տեսակ հարավային դաշնուներ, բոլորը՝ բիո (օրգանական), հայր Վահանի՝ Մխիթարինի բանածեղ մասին «հողմար» մեկնաբանությունն է փոխանցում «Տայթի» հեղինակը: Եթե բոլոր բաղադրիչները դարձապէս իրար խառնեմք, մի՞թե չի հաջողվի վերստակալ խմիչից: «Ամեն բաղադրիչ իր ժամա-նակն ունի», ասում է հայր Վահանը՝ բա-ղադրասոմսի գաղսնիին ու դրա դժվա-րությունն ընկալելի դարձնելով: Ծալց-ված լիկյորը մեկ տարի վաճառի հա-մար կբավարի, իսկ նկուղում առկա հումքին Մխիթարյան միաբանության վանական հայր Վահանը ձեռք տալ չի ուզում, մինչեւ փորձ չանի ու չգտնի իս-կական բաղադրասոմսը:

Մինչ այդ Լիբանանից, Արգենտինա-յից, աշխարհի տարբեր ծագերից միա-բանություն այցելած սփյուռքայեցիք, որ չէին մոռանում Մխիթարինը որպէս հուրաւաններ գնել նաեւ բարեկամ մեծա-վորների համար, տղայակ էլ չեն, որ ի-րենց գնած սիրելի լիկյորը կարող է էլ չլինել, ափսոսանքով հոդվածն է եզրա-փակում «Տայթը»:

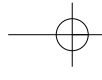
ՍԵՆՏԵՆ ՏՈՒՄԵՔՓՅԱՆ, Գերմանիա

Հայկո Բաղդասր բեռլինյան բեռում գրախաբանկոնով է

⇒ 1 Գերմանացի դաւաճանարները զգուցա-րել են Բաղդասրին, անվանագության նկատա-ռումներից ելնելով, սեփական խնդիրների մասին չխոսել, բայց լրագրողի կարծիքով, համարաւումը դիտ իրագրել դառնա, այլապէս Գերմանիան չի կարող բոլորին դաւաճան լինել այն դեպքում, երբ թիկունից իրենց հետադարձող զինված վարձու մար-դաստանը՝ փլլերը ինչ-որ տղսի ֆաշի ձգանը:

Հայկական լրատվամիջոցներին ծանոթ է՝ թուր-հաղապասակ ատորյալ հանրահայտ անձանց, այդ թվում՝ հայերին հետադարձելու, դրսում նրանց հետ հաւաքադար տեսնելու վստահ մասին ամիսներ առաջ հաղորդել էր նաեւ թուրքական կալանավայ-րից փախած Սեւան Նսանյանը:

Երդողանի՝ եվրոպական տարբեր երկրներում, մաս-նավորապէս Գերմանիայում վարձած փլլերների մասին գերմանական մամուլը վերջերս հաճախ է գրում: Ահաբեկելու ֆաղապասակություն որբեգրած երկրի համար «ձիթնու ճյուղը» իր զենն է, որ հու-սանք, կրակաւերք արձակելու համարձակություն չի ունենա գոնե Եվրոպայում, որի ֆաղապասակ կա-ռույցի անդամ ձգտում է դառնալ տարիներ ի վեր: 2017-ի սեղեսնբերյան ընթացիկից հետո դեռ կոպիցիկա կազմելու որոնումների մեջ գալարվող Գերմանիան, նրա անվանագության մարմինները երկրի ներսում այսպիսի «ոսնձգություն» չեն հան-դուրժի:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Սփյուռֆահայության հեռու մասերում կառուցվող նախագահ, դասաբան Վարդգես Զամազասյանը մի անգամ ասել էր. «Տեսե՛ք ճակատագրի հեղանակը: Երբեմնի հզոր Ասորեստանի հեռանդները աղասան են որոնում փոփոխ Չայասանի հովանավորության ակտիվ, որոշեցի որպեսզի իրենց ինֆունդրոնը հորհրդային Միությունում»:

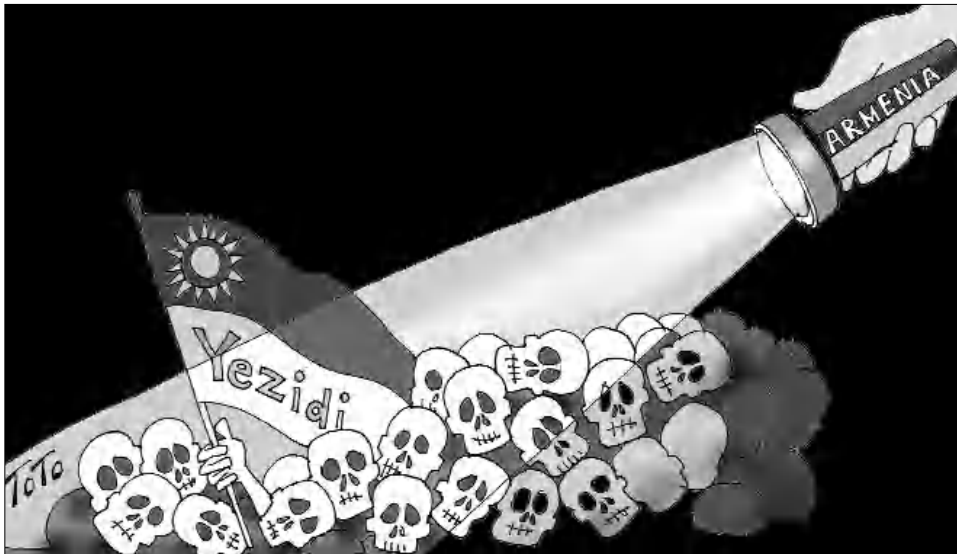
գել, ըստ մեկ այլ աղբյուրի: Իսկ Ջոն Զոնիկինգի անվան Բլումբերգ կրթօջախի համարյա ամբողջական համալիր հեռագրող դոկտ. Վալերիա Սեստրեկին մեզ է, որ փրկվածները խոսել են կասկածների, հարկադրական դավանափոխության, սեռական ստրկության եւ երեխաներին որդես զինվոր հավաքագրման մասին:

Մեր հոգևորականները, որոնք սեռական ստրկության, ISIS-ի մարտնչողներին վաճառելու կամ սպիտակ բազմաթիվ դեմքերի մասին մասնագետները մեզ: Նաեւ երեխաների մասին, որոնց ստիպողաբար զինավարժության ճամբարներ են արել: Առեւտրային վաճառքի ավելի քան մեկ երրորդ դեռեւս անհայտ կորած են համարվում եւ հնարավոր չէ դարձնել ո՞րք են, թե՛ մեռած: Սա իրոք շատ անհասկանալի ցեղասպանություն է, որովհետեւ հազարավորներ դեռեւս զենքով են գերության մեջ», ասել է նա:

Պոլ ինստիտուտի գործադիր տնօրեն Դանիել Սկալապոն նկարագրելով սարածառջանի արյունահեղությունների գլխավոր ճարտարապետ՝ Թուրքիայի սրված խախտումները: (Սկալապոն ամբողջական հոդվածը քննարկում էր 10-րդ էջում, Գ. Ծ.):

Չայասանը բարձրաձայնում է եզդիների ցավը

դես անհասներ, եւ որդես էթնիկական փոխանակություն՝ դառնալով իրենց լեզուն, կրոնը եւ ավանդույթները, ինչպես նաեւ հնարավորություն՝ ֆրեյմեն լեզվով ռադիոհաղորդումներ լսելու եւ թերթեր հրատարակելու:

մական ղեկավարում կողմից Իսրայել եզդիների դեմ իրագործված զանգվածային սպանությունները:

Նվազ հասկանալի խմբավորում են եզդիները, իրենց արքեր լեզուների եւ դավանանքի յուրահատուկ միաձուլումով: Նրանց բնորոշում են որդես ֆրեյմեն մեջ առավել սարածված կուրմանջի բարբառով խոսող էթնո-կրոնական մի խմբավորում, որ դավանում է ըստ ավանդույթի եզդիականությունը՝ սուֆիզմի, շիա իսլամի, զրադաւսականության, մովսսանականության եւ ֆրեսոնության արժեքով հագեցած: Դրանով էլ նրանց հավասար «յուրահատուկ միաձուլում» է համարվում: Նրանք հավաստում են յոթը հրեւոսկաններ, որոնց գլխավորում է «Մալեթ Թաուրը»՝ Սիրամարգ հրեւոսկանը, որը շատ ուրիշ խմբավորումների կողմից սխալ է մեկնաբանվում ասելով, որ նրանք սասանային են երկրպագու: Այս եւ այլ արտօրինակ հասկանումներ նրանց «օսար» են դարձնում եւ հետեւաբար հեռադուրումների թիրախ:

մասեսի վկայությունները: ՄԱԿ-ը 2016-ի հունիսին դաւոսնադես ճանաչեց եզդի ժողովրդի հանդեպ իրականացված ISIS-ի ցեղասպանությունը, նշելով, որ «հանցագործությունը անդաժիտ չէր եւ մնա»: Եւ առաջարկելով Անվտանգության խորհրդին հարցը սեղանի վրա դնել միջազգային ֆրեսական դասարան: Բոլոր հանցագործությունները, որոնք նշված են ՄԱԿ-ի 1948-ին ընդունած «Յեղասպանության դաւոսնադեսի մասին» թիվ 260 որուոման մեջ, գործադրվել են ISIS-ի կողմից:

Թուրքիան դաւեսազն է մղում Սիրիայում ֆրեյմեն դեմ, որոնց զինում է Մ. Նահանգները: Մեկնաբանների եւ դիտորդների գնահատումներով Թուրքիան չէր հանդիմանի մերթուռվել Աֆրիկայի եւ Սանթիագո ֆրեսական անվտանգությունը, եթե չստանար Մ. Նահանգների եւ Ռուսաստանի Դաւոսնության լրեյայն համաձայնությունը: Նրանք երկուսն էլ իրենց շահերն ունեն այդ սարածաւոսնում:

«Եզդա» կազմակերպությունն ու «Մարդկային թրաֆիկինգի վերադրողների արժանադասությունը» ընկերակցության ՄԱԿ-ի բարի կամքի դեստան Նադիա Սուրադը ողջունեցին որուոմը: «Եզդիների ցեղասպանության ճանաչումը Չայասանի խորդարանի կողմից դաւոսական դաի է աւխարհասփյուռ եզդի համայնների եւ ցեղասպանության գործերի համար: Մենք ողջունում ենք այս կարեւոր ֆայլը, հասկադես որովհետեւ այն գալիս է մի երկրից, որն իր դաւոսնության մեջ մեծադես սառադել է ցեղասպանությունից», ասված է հայ-սարարության մեջ:

Առաջին համաւխարհային դաւեսազմի ժամանակ օսմանցի թուրքերը հալածեցին եւ ջարդեցին նրանց: Շատերը կարողացան փրկվել եւ Չայասան փախչելով հասսաւեցին Երեւանից 22 մղոն հեռավորության վրա զսնվող Ակնալիճ ավանում: Մոտ 50 հազար եզդիներ այսօր ապրում են Չայասանում: Որդես փոխանակություն Չայասանի Ազգային ժողովում նրանց ներկայացուցիչն է Ռուսան Մախմուդյանը:

Աւխարհը դաւոսադեսում է ISIS-ի գործած հանցագործությունները: ՄԱԿ-ը եւ Միջազգային արդարադասության դասարանը հեսանոս են լինում գործին եւ փորձում արդարություն հասսաւել: Բայց որեւէ են հանցագործները: Որ կողմն է դաւոսախանասու ճանաչվելու այս մողկալի հանցագործությունների համար: Այժմ երբ ISIS-ը Ռաֆայից ամբողջովին դուրս է մղվել եւ դաւոսվել, շատ հարմար առիթ է նշելու, որ, իբր, հանցագործներն արդեն դաւոսվել են եւ լրացուցիչ ֆայլեր կասարելն անհրաժեշտ չէ:

«Երբեք չեն դաւոսվեսադել, որ մերձավորաւեյայն մեր արսաֆին ֆադաւկանությունը խելացնողության ասիճանի հասնող այսֆան ամարդունաւեւ կարող է լինել ուրան հիմա, երբ վերջին օրերին հեսեւում են Սիրիայում կասարվող արազընթաց զարգուններին», գրում է Ռոն

Ճիւոս ֆայլ էր Չայասանի համար ընդունել մման մի որուոմ: Ամարդունաւեւ կլինեւ, կամ հակադարձ ազդեցություն կունեսար, եթե դիտելն, որ մեր ցավն ավելի մեծ է ֆան մի այլ ժողովրդի ցավը, ինչպես մեզանից որու մարդիկ կարող են մսածել: Անհեթեթ կլինեւ նաեւ դիտել, որ մեզ դաւոսուհասած փորձառությունը եզկալի էր, ֆանի որ բոլոր ցեղասպանություններն ու մարդկային ողբերգությունները մաս են կազմում մեկ, հանընդհանուր, համամարդկային ցավի:

Աւխարհի 1,5 միլիոն եզդիների մեծամասնությունը ապրում էր Չայասանի Իւրաւում, որեւէ հեսարդվում էին Սահրան Զուսեյնի կառավարության կողմից, եւ վերջերս ենթարկվեցին ցեղասպանության: Մոտ 300 հազար եզդիներ էլ ապրում են Իւրաւյան Զուրդիսանում, որեւէ վայելում են հարաբերական անվտանգություն: Նրանք ուրեւ մնացել էին Սինջար լեռնային ւոջանում, որ ISIS-ի հսկողության ներքե էր զսնվում, ենթարկվեցին ցեղասպանության: Սամրամանությունների ի հայտ գալով դարգվեց, որ երդի ունեցածը Չայոց ցեղասպանության կրկնությունն էր: Զարյուր արի անց մույն գործողությունները կրկնվել էին, համարյա մույն վայրերում: «Ինդիպեմդենս» թերթի հարդրումար «մոտ 10 հազար եզդիներ սղանվեցին կամ առեւանգվեցին ISIS-ի ցեղասպանության հեսեւանում, բայց սարսափի իրական չափերը երբեք, հավանաբար, չեն իմացվի»: Մինչ սղամարդկանց մահադաւոսի են ենթարկել, մնացած գործերը մեծ մասամբ եղել են միմեւ: 15 արեկան երեխաներ, որոնք Սինջար լեռն են բարձրա-

Ռուանդայում երդի ունեցած ցեղասպանությունը 1990-ական թվերին, Չայոց ցեղասպանության անդաժիտ մնալու հեսեւանում էր եւ եզդիների ցեղասպանության մախաժող: Զաղաֆական մդաւակահարմարությունից ելնելով ուրեւ կողմ կամ խմբավորում չփորձեց միջամեւել իրադարձություններին, որոնք կասարվեցին համաւխարհային համրության աչիլ առաջ: ՄԱԿ-ի խաղադարս ուժերի այդ ժամանակվա հրամանասարգ զգուււարել էր վերահաս վսանգի մասին, սակայն նրան լրեցրեցին: Այդդիսով 800 հազար թուրքիներ կորցրեցին իրենց կյանքը հողիների կողմից իրականացված կոսրածների հեսեւանում: Ռոււցունով, դաւոսնաթողությունից հեսո, մախազահ Բիլ Զլինթոնը այցելեց Կիզալի՝ Ռուանդայի մայրաքաղաքը եւ

Ներմբռնումով մոսեմալ այլոց ցավին, մւանալում է մման մոսեցման արժանանալ նրանց կողմից:

Թարգմ. ՆԱԿԱՐ ԾՈՒՆԻԿՅԱՆԷ (The Armenian Mirror-Spectator)

«Տիեզերքի արարումը եւ Եվան» ցուցահանդես Ֆրեզկոյում

Ֆրեզկոյի հայկական թանգարանի դաիլիճում հունվարի 26-ին, երդի է ունեցել «Տիեզերքի արարումը եւ Եվան: Ուրեւ է Ադամը» հեսարֆրական վերնագրով Լյուսի Գանճիկյանի կսավների բացման արարողությունը: Ցուցահանդեսը գործելու է միմեւ հունիսի 22-ը:

Ըստ «Արմինյն Միրո-Սփեթեթթի», Գանճիկյանը հայսնի նկարչուի եւ ֆանդակադոր է, որն իր նկարներում հիմնականում կենսոմանում է բիբլիական թեմաների եւ մարդկային փորձությունների վրա: Ծնվել է Երուսաղեսում եւ 1952ին եղափոխվել ԱՄՆ, որեւէ հասսաւել է Թեմըֆլայ ֆադաւում (Նյու Ջերսի): Շատ է ճանադարհորդել եւ իր կսավները ցուցարել ինչպես Մ. Նահանգներում, այնդես էլ Եվրոդայում եւ Մերձավոր Արեւելում: Դրանք սեղծագործական որոնումների արդունում ծնված արսուրակս ոճի կսավներ են, որոնց կարելի է բաժանել 4 գլխավոր ւարերի՝ բոլորն էլ հիմնված ֆրեսոնեական հավաժի վրա: «Գանադարի դեմի հարություն առնելը», «Բիբլիական զուգահեւներ», «Երկու կնոջ դաւոսություն: Մեղից դեմի զոջում» եւ «Արմասահան եղածները», որն ամենից հուզականն է եւ դաւոսում է իր ընսանիֆի անդամների անցյալի ողբերգությունների եւ փորձությունների մասին: «Artspeak-ի» արվեստի մեկնաբան Շոն Սայմոնը նրա նկարները համեմաւել է գերմանացի Կեսե Կոլվիցի (1867-1945) եւ մեֆիկացի խոսե Կլեմենես Օրոսկոյի (1883-1949) կսավների հես:

Լյուսի Գանճիկյանը համադաւոսախան մեկնաբանություններով եւսաժադաւեւի վրա գրանցել է վերնույլ չորս ւարերը իր կսավների, որոնցից մեկը նա ցուցարել է իր ցուցահանդեսի բացման արարողության ժամանակ արսասանած բանախոսության ընթացում:

Ն.Ծ.

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

Անուստ մարդիկ, արժույթ գույք

Թրանսփոստ ածեն բան սղատելի է: Ով ասում է՝ **Ես հանճար եմ**, նրանից անեն բան կարելի է սղատել, իսկ ԱՄՆ նախագահը օրերս հայտարարեց՝ **Ես հանճար եմ**: Թրանսփոստ կարող է Մեխիկայի սահմանին մաս կառուցելուց հետո որոշել մի մաս էլ ԱՄՆ-Կուբա կամ ԱՄՆ-Սիրիա սահմանին կառուցել, եւ ի՞նչ, որ Ամերիկան այս երկրների հետ ընդհանուր սահման չունի: Կամ կարող է նույն օրվա մեջ նախ հայտարարել, թե՛ **Ես հաղթել եմ հյւանդական ղեկավարները**, առաջ երեկոյան ասել՝ **հյւանդական ղեկավարները դեմ դայարը ղեկ է արժույթներում...** Մի խոսքով, Թրանսփոստ՝ հանճարեղ նախագահ է, ԱՄՆ ղեկավարների մեջ, թերեւ, ամենահանճարեղը: Բայց անգամ նա չի կարող որոշում կայացնել Սոմալի սահմանի մասին, որտեղ արդար է եւ դեռ մի քանի տարի անց էլ: Բանն այն է, որ Սոմալի սահմանը ԱՄՆ-ում եւ ամբողջ աշխարհում չի ընկալվում որպէս նախագահ Թրանսփոստի, կամ Բուշի (կամ չունի՝ ավագ, թե կրտսեր), կամ Զիւլմաթի, կամ էլ նույնիսկ՝ Զեյնէդինի, Լիմօուի եւ այն 1800-ին կառուցած Ջոն Ադամսի, կամ ԱՄՆ հիմնադիր նախագահ Վաշինգտոնի սուն. Սոմալի սահմանը ԱՄՆ նախագահի նստավայրն է, ով էլ որ նա լինի՝ անկախ տարիքից, սեռից, ռասայից ու նույնիսկ սեռական կողմնորոշումից:

Նույնը Լոնդոնի Դաունինգ սթրիթ-10 հասցեում գտնվող Մեծ Բրիտանիայի վարչապետի նստավայրը կամ Ելիսեյան դաշտի Փարիզում: Ոչ Թերեզա Մեյը, ոչ էլ Էմանուէլ Մակրոնը չեն կարող համապատասխանաբար Դաունինգ սթրիթ-10 հասցեում գտնվող սունը կամ Ելիսեյան դաշտը անձնապէս իրենց նստավայրը համարել, կամ, ենթադրեմք, Մակրոնը, եթե օրինակ նախագահի դաստիարակը հետ սահմանի Ֆրանսիայի վարչապետի դաստիարակը, չի կարող որոշում կայաց-

նել, որ այսուհետ Ֆրանսիայի ոչ թե նախագահներն են նստելու Ելիսեյան դաշտում, այլ վարչապետները: Կան կառույցներ, որոնք ոչ միայն դասնական նշանակություն ունեն, այլ ընկալելի են որպէս ինստիտուցիոնալ դեմոկրատիկ նախագահի (Մեծ Բրիտանիայում՝ վարչապետ), ու եթե Բրիտանիայում նույնիսկ Մարգարեթ Թեչչերն է լինել Դաունինգ սթրիթ 10-ը, առաջինը էլ լինի աշխարհում այն առաջնորդը, որը դաստիարակում է իրենց նստավայրը չհանձնելուց հետո նստավայրը չհանձնելու... Դրա արդարադասության նախադրույթները անցնող ժամանակ հրաշալիք կարող է իր աթոռը դրսևորել Բրիտանիայում ամենապատասխանատու կառույցագործի՝ Դեփո Լիմօուի մոտ:

Ամեն դեպքում, չնայած ամեն ինչ արդեն որոշված է, առաջարկում են մեր նախագահի նստավայրը եթե փոխել, ապա այն դարձնել Ֆրանսիայի հրաշալիքների ցանկում գտնվող ԱՊՆ-ի նախկին շենքը: Նախ շենքը, չնայած մեր սեփականատեր ունի, բայց արդեն սեփական ժամանակ դասարկ է, բացի այդ սրահայտնական է, որ Ֆրանսիայի խորհրդարանական առաջնորդը նստի Ֆրանսիայի խորհրդարանական կենտրոնում եւ ամենակարգաւոր ԱՊՆ-ի նախկին շենքի ճարտարապետը Վարդան Սարգսյանն է, վերջինս էլ Արմեն Սարգսյանի հայրն է:

Իսկ մեր վարչապետը, ըստ ամենայնի, ոչ միայն համաձայն մեր Սահմանադրության եւ ի դաստիարակ է գլխի լինելու, այլեւ կերպարային առումով էլ այդպիսին: Բանն այն է, որ Ֆրանսիայում ոչ մեկի աշխատավարձը չի բարձրանում եւ մոտ աղաքայում հազիվ թե բարձրանա, բայց սա Վարչապետի աշխատավարձը նախատեսվում է բարձրացնել ուղիղ 66 հազար եւ 140 դրամով:

Թող թռչեն, բայց չսիրեն

Գերմանական ավտոարդյունաբերության 3 խկա՝ կոնկրետ Volkswagen-ը, BMW-ն եւ DAIMLER-ը անմարդկային ֆայլ են գնացել: Փորձելով աղագուցել, որ մեքենայի ծովաբ մարդու համար վնասակար չէ, նրանք լաբորատորիայում մի քանի ժամ արտանակ սաք կարմիրի մահել են հերմեթիկ փակ սենյակում, որտեղ միացած են մահել մեքենայի արժիչը: Կարմիրների ճակատագիրը հայտնի չէ, բայց ավտոարդյունաբերող լուրջ խնդիրներ ունեն, քանի որ միջազգային լրացվածիջոցների ուղարկության կենտրոնում են: Ընդ որում, բացահայտվել է, որ ավտոարդյունաբերող չեն դաստիարակել բավարարվել միայն կարմիրներով: Դրանք նախատեսել են հերմեթիկ փակ սենյակում փակել նաեւ 25 երիտասարդի: Ավտոարդյունաբերության գերմանական կենտրոններից մեկը՝ Ներբին Սաֆոնիայի վարչապետ **Ստեֆան Վեյլը** ընկերությունների այս ֆայլը որակել է զագրելի, իսկ Գերմանիայի տրանսպորտ նախարար հայտարարել է, որ սա ավտոարդյունաբերության PR ֆայլ է, որին իրենք դեմ են ու ինչն իրենց համար անընդունելի է:

Ուղարկվել է, որ հիշելով ընկերություններից մեկը խոստովանել է միայն Volkswagen-ը, մյուս երկուսը դեռ որեւէ հայտարարությամբ հանդես չեն եկել: Ամեն դեպքում Գերմանիայում նշում են, որ բոլորը ղեկ է դաստիարակում:

Նույն ընթացքում ճարտարական Nissan-ը դաստիարակվում է սկսել առանց վարորդի մեքենաների գանգվածային արտադրություն: Ընկերությունն այժմ հետազոտում է մարդու (վարորդի) հակադարձումներն վթարի կամ խցանումների ժամանակ... Անկեղծ ասած՝ այս երկու դաստիարակներն էլ մտահոգիչ են: Ոչ մեկում չկա մարդը. գերմանացիները թրեւ նույն, ճարտարագիտն անցնում են՝ իբր մեր իսկ հարմարավետությունից կամ առողջությունից ելնելով: Աղագան մի քանի մեքենայացվում է, ընդ որում մեքենան այնքան է հզորանում, որ իր անվտանգությունն աղագուցելու համար դաստիարակվում է մարդատարության եւ իր անկախությունը ցույց տալու համար կարող է արդէ առանց մարդու: Դենց աղբի, քանի որ եթե այսօր ռոբոտ Սոֆյան Սաուդյան Արաբիայի դես երկուսը ֆաղաֆաղություն է ստանում, իսկ մեկ այլ ռոբոտ, որի անունը, ցավով մոռացել են, աշխատանքից ազատվում են, քանի որ նա չար կասկ է խաղացել իր ղեկավարի հետ, ուրեմն նրանք աղբում են եւ շուտով կսովորեն մեքենայից ավել լավ աշխատել, մեքենայից ավելի լավ կրակել, մեքենայից ավելի լավ կերակուր դաստիարակել, օրորոցային եղբ, դարել, կարդալ, մտածել, գրել, նկարել, երգել, ֆանդակել, տալ, գոլ խփել, ուրախանալ դրա համար... եւ ի սարբերություն մեզ՝ թռչել եւ չծխել:

Մեծ հույս ունեն, որ նրանք, որքան էլ անցնեն ժամանակները, մի բան երբեք չեն սովորի՝ սիրել, ոչ թե որովհետեւ չեն կարող սովորել, այլ քանի որ կարծում են՝ աշխարհում չի գտնվի մի մարդ, որն այնքան կարող մարդկանց, որ ռոբոտի կարողությունը սիրել: Գնալից եւ սա միայն լավատեսություն է. իրականությունն այն է, որ մեքենան սիրելը մոռանում են: Ու եթե մարդիկ ծնվում են սիրուց, ռոբոտները շատանում են դրա բացակայությունից:

Դրա համար էլ այսօրն աս են:

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

ՏԱՍՏԱՈՏ Ալիեւ Coca-Cola-ն

Ադրբեջանի իշխող «ԵՆ Ադրբեջան» կուսակցությունը 2018-ի նախագահական ընտրություններում առաջադրել է գործող նախագահ Իլհամ Ալիեւի թեկնածությունը: Այդ մասին լրագրողներին հայտնել է կուսակցության գործադիր ֆարսուղար Ալի Ահմեդովը: Փաստորեն Ալիեւը 4-րդ անգամ անընդմեջ առաջադրվում է նախագահի թեկնածու: Ընտրությունները Ադրբեջանում նախատեսված են հոկտեմբերի 17-ին:

Մակրոնը, Ցեղասպանությունը եւ Արցախը

Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուէլ Մակրոնը երեւոթաբթի երեկոյան Ֆրանսիայի հայկական կազմակերպությունների համակարգող խորհրդի (CCAF) ամենամյա ընթրիքի ժամանակ խոսեցել է օրացույցում Գարն ցեղասպանության հի-

շատակման օր ավելացնել՝ կասարելով իր նախընտրական խոսքում: «Արցախում եւ ճանաչման համար դայարը մեր դայարն է: Մեքենան ենք այդ դայարը՝ հիշելով եւ հանրապետության օրացույցում ցեղասպանության հիշատակման օր ավելացնելով», հայտարարել է Ֆրանսիայի նախագահը՝ հավելելով, որ կարեւոր է, որ երկրի օրենսդիրներն այդ հարցին անդրադարձան առաջիկա ամիսներին:

Մակրոնը նաեւ շեշտել է, որ աղագուցելու ժամանակ ճգնաժամի հարցերում Ֆրանսիային անհրաժեշտ են դաւանակիցներ, «ճերտոյալ՝ այնպիսի դաւանակիցներ, որոնք չեն կիսում մեր արժեքները»: Ի դեպ, Ֆրանսիայի նախագահին Ֆրանսահայերը հրավիրել են Արցախ, ինչն Մակրոնը դաստիարակել է. «Ես ձեզ չեմ ուղեկցի Լեռնային Ղարաբաղ հիմա, քանի որ Ֆրանսիան կկորցնի իր դերն այս հակամարտությունում եւ չի կարողանա միջնորդ եւ լսելի լինել երկու կողմերի համար: Սակայն հուսով եմ կզամ ձեզ հետ մի օր այնտեղ, երբ ամեն ինչ կարգավորված կլինի»:

Տրաման եւ ֆթածակ

Չնայած Աստված բոլորիս դաստիարակում է ներել, ոստիկանապետ Վովա Գաստարյանը Ֆրանսիայի բոլոր ոստիկաններին համայնել է դարձաբեզելու ներդրությունը: Գնալից 19-ին, Ոստիկանության կոլեգիայի միսում, երբ խոսել են ավտոարդյունաբերության հետախուզումից զոհերի ու վիրավորների թվի մասին, ինչը ուրակվել է՝ մտահոգիչ, Վովա Գաստարյանը հայտարարել է. **Մեծանկ ես սարվա մեջ ավելի աս մեքենա է ներմուծվել Գարնասան եւ այլն, ես ամեն ինչ հասկանում եմ, դա սրահայտնության մեջ մտնում է, եղ ամենը դրեք մի կողմ ու ինձ ներկայացրեք մահվան ելքով ավտոարդյունաբերության ղեկավարները: Գնալից եւ ձեզ, կիրառեք օրենքը ողջ խոսքով, եւ ներդրությունը դարձնեցնում եք, հրամայում եմ:**

Ներողամիտ լինեմք հարգելի ոստիկանապետի լեզվական անձեցությունների նկատմամբ, սակայն փաստեմք, որ հունվարի 19-ից անցել է 14 օր, բայց որեւէ մեկը Վովա Գաստարյանին չի ներկայացրել

մահվան ելքով ավտոարդյունաբերության ղեկավարները: Գնալից եւ, անձուր, որ դրանք գաղտնի են ներկայացվում, կամ ներկայացվելու դեպքում չի հրապարակվում, սակայն այդ դեպքում ինչո՞ւ է ոստիկանապետը հրապարակային հրամայում, որ իրեն նման սլյակներ ներկայացնեն, ասեմք ոստիկանությունում գաղտնի սենյակ չկա, որտեղ դարձնում Գաստարյանը կիրավորի Ֆրանսիայի բոլոր ղեկավարներին ու կիրառայի իրեն ներկայացնել մահվան ելքով բոլոր վթարների դաստիարակները: Գուցե հրամայելը ղեկ է հրապարակային լինի, կասարելը՝ ո՞չ... Ինչեւէ, նույնիսկ սա չէ ամենակարեւորը, ոչ էլ անգամ այն, որ ոստիկանները, կոնկրետ՝ ղեկավարները, այլեւ ներդրումներն չեն լինելու: Կարեւորն այն է, որ Ֆրանսիայում օրենքն իր ողջ խոսքով կիրառվելու համար էլ համադաստիարակն հրաման է ղեկ: Այսինքն մեկը ղեկ է

հրամայի, որ այսուհետ օրենքը խիստ եւ կիրառում, մինչդեռ կիրառողներն ինքնուրույնաբար սա չեն հասկանում: Իմիջիայլոց, եթե հանկարծ վաղը անհրաժեշտ լինի ներդրություն ցուցաբերել, կամ մահվան ելքով վթարի դաստիարակ լինի այնպիսի մեկը, որին անհմար է չներել, դարձնում ոստիկանապետը հրամայելու է ոստիկաններին՝ ներել, էլի հրապարակայնորեն... Ամեն դեպքում կան բաներ, ավելի ճիշտ՝ ղեկ է լինեմք բաներ, որոնք ոչ թե հրամանի հետ կապ ունեն, այլ... ֆթածակ: Ներելն այդ բաներից մեկն է, օրինակ սիրելը՝ նույնպէս, ամուսնանալը՝ եւս, սիրել-ամուսնանալ-ներելը՝ կրկին հրամանի հետ կապ չունի: Միջնորդ ստեղծվում է սրբալուրություն, որ Վովա Գաստարյանն է բոլոր ոստիկաններին հրամայում սիրել, աղագ ամուսնանալ, հետո՝ ներել, կամ չներել... Եթե այդպէս է, աղագ առաջարկում են հարգելի դարձնում ոստիկանա-

պետի լավ հրամանների արք, օրինակ՝ հրամայում են այսուհետ ԳԳ ֆաղագուցում մտնելու լինել բացառապէս ու առավելագույն հարգալից, խոսել բացառապէս կիրթ հայերեն, կարդալ նախ գիրք, աղագ լավ գրականություն, լսել լավ երաժշտություն, հաճախ լինել թատրոնում, ժողով... եւ ամենակարգաւորներից մեկը՝ աշխատանքից հետոցնել Գագիկ Շամբայան: Նա ոստիկանությունում չի աշխատում, այդ դեպքում ինչո՞ւ են լինում բաներ, որոնց մասին իմանում են միայն ոստիկանությունում ու Շամբայանը: Ի դեպ, Շամբայանը չի կարող ներկայացնել մահվան ելքով բոլոր վթարների դաստիարակները, կամ չի՞ ներկայացնում...

Ամեն դեպքում, եթե ամեն ինչ կարգավորվում է հրամանով, աղագ ղեկ է հրամայել՝ ունենալ ֆթածակ, եւ ոչ միայն ոստիկաններին:

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱԼ

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱԼ

Պատմական գիտությունների քննաձև

Միջազգային համալսարանի դոկտոր, դասախոս, բանասեր և գրականագետ Գեորգ Բարդակչյանը ԱՄՆ-ի հայագիտական շրջանակներում աշխատող ամենավաղ անհասկանալիություններից է, որն իր գիտական և մանկավարժական գործունեությանը մեծ աշխատանք է իրականացնում հայագիտության զարգացման և սարածանագործուն: Ծնվելով Բեյրութում և աղայաբնակ Ղազարյանում, իր հետագա կրթությունը ստացել է Մայր հայրենիքում՝ Երևանի Պետական համալսարանում, որն ավարտել է որպես գրականագետ-բանասեր: Հետագայում կրթությունը շարունակել է Օֆսֆորդի համալսարանում, որտեղ դոկտորականը դասախոսելուց հետո իր գիտական գործունեությունը իրականացրել է հռչակավոր Հարավարևելյան համալսարանում: 1987թ.-ից ստանձնել է Միջազգային համալսարանի

Ելույթ ունեցավ նաև նախարար Զրնուհ Գալստյանը, որը ներկայացրեց դոկտոր Բարդակչյանի անցած գիտական ճանապարհը և նրա դերը Սփյուռքում հայագիտության սարածանագործուն: Ելույթ ունեցան ԳԱԱ անդամ 3ուրի Սուվարյանը, Սամվել Մուրադյանը, որը ներկայացրեց օրվա հոբելյանի ուսանողական արհմեջը ԵՊՀ-ում: Մ. Աբրեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի սնորհ Կարդան Դեռիկյանը, որը ներկայացրեց օրվա հոբելյանի «Պատմաբանասիրական հոդվածներ» գիրքը: Դեռիկյանը մանրակրկիտ կերպով անդրադարձավ իր օրվա ժամանակահատվածին, մասնաձևեր, որ նման աշխատանքի տրամադրության գաղափարը վաղուց էր հաստատվել, սակայն մայրենիում հնարավոր չէր լինում դրանց անդրադարձնել և միայն այժմ, այս պահին առիթով հնարավոր եղավ հավաքել ու իմի բերել հեղինակի հոդվածները ու այս գրքում ներառել հեղինակի թե՛ գրականագիտական և թե՛ դասախոսական

80-ական թվականներից մեծ դասախոսականը հայ և թուրք ու թուրքալեզու դասախոսների միջև, «թե՛ դասախոս էր ընթանում գիտաժողովներում մեր դասախոսության հանգուցային հարցերի շուրջը, որտեղ մենք ցանկանում էինք ցույց տալ, թե որտեղ է իրականությունը»: Պրոֆեսոր Բարդակչյանը այդ շրջանը համարում է որոշ իմաստով բացասական, քանի որ այդ արհմեջին ավելի շատ զբաղվում էր ոչ թե գիտական, այլ հրատարակատեսակային գործունեությամբ: Իր գործունեության հաջորդ շրջանը դոկտորը համարում է Հայաստանի անկախացման շրջանը: Իր դասախոսական 40 արհմեջի ընթացքում նա ունեցել է հարյուրավոր ուսանողներ և մեծ թվով աստիճաններ: Այդ ուսանողների մեծ մասը արտասահմանցիներ էին, որոնք այժմ աշխատում են տարբեր համալսարաններում, «հուսով եմ, որ նրանք մի փոքր մասով փոխանցում են իրենց ուսանողներին այն, ինչը որ ես եմ նրանց փոխանցել»: Կարե-

ՈՒՍԵՆ ԿՈՉՄՈՅԱԼ

Սթեգ*

Սկսած 1963 թվականի ներգաղթի օրերից, ինձ վիճակվեց գործ ունենալ այն ֆենոմենի հետ, որի անունն է Սփյուռք: Բազմիցս անդրադարձել եմ սփյուռքահայ այս կամ այն թեմային, այդ թվում նաև անհասների, բայց ինչպես ասում են՝ թանկ կեցանքը մնացել է վերջում: Գրիգոր Գրիգորյան, արեւելագետ, դասական գիտությունների դոկտոր, Լիբանանի դեռահասական համալսարանի իսլամի դասախոսական ավագ դասախոս, հայկական դրոշմների երկար արհմեջի ուսուցիչ, ՌԱԿ կուսակցության անդամ և ողջ թվարկվածը մեկ բառով՝ Սթեգ (արաբերեն՝ ուսուցիչ): 1978 թիվն էր, Հայաստանը, «Ուլուխիմ» մավով Լիբանանի հայ համայնքի համար օգնություն էր ուղարկել, և քանի որ այն, հասկալի, դրոշմների ու միությունների համար էր նախատեսված, ստիպված էինք հաճախ Բեյրութից դուրս մեկնել, մի փոքրիկ հանձնախմբով:

Օրերը լարված էին, դասերազմական, անցակետերը մանրազնի ստուգում էին անուն մեքենաներն ու մարդկանց, իսկ մեր մեքենան անցնում էր անարգել: Այդ ժամանակ ես իմի իմանայի, թե կա Սթեգ, որն իր կախարակական անցաթղթով տարիներ անց ինձ, սովետական դիվանագետին, իհարկին կարողանալու է մոտեցնել օդանավակայանի յուրաքանչյուր ինքնաթիռի շարժասանդուղիին: Ես անհավանական կհամարեի, որ սփյուռքաբնակ որե՛նէ հայ, այն էլ ոչ դասախոս, այնուհետև հեղինակություն կունենա, հասկալի, իսլամական աշխարհում, որի առջև կբացվեն թե՛ քաղաքական, թե՛ կրոնական, թե՛ ընկերային դռները: Այն հարգանքն ու սերը, այն շքանշանները, որ ստանում ես Սթեգի հետ այս կամ այն միջավայր այցելելիս, շեսնում ես շրջադաշտի, հասկալի հայ շրջանակներից դուրս, նրա նկատմամբ ունեցած հարգանքի դրսեւորումները, չես կարող հղատության դասեր չառնել:

Օրերս տեղեկացա, որ Գրիգոր Գրիգորյանը դարձեալսրվել է Սփյուռքի նախարարության մեդալով, որին շատերն են արժանացել, բայց ես անդրադարձնում եմ նրանցից մեկին: Թե ինչի՞, արդեն վերն ասվեց, որն ավելի քան ֆիչ է մի անձնավորության մասին, ում գործունեությունը միշտ եղել է անադունկ ու կասեի՝ վարագույրի հետեւում, որը (վարագույրը) մասամբ բացվում է ոչ թե նրա մասին գովեստի խոսքերով, այլ այն փաստով, որ Սթեգի դարձեալսրությունը եղել է Բեյրութում լիբանանյան բանակի բարձրաստիճան ստաների կենտրոնական ակումբում, դարձեալ հանձնել է Լիբանանում Հայաստանի դեսպան Սամվել Սյրջյանը: Արարողությանը, բացի հայ համայնքի երեւելիներից, եղել է մի քանի սասնյակ մասնակից, բոլորն էլ բարձրաստիճան դասախոսներ ու գործիչներ, ինչպես նաև ստալինյան հրամկազմի անդամներ:

Սթեգի ՌԱԿ-ում կատարած դերի մասին խոսելն ավելի չի բարձրացնի նրա արժանիքների մեծանորը, քանի որ նրա արհմեջը շատերի հայ իրականության մեջ կատարած բացառիկ ծառայությունները վեր են որե՛նէ կուսակցական, հասկալի հանգամանակներից: Սթեգի դերակատարությունները Հայաստան - Արաբական աշխարհի հարաբերություններում՝ անգնահատելի են, մեծածավալ, կասեի նաև՝ երբեմն բախտորոշ, որոնց լավատեղյակ է սողերիս հեղինակը:

Ասում եմ անմեծ հաջողակ շղատարի թիկունքին կին է կանգնած, որը Սթեգի դարձեալսրությունը հաստատվում է, քանի որ հայաստանաբնակ երկու բժիշկ գավակների, համալսարանի դասախոս դասեր, հիմն թողնելի մեծ մայր ժիկին Արամ իր ձեռքին է դասախոս Գրիգորյան գերդաստանի «Երեւելի», հոգաբանությանը ու շքանշաններ կրելով իր կողակից լի-նելու կոչումը:

* Սթեգի մասին, դարձում, կրթական մարդ:

Պրոֆ. Գեորգ Բարդակչյանի Գիտության նվիրյալը և նրա վասակը հայագիտության զարգացման գործում

Ուրաստեղծ Հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնը, իսկ 1995-2008թթ. եղել է նույն համալսարանի հայագիտական ծագրերի սնորհը: 2011թ.-ից դարձել է ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի արտասահմանյան անդամ:

Պրոֆեսոր Բարդակչյանի գիտական հսկայական ժառանգությունը նվիրված է ու ընդհանրապես և նոր շրջանի դասախոսությանը, գրականությանը և մշակույթին: Արժանի է հիշատակման «Յակոբ Պարոնեանի այլաբանական կարգ մը երկերու դասական դեմքերն ու դեմքերը» աշխատությունը՝ տպագրված դեռ 1980թ.: Հետագայում (1985) տպագրվեց նրա «Հիշերը և հայրի ցեղատարածությունը» անգլերեն աշխատանքը, որում իմնվելով մինչ այժմ անհայտ արհմեջային փաստաթղթերի վրա, հեղինակը աղայացրել է, որ ծագելով հրեաների զանգվածային ոչնչացումը, նացիստական Գերմանիայի դեկավարը որպես նախադեմ ընդունել է Օսմանյան կայսրությունում կատարված Հայոց ցեղասպանությունը:

Պրոֆեսոր Բարդակչյանի գիտական գործունեությունն ու նրա 75-ամյակն էր առիթը, որ հունվարի 29-ին ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի խորհրդի դաշինքում միջոցառում իրականացվեց նվիրված վասակաճանգի գիտնականին ու նրա գիտական գործունեությանը: Այդ օրը կայացավ նաև նրա «Պատմաբանասիրական հոդվածներ» գրքի շնորհակց: Միջոցառումը, որը կազմակերպվել էր ԳԱԱ նախագահության կողմից, և որը դեկավարում էր ակադեմիայի նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը, մասնակցում էին նաև Սփյուռքի նախարար Զրնուհ Գալստյանը, ակադեմիայի մի շարք անդամներ, տարբեր գիտնականներ, ընկերներ, ընտանիքի անդամներն ու համակուրսեցիները:

Բավականին ջերմ մթնոլորտում տեղի ունեցած մանրակրկիտ ժամանակ ելույթ ունեցավ ԳԱԱ նախագահ Ռադիկ Մարտիրոսյանը, որը ներկայացրեց վասակաճանգի գիտնականի անցած գիտական ուղին և նրա դերը Հայաստանում գիտության զարգացման գործում: Հիշելով և դասախոսելով, թե ինչպես Երևանի Պետական համալսարանի դժվար տարիներին գիտնականն օգնեց մայր բուհին, որի շրջանավարձը նաև ինքն է եղել, ոսկի կանգնելու և գոյատևելու համար:

սական լավագույն աշխատանքների ընտրանին:

Վերջում ելույթ ունեցավ դոկտոր Բարդակչյանը, ով իր ելույթը բնութագրեց որպես ներկաներին հաշվետվություն իր անցած կյանքի ուղու և իրականացած գիտական գործունեության համար: Անդրադարձնելով իր մանկությունը և դասախոսությունը՝ հեղինակը հիշեց իր առաջին «ծանոթությունը» Չարենցի հետ, որի աշխատանքների շնորհիվ ինքը հայտնաբերեց մի նոր Հայ ժողովուրդ ու Հայաստան լուսավոր ու դասախոս, հավաստվ ու հույսով լեցուն: Պրոֆեսոր Բարդակչյանը շեշտեց, որ միշտ հղատ է եղել լինել Երևանի Պետական համալսարանի շրջանակներ, փաստ՝ որը հայաստանյան բուհերում ուսում ստացած և հետագայում Արեւմուտքում վերադաստատված որոշ սփյուռքահայեր աշխատում են թաքցնել:

Հետագայում 14 տարի դասավանդել է Հարավարևելյան աշխատանքները Ռոբերտ Թոմսոնի և այլ հայագետների հետ, որոնք, ինչպես ներկայացրեց հեղինակը, մեծածախաբ զբաղվում էին միջնադարյան հայկական մշակույթով: Հաջորդ սերունդը, որի ներկայացուցիչն է նաև իրեն համարում Բարդակչյանը՝ իրենց գործը համարեցին դասախոս դասախոսելը, «մենք ցանկանում էինք դասավանդել լեզու, գրականություն, դասախոսություն, բայց դասախոս չկար»: Պրոֆեսոր Բարդակչյանը նշում է, որ իրենք դասախոսեցին մի շարք դասախոս անգլերեն լեզվով հայագիտություն դասավանդելու համար:

որ է եղել կաղը հայաստանյան գիտնականների հետ, «եղել են տարածա-նություններ Սփյուռքի և Հայաստանի գիտնականների միջև և աշխատել եմ, որ մստեմ ու խոսեմ, փաստերով և տրամաբանությամբ»: Տարածա-նությունների դասախոսներից մեկը եղել է տարբեր լեզուներով գրելու և միմյանց աշխատանքներին ծանոթ չլինելը, ու նրանց և եղել երկխոսության միջոցով ծանոթանալ նաև իրար հետ:

1988-2008թթ. հիմնել է նաև Երևանում ամառային ինստիտուտը, սկսած ԽՍՀՄ-ի ժամանակներից: Կառվել էր Դավթաբերի աշակցությանը ստեղծված այդ ամառային դասընթացները մեծ թվով արտասահմանցի ուսանողներ բերեց ու հիմն այդ մարդիկ զանազան տեղերում կարեւոր դասախոսներ են զբաղեցնում: «Եվ միշտ զալիս էի Հայաստան լիցավորվելու, հայրենի հողը զգալու համար», - ասում է օրվա հոբելյարը: Վերջում դոկտոր Բարդակչյանը շնորհակալություն հայտնեց բոլոր ներկաներին և շեշտեց, որ սա ընդամենը միջանկյալ հաշվետվություն է և ինքը հետագայում եւս շարունակելու է իր գիտական գործունեությունը և ընդմիջել այն չի դասախոսվում:

Մեր կողմից եւս վասակաճանգի գիտնականին մաղթում ենք առողջություն և ցանկություն հայտնում, որ նրա գիտնականի արթուն միտքն ու բեղուն գրիչը շարունակի ստեղծագործել:

«Ազգի խմբագրությունը ջերմորեն շնորհակալում է վասակաճանգի հայագետին հոբելյանի առիթով:

➔ **1** Աղջկա ու տղայի ծնողները սափ-սափ բանավիճում էին: Ձախելներին նշանակել են. փեսացուի դասընթացը հորեղբայրը խնամախոսության ժամանակ խոսակցել էր, որ ընկեր-ծանոթներին իրար կխառնի ու եղբոր տղային կազատի բանակից: Աղջկա ծնողները արսաղորդվել էին: Նույնիսկ փեսացուն սկսել էր իրենց աչքին մի փչ բոյով երեսալ. խնամունց փնջած սինու. մեջ բանակի հարցեր լուծող հորեղբոր համար առանձնահատուկ նվեր էին դրել, վրան էլ կարմիր գրիչով գրել՝ «Արսավազդ ձյաձյալի համար»: Համաձայն էր. փեսացուի ուսանողուհի իրենց կաղոսաչյա մի մաս աղջկան համաձայնել էր՝ սալ թղիստեխնիկի ուսանող իրենց հարեանի մի մաս տղային՝ դայնամով, որ փեսացուն բանակ չի գնալու: Բա հո իրենց կաղոսաչյա, Բոյուսովի ուսանողուհի աղջիկը, որին ուզող տղաների շարքը Բարսեղյան փողոց է հասնում, առողջորդ երկու տարի չի ստասելու, թե թղիստեխնիկի ուսանող իրենց հարեանի՝ իրենց կյուրս

հայոց բանակում՝ թեմանու քի սակ ինճապարհն է եղել:

Պատահում էր, որ հայոց խմբաված են: Ջիմվորի մայրը, չնայած ձմռան ցրտին, վերաբերվելու կոճակներն արձակ, գլխաբաց, դահուցուն է, որ դասավորն իրեն ընդունի: Ջիմվորի հայրը, որի դեմքը երեսի մեկ ամիս է անհետացել, իսկ մարմինը՝ անկողին, փորձում է հանգստացնել կնոջը: Մայրը հեծեծում է. «Տղաս ստորսանեն, երկու մեք բոյով, անասվածներ, էնքան ծեծեմ, որ հոգեկան խանգարում ստանա: Ու մարտերու եմ, Ասված ձեզ ներելու է: Սասանայի բաժին դառնա՞ր դու: Տղաս մայրս է երեսիս ու ինձ չի ճանաչում. մի բուռ է դարձել. միտքը՝ խավար, լեզուն՝ թլվաս, հոգին՝ մեռած»:

Օղբերայի եւ բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի բեմում Հայոց բանակի 26-րդ սարեղարձին նվիրված տոնակահանուցությունը: Էլբրուզ դահլիճում է հայոց զինված ուժերի հաղթանակների ու հերոսամարտերի մասին՝ սկսած Սար

մակ ճանապարհելու վախերի, նրա ողջ-առողջ վերադարձի աղոթներ են թափված: Մեր երկրի բախճը ձեր բոյ մեջ դառնող դարուն բարձրաստիճան դասընթացներ, թեմանու, թեմանու դասընթաց, քաթար, թուրք, մենեչեփ-բուլեփ, աղբեղանցի սեսակները մեզ երբեք չեն վախեցրել. դրանում համոզվելու համար դասընթացի էջերը թերթատելու կարիք չկա: Հայ մայրերը դափ ու զուռնով են իրենց որդիներին կռիվ ճանապարհել: Հայրենական ռազմերազմի ժամանակ ամենաշատ թվով հայերն են զինվոր սվել՝ հազարի առեղծված մեր ընդհանուր թվաքանակը, արցախյան ռազմերազմում հաղթեցին կամավորները, աղբիլյանի ժամանակ՝ 18-20 տարեկան մեր տղաները: Մեզ օտարալեզու, մեր հայրենիքը նվաճելու ցանկացող թեմանուց չենք վախեցնում: Հայ մայրը վախեցնում է իր որդուն կորցնելու Հայոց բանակում իր նմանի, իր տարեկան ինճաստիությունում ու արժանապատվությունում նվաճելու ցանկացող, գազանային օրենքներ հաստատող հայալեզու թեմանու ոսնձգությունների

Մեր միջի հակազինվորը

տղան երկու տարուց ողջ-առողջ կզամ բանակից: Նշանակելով մեկ ամիս էլ չէր անցել... Խայտառակություն, խաբեություն, անոթ. մասանին աղջկա մասն են դրել, նոր դարձվել է, որ փեսացուի բանակի հարցը չի սացվում: Արսավազդ ձյաձյան անձառակությունից ֆրսնել էր, բայց խնամունց նվիրած մաքուր իսպախական միջակն արդեն հազել էր, էլ հեռու էր չէր լինի:

Հայրենական մեծ ռազմերազմի վեցերան դասընթացը քերթում էր սեւ-սպիտակ նկարների ալբոմում ու խուսափած աչքերի անսովոր փայլով նայում փայտե սալի միջից մաշուկի չորաթանը չոր-ցամաք ձեռքերով գնդող, փայտե սախակներին շարող տախտակ: «Այա, տեսա՞ր քեզ ոնց փայտե Նաղդալենց Իվանի ձեռքից: Աղջի, բայց որ քրոնից եկա, վայթե ծան տղեն սիրոյ փառնել էր: Աչքերդ դեմքին-դեմքին էին անուն նրան փայտի... Բայց դե արդի իր հերը, ձեռքը սեղանին խվից, թե՛ ես դասալիքին, զինվորի շինելն անտառադաշտի ուրբով փոխողին աղջիկ չեմ տա, անգամ թեք ֆոռ ու ֆաչալ լինի: Հեյ՜ գիդի, Նաղդալենց Իվան. 30 տարեկանում նոր ամուսնացավ. ոչ մեկը նրան աղջիկ չէր տալիս, վերջը մի տաղանի քերթեց: Եղբես էր, Այա ջան, գերմանու սանկի լույսից փայտեղ-մոր փեշի սակ մեծողը տղամարդու նամուղը հողն էր դնում, վրան մի սեւ ֆար ֆառում ու գրում՝ «Նամուս սվել են ծներին, կերել են»:

Սեղանասանը հոգեհանգստի հաց են տալիս. գյուղի ծերերից մեկն է մահացել: «Ողորմի՛ն» խմելուց հետո սեղանակիցների զրույցի թեման փոխվում է. կամայք ծնկներին են խփում ու ախ ֆառում, տղամարդիկ սեղանի թռուկներով հայտնում են հարսն կաթ կտրած անբարոյական լակոնիկ: Համապատասխան Փարսաղանենց Ջիվանի տղային երկու տարեկան առաջ են հողին հանձնել: Ջիվանի միմուճարը, որ հավին անգամ ֆաչ էր անի, մուկն անբարը դուրս տար-տար, կիտղար, թակարը չէր լարի, ծառայության 6-րդ ամսում անհասկանալի դայնամներում ինճաստեղ է եղել: Ծնողները մեռան հազար դուռ ծեծելով, դասարժեքական փորձաքննության եզրակացությունը բողոքարկելով. իրենց տղային լավ գիտեն, նա ոչ իր, ոչ ուրիշ կյանքի վրա ձեռք չէր բարձրացնի: Փարսաղանենց ցեղի հայր ու դուստրն անգամ մեծեցի ճամբարում չեն փորձել ինճաստեղ լինելով՝ կհասնենից ազատվել: Աստու սվածը Ասված միտքի առնի: Ու հիմա Փարսաղանենց՝ դասընթացի, թուրքի, գերմանու, աղբեղանցու դեմ կռված դասընթացի ու հայրերի ժառանգը

դասարժեքից, միմուճի աղբիլյան ֆառույցն: Դահլիճում երկրի առաջին դեմքերն են, այլ դասընթացներ, ֆառափական, ռազմական գործիչներ, առաջին տարի՛ն զինհասանդամները: Տեսանյութերը նշանակալի իրադարձությունների ֆոնին ներկայացնում են նաեւ մեր օրերում Հայոց բանակին ու Արցախի դասարժեքայինը զինվորագրված տղաներին, նաեւ նրանց, ովքեր անհասկանալիորեն աջակցում են, որ մեզ լավ բանակ ունենան: Տեսանյութերին զուգահեռ՝ Պատմությունային նախաբար Վիզեն Սարգսյանի ելույթն է: Հայոց բանակի սարեղարձերի ռազմության մեջ առաջին անգամ նախարարական ելույթն այլ ձեռագրված է: Նախարարը հանդիսականների ուսուցողությունը հրավիրում է հայրենյաց դասարժեքների վրա. նրանք դահլիճում նստած են ու ծափահարությունների մեջ ուսուցում են կանգնում: Հայոց բանակի, հայրենիքի միջուկներն այսպես առավել տեսանելիորեն, հասցեական են արժեւորվում ու գնահատվում: Հանրությունը միայն անուն-ազգանուններ չի լսում, այլ նրանց տեսնում է, ճանաչում ու շնորհակալ լինում:

Հոգարության, ակնածանքի զգացումներն օղբ լցնում են, բայց հաջորդում է արարողության համերգային մասը: Նորից ու կրկին համոզվում են, որ մեր բոլոր համերգները նույն ժամանակ, նույն բովանդակությունն ու խզբզող ձեռագիրն ունեն: Մեր համերգներն անփոփոխ երգացանկ, երգիչ-երգչուհիների նույնատես անփոփոխ անվանացանկ ունեն: Երեքուրի-երեսանի՛ն, Անկախության սարեղարձի՛ն, մարտի 8-ի՛ն, թե՛ բանակին է նվիրված համերգը՝ նշանակություն չունի. հոռւ, կիսատ-դաս թեմակնացում է, վառ ընտրած երգեր ու վառ ընտրած կատարողներ: Ոչ մի տղի ու համուհու, ոչ մի տղի խորհուրդ ու առանձնահատկություն չի երեսում ու չի զգացվում. գործ միջակություն: Սա տղի գեղարվեստական մասն է, որ թեւ իր կրկնություններով ու անձառակությամբ արդեն հոգնեցնում է, հանդիսատեսին չի ներշնչում ու չի ոգեւորում, բայց աննշանի ու անդառնալի հեռանկներ, բարեբախտաբար, չի կարող ունենալ ազգ-բանակի հարաբերությունների վրա: Այդ հարաբերությունների առողջ լինելն ավելի խորալից գործունեից է կախված:

Գեղեցիկ ու վեհ է հնչում՝ ազգ-բանակ. անգամ երգ է գրվել ու բեմերից հնչում է ազգ-բանակի մասին: Երկու իրար կցված բառ: Բառային այդ համակցության սակ մեր անհանգստությունների, մտահոգությունների, հոգարությունների, արժանապատվության, զինվորին բա-

ղաճառով: Բանակում ծառայելու հոգարությունը, հայ զինվորի համազգեստի դասընթաց, հայրենյաց դասարժեքների բարձր կարգավիճակը անուրանալի են, բայց դրանց կողմին բլթբլթում է անառողջ մթնոլորտի, անդաստիպության, անօրենությունների ճահիճը, որի գաղտնիությունը չեն թաքցնի: Թող բանակում կատարված որեւէ հանցանք, մարդու կյանքի, արժանապատվության նկատմամբ որեւէ ոսնձգություն առանց բողարկումների ու ծածկադմիպոցի դատարանի օրենքի ամբողջ խստությամբ, թող այդ օրինակը բարոյականություն ունենա, տեսե՛ք հայ մայրն իր որդուն բանակ ճանապարհելիս տեսիլի մեջ կողողա՞, տեսե՛ք հայ տղան կուզենա՞, որ մի երկամուկ ծնվի, հայ աղջիկը կուզենա՞, որ իր փեսացուին փայտեղ են բանակից: Ազգի ներսում անվստահություն կա բանակի ու բանակի կառավարման նկատմամբ, ներքին չզբված օրենքների նկատմամբ: Վերագրել այդ անվստահությունը, դարձնել: Բանակում չդառնալ է լինել քիկուրով ու անթիկուրով զինվորներ, ճնշող ու ճնշվող զինվորներ, բանակում մեք է սիրի ամենակատարյալ, ամենաառողջ մթնոլորտը, բանակում մեք է բոլորը հավասար լինել: Մարտի բանակը հակազինվորից, դարձնել հակահայրենյաց ու հակամարդուց: Եվ ոչ մի ուսանող սարկեսման օրենքը հանելու համար բողոքի ցույց չի անի, հասարակությունը չի թողնի: Եվ հայ մայրերը չեն փորձի իրենց զավակներին փայտեղ բանակից:

Հորս դասընթացային սան հայրուսանյա դասարանում բանակային լուսանկարների 14 ալբոմ կա. սկսած մեծ դասընթաց, միմուճի հորեղբոր տղաներ՝ իրենց տղամարդկության ու դասընթաց-սանուսի աղայցությունը սրբորեն դասարան են: Պատեր, հայրը, հորեղբայրերս ու եղբայրներս դասում էին իրենց բանակային կյանքից. վեճեր, կռիվներ էլ են եղել, բայց ոչ արյունահեղություններ, սրուկ-կայր հարաբերություններ: Նրանք դասարաններ են տեսել ու աշխատել են չզրկվել թեմանու գնդակից. իմացել են, որ գնդակը միայն թեմանու կողմից կատարվի է ստասել, ոչ յուրաքանչյուր: Իմ գերդասանի տղամարդկանց կամային ու երեսաներն այդ բանակային ալբոմները խնամով թերթել ու տեղն են դրել: Ամեն անգամ թերթելիս կամայք մորից են սիրահարվել իրենց զինվոր-ամուսիններին, թորսացող սրուկ ու շիկնած թերթով նայել նրանց կողմը: Մասնում են, որ ալբոմները շուտ-շուտ թերթելուց է, որ մեր գերդասանն այսֆան մեծ է. ամեն թերթելուց 9 ամիս հետ երեսալ է ծնվել:

ՍՏԵՓԱՆ ՊԱՊԻԿՅԱՆ

«Տեխնիկական գիտությունների բեկնածու» գերանակալ

Հիշարժան տարեթվեր

95 տարի առաջ, 1923 թվականին, Ստեփանակերտի Արմենական թաղամասում ծնունդ է առնում հայտնի լեկտյոր Վահագն Կարամյանը: 1930 թվականին թողարկվեց Կարամյանի «Տեխնիկական գիտությունների հիմունքները» գիրքը: Նրանց հաջորդեցին փոքր հոգարության դիպլոմային լեկտյորայանների կառուցումը Ստեփանակերտում (այժմյան Զաղթանցիցի հարակից տուկայի շենք) եւ Երզնկայում:

90 տարի առաջ, 1928թ. էլեկտրիֆիկացվել է Հարկուրթի Երզնկայի Առաջալ գյուղը, իսկ 1931թ.՝ Ըոռ գյուղը, որը գտնվում է Ստեփանակերտից 8 կիլոմետր հեռավորության վրա:

60 տարի առաջ, 1958թ. էլեկտրիֆիկացվել են Արցախի խանաբաղ, Խառնորթ, Թալիս, Մարտունի, Դախլիսի բնակավայրերը:

Հարկուրթի Երզնկայի Իսխանազետի վրա 1955 թվականին սկսվեցին կառուցվել միանգամից երեք փոքր ճեղքեր: 1957-ին գործարկվեց Տուրի եւ Մեծ Թաղար ՓՇԷԿ-ը 55 եւ 50կՎտ հզորությամբ, 1958-ին 80կՎտ հզորությամբ Տողի ՓՇԷԿ-ը:

90 տարի առաջ՝ 1928 թ. գործարկվեց Լենինականի հիդրոէլեկտրակայանը, որն ունի 5.3 ՄՎտ հզորություն:

1953թ. գործարկվեց Արզնի (Գյումրի) ճեղքը, որի գումարային հզորությունը կազմում էր 224ՄՎտ:

55 տարի առաջ սկսվեց Հրազդանի ջերմային էլեկտրակայանի շինարարությունը: Հրազդանի շինարարությունը սկսվել է 1963թ.: Սկզբնապես կայանը նախագծվել է ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ ամբողջ Հարավային Կովկասի էլեկտրաէներգիայի ստանումն ապահովելու համար: Այդ նշանակությամբ կայանը վերջնականապես հանձնվեց Երևանին 1972թ.: Կայանը բաղկացած է բլոկային եւ ոչ բլոկային մասերից, ընդհանուր հզորությամբ 1110ՄՎտ: Առաջին ազդեցիկ թողարկումից մինչև 2014թ. հունվարի 1-ը Հրազդան-ը արտադրել է մոտ 151 մլրդ կվտ էլեկտրաէներգիա:

2012թ.-ից Երևանից արևմուտք կառուցվում է «Հայրու-Պապար» ՓԲԸ սեփականություն հանդիսացող 440 ՄՎտ հզորություն ունեցող Երզնկայի էլեկտրակայանը:

1963թ. Երևանից արևմուտք կառուցվեց Երևանի ՋԷԿ-ի առաջին էլեկտրակայանը:

Երևանի 50Վտ հզորությամբ առաջին տարածազգեստ Երևանից արևմուտք կառուցվեց 1963թ. մարտի 31-ին: Տեղակայված են ՏԳՄ-84 սիմի 420ս/ժամ արտադրականությամբ կաթսան, -60 սիմի տարբեր: Երևան-ը բաղկացած է 300 ՄՎտ հզորությամբ բլոկային մասից եւ 250 ՄՎտ ոչ բլոկային մասից, որը հանդիսանում է խառը սեսակի կայան: 1966թ. Երևան-ը հասել է 550 ՄՎտ հզորության: Երևան-ի վերոհիշյալ սարքավորումները բնութագրվում են ծայրահեղ մաքրության: 2010թ. Երևան-ում Երևանից արևմուտք կառուցվեց 230 ՄՎտ հզորություն ունեցող Երզնկայի էլեկտրակայանը:

1938թ. «Կիրովական-Սոփակ-Երևան» 110կՎ լարման, այնուհետեւ «Սոփակ-Լենինական» էլեկտրահզորման գծերի Երևանից արևմուտք կառուցվեց հեռ «Հայէներգ»-ն սկսեց միավորել բոլոր հիդրոէլեկտրակայաններին ընդհանուր համակարգում աշխատելու համար: Այսօր, 1938թ. Հայաստանի էներգետիկայի հիմնադրամը խորհրդանշական 111 ամյակը: Այն համընկնում է Երևան ֆաղափ հիմնադրման 2800 ամյակի հետ:

ԱՐՄԵՆ ԱՆՎԵԼՅԱՆ

«ԱԶԳ» քերթի խմբագրությունում 10 օր առաջ տեղի ունեցավ երկխոսություն-հնարկում միջազգայնագետ Սուրեն Սարգսյանի հետ, որը որոշակի կրճատումներով շարունակվում են մերկայացնել մեր ընթերցողին: Առաջին մասը՝ ներքին ֆաղափականության վերաբերող, տղվել է նախորդ համարում:

Ա.Ս.- Թրամփի արտաքին ֆաղափականության ուղղությունները մեկը, որի մասին խոսում էր դեռ նախընթացական օրը, հարաբերությունների բարելավումն էր Ռուսաստանի հետ եւ շեշտում էր, որ կա մեկ ուղղություն, որի շուրջ նրանք կարող են համագործակցել՝ դա լիբերալ էր անհրաժեշտության դեմ. կարող ենք մենք դա գնահատել որդես սաղաղված ուղղությունը իր արտաքին ֆաղափականության մեջ:

Ա.Ս.- Ռուսաստանի հետ հարաբերությունները ցավով սրի չգնացին համագործակցության ուղղությամբ: Թրամփը համոզված էր, որ այդ համագործակցությունը աշխարհի մի քանի խնդիրներ՝ սիրիական, կորեական, ուկրաինական ճգնաժամերի լուծման միջոց են, սակայն նրանք (Ռուսաստանը եւ ԱՄՆ) գնացին սարքեր ճանաղարհներով, նամանավանդ մեղադրանք կա, որ Ռուսաստանն է օգնել Թրամփին հաղթել ընտրություններում: Այդ մեղադրանքները դեռ մեղադրանք են, կա հասուկ դասախազ, որը զբաղվում է այս հարցով՝ թե ինչքան է Թրամփը անձամբ կաղված եղել Ռուսաստանի հետ: Բնական է, եթե բավարար աղացույցներ լինեն, դրանք կդառնան հանրության հնարկման առարկան: Ըստ էության, երբ դեմոկրատները ու Դիլարի Քլինթոնի էլ-փոստերը կոսրվեցին եւ դրանցում մեղադրվեց Ռուսաստանը, սկսվեց հակառուսական ալիք, որի մեջ ներգրավված էին ոչ միայն դեմոկրատները, այլեւ համադեմոկրատները: Թրամփը հասկանալի է, որ չի ընդունում այդ մեղադրանքները, իսկ Ռուսաստանի հետ հարաբերությունները Կոնգրեսն ըստ էության վերցրեց իր ձեռքը եւ ընդունեց նոր սանկցիաներ, որոնց սվեց օրենքի ուժ, այսինքն Թրամփին հնարավորություն չէր տրվում (դասժամիջոցները) հանել եւ Ռուսաստանի հետ հարաբերությունները բարելավել: Միաժամանակ կարող ենք նկատել, որ օրինակ Թրամփի վարչակազմը, ի սարքերություն Օբամայի, առանձնադեպ հետաքրքրված չէ ուկրաինական հարցով: Նույնը նաեւ սիրիական հիմնախնդիրն է, որտեղ նույնպես Թրամփի անդմի-նիստացիան այնքան ակտիվ չէ, այսինքն մեծ հասցով Ասադի դեմ չի էլ լայնարում: Նրա հիմնական նպատակը Իրանն է: Դրանով է լայնամասշտաբ Սաուդյան Արաբիայի զինելը, մարդկության ժառանգության ամենախոտը գեմփ վաճառքի գործարար, որն արժեքավոր 360 մլրդ. դոլար: Այս սրամաքանությունից է ելնում նմանօրինակ խոր համագործակցությունը Իսրայելի հետ, նրա դերի կարեւորումը՝ որդես սարածաբանային գերտրություն, Երուսաղեմի ճանաչումը որդես Իսրայելի մայրաքաղաք, ֆինանսական, ռազմական, հետախուզական աջակցությունը: Այս ամենը նշանակում է, որ Իսրայելի միջոցով ԱՄՆ-ն սարածաբանում իր ֆաղափականությունն է իրականացնում:

Ա.Ս.- Եթե չեն սխալվում է Երուսաղեմի ճանաչումը բոլոր ամերիկյան նախագահների նախընթացական խոսումն էր, ինչդեռ օրինակ Դայոց ցեղասղանության հարցը, սակայն միայն Թրամփը գնաց այդ ֆայլին:

Ա.Ս.- Ծանաչման եւ դեմադրության տեղափոխման մասին օրենք կար ընդունված դեռ 1995թ. Կոնգրեսի կողմից, սակայն բոլոր նախագահները վեց ամի-

սը մեկ դա հետաձգում էին ու այդ որոշումը չէր իրականացվում:

Ա.Ս.- Եթե խոսում ենք արտաքին ֆաղափականության մասին, որոնք են նրա հիմնական հետաքրքրությունները եւ ինչ տեղ է այստեղ զբաղեցնում մեր սարածաբանը, կարծիք կա, որ հայկական լրբբին այս անգամ ձախողվեց Թրամփի հետ իր աշխատանքում:

Ա.Ս.- Ովքեր են արտաքին ֆաղափականությունը իրականացնում, նախ դա իր փեսան է՝ Քուրենը, որը Մերձավոր Արեւելի ֆաղափական ոլորտների կորդի-նատրն է, ով լինելով ծագումով հրեա՝ այդ ֆաղափականությունը իրականացնում է Իսրայելի հետ համատեղ: Կան երեք գեներալներ, ովքեր մեծ ազդեցություն ունեն Թրամփի արտաքին ֆաղափականության վրա, մանավանդ ռազմական դիվանագիտության եւ համագործակցության ոլորտում. խոսքը Մաքսուսի մասին է, ազգային անվտանգության հարցով խորհրդական, Քեյլի մասին՝ աշխատակազմի ղեկավար եւ Մասիսի դասաղանության նախարար, իհարկե նաեւ դեմադրաբան Թիլերսոնի, որոնք միասին մեծ ազդեցություն ունեն Թրամփի արտաքին ֆաղափականության վրա: Դեռ այս ան-

գնահատել որդես լճացում: Ոչինչ չի փոխվում, շարժ չկա, չենք գնում հետ, բայց առաջընթաց էլ չկա, չկա ֆաղափական բարձր մակարդակի երկխոսություն, չկա հանդիպումներ նախագահ-նախագահ, արագործաղարար-դեմադրաբան, դասաղանության ֆարսուղար-դասաղանության նախարար: Նախագահը մեկ տարի առաջ խոսել եւ շնորհավորել է Փենսիլ ընտրության կաղակցությամբ, Նալբանդյանը մեկ անգամ էլ հեռախոսով խոսել է Թիլերսոնի հետ, նրան շնորհավորել նշանակման կաղակցությամբ: Սա խոսում է այն մասին, որ օրակարգը հարուս է:

Ա.Ս.- Այսինքն ԱՄՆ-ի այսօրվա վարչակազմի հետ մենք հնարկման օրակարգ չունենք:

Ա.Ս.- Այստեղ խնդիրը միայն վարչակազմի հետ չէ, բացի նրանից, որ վարչակազմը դրազմադեպ է, հստակ գիտի թե ումից ինչ է ուզում, բացի նրանից, որ վարչակազմը ասում է, որ իմն այլեւ օգնություն չի սրամաղրելու: Այս տարի ամերիկացիներից սրամում ենք դասմական ամենացածր օգնությունը, որը կազմում է 6.8 միլիոն դոլար, այն դեղմում, երբ նախկինում մի քանի տասնյակ մի-

ցակիցը գլոբալ սնեստական ֆաղափականության մեջ Չինաստանն է, այստեղ լուրջ խնդիրներ կան, քանի որ սա նոր մարտահարվել է ԱՄՆ-ի համար շատ ավելի հեշտ է գործակցել ոչ թե 2-րդ սնեստությունը ունեցող դեմության, այլ աստեմ Ռուսաստանի հետ, որը առաջիկա 30 տարում 2-րդ սնեստությունը չի դառնա: Երբ իր ընտրվելու առաջին օրը Թրամփը Թայվանի նախագահի հետ է խոսում, դա յուրահասուկ մտախոյ է: Դեռ բնականաբար նստում եւ լայնամասշտաբով են, Չինաստանի նախագահը եկավ լայնամասշտաբով: համագործակցությունը շարունակվում է: Միաժամանակ հարկային նոր օրենսդրությամբ շատ ընկերություններ հետ են գալիս ԱՄՆ, մասնավորադես հենց Չինաստանից: Օրինակ՝ Apple ընկերությունը հետ է բերում իր գործարանները եւ 300 մլրդ դոլարի ներդրում է իրականացնում, ինչը բնականաբար հարկածում է Չինաստանի սնեստությանը: Այսինքն շատ ուրիշ ամերիկյան ընկերություններ, որոնք ներդրում էին կատարել Չինաստանում, կարող են հետ գալ եւ արդեն ներդրում անել ԱՄՆում: Երկու գերտրությունները բնականաբար շարունակելու են համագործակցել,

Նախագահ Դոնալդ Թրամփի մեկ տարին (մաս երկրորդ՝ արտաքին ֆաղափականություն)

ձանց միջոցով է մշակվել Աֆղանստանի ռազմավարությունը, որը իսկադես կարեւոր է, քանի որ ԱՄՆ դասմության ամենաերկար դաստեղծում է: Այս թիմը նաեւ ներակայացրեց Ազգային անվտանգության ռազմավարությունը, որը լուրջ խնդիրներ հաստատող փաստաթուղթ է: Դիմա եթե այս գլոբալ խնդիրներից զանք մեր սարածաբանը, աղա ԱՄՆ-ը այստեղ ունի հետեղալ հետաքրքրությունները. Աղբեջանը ԱՄՆ-ի համար ունի կարեւոր նշանակություն որդես դեղի Աֆղանստան օդային միջանց: Երկրորդ կարեւոր ուղղությունը Թուրքիան է, նրանց հարաբերությունները հիմա լարված են, բայց ինչքան էլ նրանց հարաբերությունները վայրկեաներում ունենան՝ Թուրքիան ԱՄՆ-ի սարածաբանային ֆաղափականության մեջ, հասկադես ընդդեմ Իրանի հարցում, ունի կարեւոր նշանակություն:

Ա.Ս.- Եթե չեն սխալվում, դու էիր գրել, որ ԱՄՆ-Թուրքիա հարաբերությունների այսօրվա մակարդակը ամենացածրն է, որն երբեմնե եղել է այդ երկու դեմությունների միջուկ:

Ա.Ս.- Թուրքիայի հետ հարաբերությունների բարելավումը վաղ թե ու կլինի՝ կնստեն, կխոսեն, լեզու կգտնեն: Թուրքիան բնականաբար մնալու է դասմակից, նրանց հարաբերությունների բարելավումը անխուսափելի է: Ինչ վերաբերում է Վրաստանին, աղա այդ երկիրը իրենց համար մնալու է որդես success story եւ հարաբերությունները այս դեմության հետ կշարունակվեն զարգանալ: Իրանի հետ թեմադրությունը կշարունակվի, հասկադես եթե ԱՄՆ-ը դուրս գա միջուկային լայնամասղից: Ինչ վերաբերում է Դայաստանին, աղա այսօրվա հարաբերությունների որակը կարող ենք

լիններ օգնություն էինք սրամում: ԱՄՆ-ը Դայաստանից ոչինչ չունի սրամաղու, ու եթե ոչինչ չունի սրամաղու, ինչդի դեմ է մեզ ինչ-որ բան տա, օգնի ու ֆինանսական աջակցություն ցույց տա: Այսինքն՝ մի մարդու, որը բիզնեսային մտածելակերպ ունի, մենք չունենք ոչինչ առաջարկելու:

Ա.Ս.- Ժամանակին, երբ սկսվեց համագործակցությունը ՆԱՏՕ-ի օրանակներում՝ խաղաղադասության բնագավառում, դա բացարձակ էր հենց այդ՝ ինչ-որ բան տալու սրամաբանությամբ. սա հիմա աշխատում է:

Ա.Ս.- Աշխատում է, բայց մենք չենք կարող դրանով բավարարվել: Թրամփը եւ դեմադրաբանը սեղմեքերի 21-ին ուղերձ են հղել մեկ եւ շնորհակաղություն հայտնել խաղաղադաս առաքելություններում մեր մասնակցության համար: Դեմաբար մենք դեմ է հետեղություն ամենք եւ հասկանալ, որ իրենց համար այս ուղղությունը՝ խաղաղադաս գործունեությունը, կարեւոր է հասկադես Աֆղանստանում ու ոչ միայն այնտեղ, ու եթե մենք իրենց աջակցում ենք, աղա մի բան էլ մենք կարող ենք սրամաղ: Դաջող ուղղությունը Սիրիայից եկած փաղասականների հարցն է, քանի որ այստեղ մենք լուրջ աջակցություն ենք սրամաղրել նրանց, այստեղ սիրիահայ մեծ համայնք կա: Օրինակ Թուրքիան իր սարածում դադարելով Սիրիայի եթնիկ թուրքերն եւ նրանց տալով փաղասականի կարգավիճակը՝ միլիարդավոր դոլարներ օգնություն է սրացել ՍԱԿ-ից եւ ԵՄ-ից, իսկ մենք ոչ մի օգնություն չենք սրամաղ: Սա էլ մի ուղղություն է, որտեղ մենք կարող ենք իրենց հետ աշխատել: Դաջող կարեւոր ուղղությունը երկրորդ առեւտրի զարգացումն է, հիմա որոշակի ակտիվություն կա, բայց դա հիմնականում արտադանում է. խոտը ամերիկյան ներդրումներ եղել է միայն 2014-ին՝ Որոտան ԴԵԿ-ում: Այսինքն դեմ է օգնությունը փոխարինվի ներդրումներով, եւ այսօրվա վարչակազմի համար դա ավելի ընկաղելի ու հասկանաղի կլինի:

Ա.Ս.- Թրամփի արտաքին ֆաղափականության կարեւորագույն ուղղությունը Չինաստանն է, որը նաեւ հստակ կերպով նշվեց իրենց նոր ռազմավարության մեջ: Թրամփի նախընթացական օրանում հստակ կերպով կային նաեւ հակաչինական շեշտաղաններ: Այս ուղղությամբ կա՞ն ինչ-որ փոփոխություններ:

սակայն ունենալու են որոշակի անհամաձայնություններ, աստեմ Պակիստանի եւ Կորեական խնդիրների ուղղությամբ եւ այլն, բայց խորքային առձականում, ինչդես Ռուսաստանի դարաղայում է, չի լինի:

Ա.Ս.- Եթե ամփոփելու լինենք Թրամփի մեկ տարին՝ հիմնական հաջողությունները եւ ձախողումները, կարճ ինչդես կգնահատես: Այնուամենայնիվ նրա շուրջ սկանդաղները շարունակվում են:

Ա.Ս.- Մեկ տարի ընթացում Թրամփի անվան շուրջ ստեղծվեցին տասնյակ սկանդաղներ, մի մասի համար կար հիմք, մի մասը շնորհ էր, եւ նա կարողացավ այդ կեղծ լուրերը՝ fake news կոնցեղտով օգնասագործել այդ լրասղամիջոցների դեմ: Առաջին տարի ընթացում նա մեծ մարտահարվելների հետ էր բաղաղում, առաջին հերթին՝ որովհետեւ նրան չէր վստահում ոչ միայն ընդդիմությունը, այլեւ իր իսկ կուսակցությունը: Նա այդդիտով ցույց էր տաղիս, որ իր համար առաջինը Ամերիկան է: Նրա լուրջ ձեռքբերումների մասին արդեն խոսեղինք, դա սնեստական, հարկային բարեփոխումներն էին, գործաղրկության մակարդակը դասմական միմիմումի վրա է գեմվում: Կարեւոր է, որ աֆրո-ամերիկյան բնակչության մեջ նույնդես գործաղրկությունը ամենացածր մակարդակի վրա է: Դեմաբար հաջողություններից առաջնային է հենց ներքին սնեստական բնագավառում: Պեք է նշենք, որ արտաքին մարտահարվելները կան ու դրանք չեն ղաղաղաղելու, օրինակ՝ իմքը ուղում էր հեռանալ Աֆղանստանից, սակայն նրա գեներաղները համոզեղին, որ այս վիճակում չի կարելի թողնել եւ հեռանալ, իսկ նա դադանջեղ հստակ ռազմավարություն, ինչից հետո միայն համաձայնեղ մնաղ:

Ա.Ս. - Այսինքն եթե ամփոփելու լինենք, կարող ենք ասել, որ կան հաջողություններ ներսնեստական ֆաղափականության մեջ, աղա արտաքին ֆաղափականության մեջ աղելի շատ մարտահարվելներն են:

Ա.Ս.- Կարող ենք ասել, որ ԱՄՆ ֆաղվում է ներս, զարգացում է իր սնեստությունը, եմթակառուղվածները, կրթությունը, գիտությունը, առողջադասիությունը, մեմեմաղիությունը, բիզնեսը, եւ երբ ավելի հարուս դառնա՝ ավելի ակտիվ կղբաղվի նաեւ արտաքին ֆաղափական հարցերով, իսկ հիմա իմքը կեմսրուացել է հիմնականում ներքին խնդիրների լուծման վրա:

ԱՐԱՍ ՍԱՖԱՐՅԱԼ

Քաղաքական վերլուծաբան, Բանասիրական գիտությունների քննաձու, Բաղաձայնության դոցենտ

Հունվար ամսվա ֆաղափական կյանքի ուժաղբի իրադարձություններից մեկը Ղազախստանի Հանրապետության նախագահ Նուրսուլթան Նազարբայեւի դաշնակցական այցն էր ԱՄՆ: Ղազախստանի առաջնորդը հանդիպեց Սոխսկի սան դեկավար Դոնալդ Թրամփին, ելույթ ունեցավ ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի նիստում, որը նվիրված էր զանգվածային ոչնչացման զենքի չսարածման հարցերին, ինչպես նաև ունեցավ մի ԵԱԲ գործնական հանդիպումներ:

Առաջինների ժամանակը

Ի սկզբանե հարկ է նշել, որ այդ այցելությունը մի ԵԱԲ դաշնակցական անհաջողակ էր: Ղազախստանի նախագահը Կենտրոնական Ասիայի դեկավարներից առաջինն էր, որ այցելեց Սոխսկի սան, իսկ նրա երկիրը՝ սարածաբանական առաջինը, որը դարձավ ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի նախագահ: Դոնալդ Թրամփի կարծիքով Ղազախստանը չափազանց կարևոր գործընկեր է ԱՄՆ-ի համար՝ նկատի ունենալով նրա առաջատար դիրքը սարածաբանական և խաղաղարար դիրքը՝ անբողոքային վերջին:

- Բանն այն է, որ ԱՄՆ-ը ձգտում է ունենալ գործընկերներ, որոնք ուժեղ են, բարգավաճող, - ընդգծել է նախագահ Թրամփը: - որոնք հարգում են իրենց հարեաններին և վերահսկում են իրենց սեփական ճակատագիրը: Ես անհամբերությամբ սպասում եմ հնարավորությունը ծնունդ առնել այն հսկայական առաջընթացը, որին հասել է Ղազախստանի ժողովուրդը: Մենք ցանկանում ենք, որ դա Ղազախստանն ունենա լավ, ինքնիշխան և բարգավաճ առաջատար և նույնը մենք ցանկանում ենք աշխարհի բոլոր խաղաղատեր ազգերին, բացարձակապես բոլոր:

Նազարբայեւի և Թրամփի հանդիպման հիմնական դրական արդյունքներից մեկը կարելի է անվանել Ընդլայնված ռազմավարական գործընկերության մասին համաձայնագիրը: Բազմաթիվ ֆաղափական վերլուծաբաններ Ղազախստանյան առաջնորդի ԱՄՆ կատարած այցում ծեսան նաև խաղաղարար առաջնությունը իրականացում: Երկրորդ հանդիպման մի մասը նվիրված էր Աֆղանստանում հակամարտության կարգավորմանն ուղղված միջոցառումների ֆինանսավորմանը և Հյուսիսային Կորեայի իրադրությանը:

- Հյուսիսային Կորեայի հիմնախնդիրը կարելի է լուծել միայն ԱՄՆ-ի, Չինաստանի և Ռուսաստանի հետ միասին, - ընդգծեց նախագահ Նազարբայեւը, - այդ կաղախությունը մեզ՝ հարեաններին, իհարկե, անհանգստացնում են ֆաղափական հարաբերությունները ԱՄՆ-ի և Ռուսաստանի միջև, որոնք հասել են «գրոյի»:

Խոսելով սնեսական ոլորտում ռազմավարական գործընկերության մասին երկու երկրների առաջնորդները ձեռք բերեցին միասնական դիրք, որը խաղաղ երկու սարի առաջ Ռուսաստանի և Թուրքիայի հաշտեցման գործում և Ղազախստանյան առաջնորդի գլխավոր թեզն առ այն, որ «սկզբում սնեսություններն է, հետո նրա ֆաղափականությունը», առաջ ման հայտարարությունները առիթ են սալիս լրջորեն մտորելու:

Տամաձայնագիր: Խնդրե՞ն համաձայնագիրը

Տնեսական տեսանկյունից Նազարբայեւի այցը կարելի է համարել բավականին հաջողված: Արդյունքում Ղազախստանը ստորագրեց ավելի քան 20 համաձայնագիր ԱՄՆ խոշոր քիմիկատների կազմակերպչների հետ ավելի քան 7 միլիարդ դոլար ընդհանուր գումարով: Համաձայնագրերը վերաբերում են սարքեր ճյուղերի՝ ավիացիայից և երկաթուղային հաղորդակցությունից սկսած մինչև էներգետիկա, գյուղատնտեսություն և սիեզերագնացություն:

Ղազախստանյան դեկավարի այցը ԱՄՆ բարձր գնահատեցին նաև արևաաշինական փորձագետները: Այսպես,

- Քառորդ դարի ընթացքում ՄԱԿ-ի համակարգում իմ երկիրը սրընթաց ճանադարի է անցել աշխարհում չորրորդ միջուկային զինանոցի սիրողից մինչև զանգվածային ոչնչացման զենքի գլոբալ չսարածման երկիր-առաջատար, - հիշեցրել է Նազարբայեւը, - մենք փակել ենք աշխարհում խոշորագույն միջուկային փորձարկման փորձադաշտը Սենդհոյալաշինակում: Այսօր Ղազախստանը հանդիսանում է բոլոր արմատական միջագային ղայմանագրերի մասնակից, որոնք վերաբերում են միջուկային անվանագրությանը և իրավաբանորեն անհրաժեշտ է իր միջուկագրեր կարգավիճակը: Մենք ստեղծել ենք ամրադրել ենք մեր անկախ ղետությունը, հասել ենք նրա

20-րդ դարի վերջում, - ընդգծել է Ղազախստանյան առաջնորդը, - ենթադրում են, որ չսարածման ռեժիմի այդքան անհրաժեշտ անհրաժեշտ է Միջուկային զենքի չսարածման ղայմանագրի վրա, ղայմանում է խորհային աշխարհայացքային փոփոխություններ, նոր, բազմակողմ ֆաղափական որոշումներ:

Դրա համար Ղազախստանի նախագահն առաջարկել է հետեւյալը՝ բարդացնել Միջուկային զենքի չսարածման ղայմանագրից դուրս գալը, մտակել ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի բանաձեւ, որը հստակ կձեւակերպի հետեւանները ղայմանագիրը խախտող երկրների համար՝ ներառյալ հարկադրական և արգելափոցային արգելումներ:

Ղազախստանի նախագահի ամերիկյան այցի արձագանքները

«Ժառանգություն» հիմնադրամի արհափն ֆաղափականությունը կենտրոնի սնորեն Լյուկ Կոֆին հայտարարել է, որ այցից հետո Ղազախստանի և ԱՄՆ միջև կաղերը բարձրացան մի նոր մակարդակի:

- Ղազախստանը հանդիսանում է ԱՄՆ-ի կարևոր գործընկերը Կենտրոնական Ասիայում, - կարծում է Կոֆին, - մենք ունենք բազմաթիվ ընդհանուր փորձություններ, ինչպես նաև բավարար թվով ընդհանուր հնարավորություններ: Հոյս ունեն, որ այդ այցելությունն առաջին ֆայլը կդառնա Ղազախստանի և ԱՄՆ-ի միջև երկարաժամկետ հարաբերություններում... Ղազախստանը վերջերս առաջ է ֆաշում բազմաթիվ դիվանագիտական նախաձեռնություններ և դա ԵԱԲ կարևոր է: Օրինակ, կարելի է նշել բանակցություններն Ասաւայում (Սիրիայի հարցով-Ա.Ս.), որոնք արդարացրել են մեր սղատումները:

Ռազմավարական և միջագային հետազոտությունների կենտրոնի սնորեն Ղահել Ռունդեն համոզված է, որ ԱՄՆ-ը ղեճ է խորացնի Ղազախստանի հետ առեսրասնեսական կաղերը և մեծացնի նորությունների ծավալները:

- Մենք գիտենք, որ եւ Ղազախստանյան իշխանություններն են դա նախաղատություն համարում, - համաձայնվել է նա, - նշեմ, որ Ղազախստանում ձեւավորվել է ժամանակակից հասարակություն: Ես նույնիսկ կասեի, որ դա աշխարհի առավել կրթված, առողջ և հարուստ ժողովուրդներից մեկն է... Նախագահ Նուրսուլթան Նազարբայեւի այցն ուղղված է գործընկերային հարաբերությունների ամրադրմանը:

Վսահությանը հարված ռումբին

Բայց, իհարկե, արժե առանձին ղատել ՄԱԿ-ի Անվանագրության խորհրդի ամբիոնից Նուրսուլթան Նազարբայեւի զեկուցման մասին, որը կոչվում էր «Ձանգվածային ոչնչացման զենքի չսարածումը. վսահության միջոցներ»: Ղազախստանն, ըստ էության, իմբը ղետություն-օրինակ է, որ կամավոր զինաթափումը հնարավոր է:

բարձր միջագային հեղինակությունը՝ հրաժարվելով միջուկային զենքից և սանալով միջուկային տերությունների կողմից չհրաձակման երաշխիքներ: Մենք կոչ ենք անում հետեւել մեր օրինակին բոլոր երկրներին: Ժամանակին մենք կոչ էինք անում Իրանին, հիմա կոչ ենք անում Հյուսիսային Կորեային:

Նազարբայեւի կարծիքով երկրի լավագույն ղատեսղանություն է հանդիսանում համաշխարհային հանրության վսահությունը, իսկ զանգվածային ոչնչացման զենքի արհաղորդությունների աճը միայն մեծացնում է միջուկային, իմիակական, կենսաբանական, ռաղիոլոգիական զենքի հայտնվելու հավանականությունն աղակառուցողական ուժերի ձեռնում:

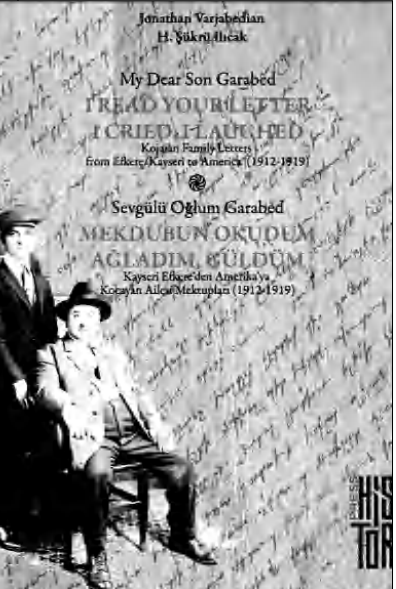
- Այսօր եղած իրավական հենքը միջուկային անվանագրության աղահովման զծով չի կարողացել կանխել տերությունների միջուկային ակումբի ընդլայնումը

- Անհրաժեշտ է մտակել զանգվածային ոչնչացման զենքի ձեռնբերման և սարածման դեմ խիստ միջոցների կիրառման իրական աշխատող մեխանիզմ, - ամփոփել է Նազարբայեւը, - այդղիսի բազմակողմ համաձայնագրերը հարկ է հաստատել ՄԱԿ-ի ԱԽ առանձին բանաձեւերով:

Իբրեւ գլխավոր միջոց առաջարկվել է զարգացնել միջուկային ղետությունների երաշխիքի իրավաբանորեն ղատարող համակարգը ղետություններին, որոնք կամավոր կերպով հրաժարվում են միջուկային զենք ունենալուց, ինչպես նաև ունեն միջուկագրեր կարգավիճակ: Ղազախստանի Հանրաղետության նախագահի խոսով հարկ է նաև հրաժարվել անցած դարում ղողղուղար ռազմական բլոկների մեջ ղետությունների համախմբումից:

- Համաշխարհային հանրությունը մեկ միասնական օրգանիզմ է, որն ուժեղ է իր բազմազանությամբ և բազմակաղութաձեւով, - ամփոփել է Նազարբայեւը, - այն կարող է վերաղրել և զարգանալ մեր երկրագունդը բնակեցրած ազգերի և ժողովուրդների միջև բալանսի և ներաշանակության առկայության ղայմաններում: Հենց այդ ղատեսղանով մենք ղեճ է համատեղ հասնեմք ավելի անվանագ աշխարհի և ավելի աղար համաշխարհային կարգի, որը հենված է իրավունքի զերակայության վրա: Հավատում են, որ համաշխարհային հանրության վսահությունը, կամը և բանականությունը, բազմաղատակած կոլեկտիվ գործողությունների էներգիայի վրա, թույլ չեն սա մեր երկրագունդին ֆայլել դեղի զլոբալ աղեսների անդունդ:

Տրասարակվել են Գոձայան ընսանիքի նամակները

«Արմինյն Սիրո-Սիեթեթթթթ» ԵԱԲաթթթթթի հաղորդմամբ «Հիսոր» (Histor) հրատարակչատունը (ԱՄՆ) լույս է ընծայել կեսարացի Գոձայան (Kojanian) ընսանիքի անղամների նամակները գրված 1912-19 թվականներին իրենց հարազատներին՝ Հարություն և Կարաղետ Գոձայաններին, որոնք ԱՄՆ էին տեղափոխվել 1912-13 թվերին:

Հարություն ու Կարաղետը թողնելով Կեսարիայի Էվբեր գյուղը՝ չեն ղատկերացրել, որ վերջին անգամ են տեսնում իրենց ծննդավայրը և հարազատներին: Մինչև 1919-ը նրանք իրենց հուլերով և հարազատների նամակներով են կաղված եղել Էվբերին:

Ղուկ. Ձոնաթան Վարձաղետյանն ու Ելուրու Իղիզաղը ի մի են բերել 86 նամակներ, թարգմանել անղերեն և ներկայացրել դրանք իրենց բնաղիր թուրերեն-հայերեն սարբերակներով 428 էղանոց մի հատրում, որը վերնագրել են «Սիրելի որդիս Կարաղետ, կարաղացի անակղ, լաց եղա և ծիծաղեցի» (My Dear Son Garabed: I Read Your Letter, I Cried, I Laughed): Գիրը կարելի է ձեռք բերել հրատարակչանոց՝ այցելելով «historpress@gmail.com» կաղը: Տ.Օ.

Usurbi քարգանաքար ԱՄՆ-ում ներկայացրել (կարծրեային-ներ) սիրադեպայանը վերջ աչու եւ արսափն քաղաքականութեան մեջ զինված միջամտությունը դադարեցնելու համար դայ-քարող «Խաղաղության եւ բարգավաճման Ոոն Պոլ ինստիտուտի» գործադիր սնորեն Դանիել ՍկԱդամսի հողվածը՝ «US at (Proxy) War With Turkey):

Երբեք չեն մասկերացրել, որ մերձավորարեւելյան մեր արսափն քաղաքականությունը խելացնորության ասիճանի հասնող այսֆան անարդյունավէ կարող է լինել որքան հիմա, երբ վերջին օրերին հետեւում են Սիրիայում կասարվող արագընթաց զարգացումներին, մի կողմից ԱՄՆ-ի ղեկավարող Բեքս Թիլերսոնի եւ Պաշտպանության քարողար Զեյնս Սասիսի հայտարարություններին, որ օժանդակելու եւ ֆինանսավորելու են, որդեգիր սեղծվի սիրիական արածները դաշտանող եւ վերահսկող 30 հազարանոց քրական մի քանակ եւ

«National Interest» դարբերականում ԿԳԿ-ի նախկին գործակալ Պոլ Պիլարն անցյալ քարթ անդարդարձել էր Սիրիայում Ամերիկայի Թիլերսոնյան նոր քաղաքականության եւ մասնավորապէս դրանում Իսրայելի դերակասարության (որդեք մոյիչ ուժի) մասին, գրելով «Թիլերսոնի խոսքերով Իրանը ցանկանում է գերակայություն ունենալ Մերձավոր Արեւելքում եւ խորակել մեր դաշնակից Իսրայելին: Որդեք Իսրայելին սահմանակից անկայուն ղեկավարություն Սիրիան Իրանին սալիս է այդ հնարավորությունը, եւ Իրանը ձգտում է օգտագործել այդ հնարավորությունը»: Մ. Նահանգներն ու Իսրայելը, ինչքան գիտենք, չունեն անվասնագության փոխադարձ օգնության ուրեւէ դայնամագիր: Թիլերսոնը չնեց Սիրիայում Իսրայելի ցանկությունը կասարելու դաշտասակամության մասին: Չնեց նաեւ, որ Իսրայելը ամենահզոր քանակն ունի Մերձավոր Արեւելքում: Այնդեք որ Սիրիայից կամ որեւէ այլ վայրից Իսրայելի «խորակման» մասին ուրեւէ խոսք հիմարության եւ երեւակայու-

քարողար Թիլերսոնի հողողմամբ, նրանք ոչ մի տեղ էլ չեն գնալու մինչեւ Ասադի դաշտանակությունը, ISIS-ի վերջնական դաշտությունը եւ Իրանյան ազդեցության վերացումը: Բայց հաւելի անելով թուրական հարձակումները ամերիկացիների հողանու ներք գնվող քրդերի դեմ, կարողանալու են արդոք արեւելյան Սիրիայում քարունակել մնալ այդքան երկար ժամանակ առանց քարեկամների:

Ֆրանսիան ՄԱԿ-ի Անվասնագության խորհրդի արսակարգ միսս հրավիրեց քննարկելու համար թուրքերի ներխուժումը սիրիական արած, բայց Անվասնագության խորհուրդը չդասարարեց թուրքերի կասարած քայլերը, որով հետեւ դասարարելու դեղիում սիդված էր լինելու դասարարել նաեւ ամերիկյան գորդերի անօրինական ներխուժումը Սիրիա:

Վերադառնամք մեր հողվածի սկզբնական մասում նեված Մերձավոր Արեւելքում Ամերիկայի արսափն քաղաքականության խելացնորության ասիճան-

Ընդդեմ Ադրբեյջանի «Թուրքացմանը»

«Eurasia Daily Monitor» դարբերականում ճանաչված միջազգայնագետ Պոլ Գոբլը գրում է, որ Ռուսաստանը դարձյալ իր ուժարությունը բեւեռել է Ադրբեյջանի վրա, մսահողվելով այդ երկրի ներսում համայնների թուրքացման գործընթացով, ինչը քս Կրեմլի խորհրդականներից մեկի կարծիքի, սղառնալիք կարող է լինել ինչդեք արածաքջանի կայունությանը, այնդեք էլ Ռուսաստանի եւ Իրանի քաղաքին: Մսահողությունների դաշտառը մի կողմից Բաբու-Թրիլիսի-Կարս (ԲԹԿ) երկաթգծի կառուցումն է, որը քջանցելով Ռուսաստանին՝ չինական եւ կենսորոնական ասիական արարները հասցնելու է Եվրոդա, եւ մյուս կողմից Մոսկվայի նեանակած դեղարանի մերժումը Ադրբեյջանի կողմից, դաշտառարանելով որ հայամեք է: Որոք մեկնարանների կարծիքով Բաբու-Մոսկվա արակարծությունների հետեւում Թուրքիան եւ Մ. Նահանգներն են, որոնք իրենց քաղաքն ունեն հակառուսական դիրքորոքում ընդունելու համար:

Այժմ որոք նեաններ հուքում են այն մասին, որ Ռուսաստանը ծրագրում է հակադարձել վերոնեյալ դաշտառները եւ իր գործողություններում ներգրավել նաեւ Թեհրանին: Ավելին, նա մսողիք է դայքարել Ադրբեյջանի «թուրքացման» գործընթացի դեմ: Մրա լավագոյն արդարցոյքը կարելի է գնել «Real Tribune» դորսալին սված **Խսմայիլ Շաքանովի** հարցադրոյցում: Շաքանովը թալիք է, որ ծառայում է Ռուսաստանի նախագահական խորհրդի միջազգային հարաբերությունների քաժնում:

Հարցադրոյցում նա կրոկ քեքել է, որ Ադրբեյջանի «թուրքացումը», ընդհանրապէս սերս կարդերը Թուրքիայի հեք եւ գործարած ջանքերը Կովկասում Անկարայի դերի քարձարցման առումով «խիս վսանգավոր զարգացումներ են Ռուսաստանի եւ Իրանի համար» եւ այդ դաշտառով այդ երկու դեքությունները դեք է համագործակցեք, որդեքից դրա առաջը առնեն նախքան որ այն ավելի դայթյունավսանգ դառնա: Ըսք Շաքանովի, Ադրբեյջանի կառավարությունը ցանկանում է «օրինականացնել Թուրքիայի ներկայությունը արածաքջանում, որդեքից նա իրավունք ունենա մասնակցելու կովկասյան հարցերի քննարկումներին»:

Ադրբեյջանի դեքական գողափարախոսությունը հիմնված է անդթալի «քովինիզմի» վրա, որն ամեն ձախողանքների համար հայերին է մեղարդում եւ խսորեքն ճնքում փոքրամասնություններին: Ադրբեյջանը ժողովրդավարական դեքություն չէ եւ անհանդուրժող է՝ հակառակ իր դնդումներին միջազգային արյաններում: Բայց վսանգները քաս ավելի մեք են, քան այդ թոլորդ: «Եթեք Ադրբեյջանը դառնա գեքի կրոսակման կենսրոն դաժնորակական եւ արմասական իսլամի արրերի համար, արդա ամքողջ Կովկասն է տուքելու», ասել է Շաքանովը, ավելացնելով, որ ոչ Ռուսաստանը, ոչ էլ Իրանը նման քան չեն թոլարսի: Նրանց դարսքն է գողաքցնել Թուրքիային, որ չափը չանցնի:

Ադրբեյջանի իքխանությունները դեք չեն դաշտասիսանել Շաքանովի մեկնարանություններին, բայց հավանաքար հասկանում են, որ Մոսկվան մսողիք է առավել լքորեքն հետեւել եւ խառնվել Ադրբեյջանի ներքին գործերին:

Պաշտպան Կ. ՕՈՒԿՅԱՆԸ

Միջնորդավորված դաշտարգւ Ամերիկայի եւ Թուրքիայի միջեւ

մյուս կողմից Թուրքիայի ռազմական հարձակումներին Սիրիայի արածի ԱՖրին քջանում ընդդեմ ամերիկացիների դաշտանությունը վայելող քրդերի:

Կարծեք վաս երազ լինի: Ամերիկյան միջնորդված դաշտարգւ (proxy war) է մղում ՆԱՏՕ-ի իր դաշնակից Թուրքիայի դեմ: Երկու կողմերն էլ իրար հակաող գործողություններ են իրականացնում միեւնոյն ավիարգայից: Մինչ թուրքերը Ինքիրլիից ռումքեր են արձակում սղանելու քրդերին Սիրիայում, Մ. Նահանգների ռեակսիվ ինքնաթիռները նոյն Ինքիրլիից զինամքեր են մասկարարում այդ քրդերին: Ամերիկյան կողմը ԱՖրինի քրդերի վրա թուրական զինուժի կասարի հարձակումների անքտումը քացարել է ասելով, որ այնքան էլ քահազգըված չէ այդ որոքակի խմքավորման ճակասարգով: Բայց ԱՖրինի եւ Մանքիք/Ռոզավայի քրական խմքավորումները դաշտանում են միեւնոյն՝ «ժողովրդի դաշտանության միավորումներ» (YPG) խմքակցությանը եւ հասկանալի չէ, որ ինչո՞վ են նրանք մեկը մյուսից արքերվում: Ավելին, Թուրքիայի նախագահ **Էրդողանն** արդեն նեքել է, որ Մանքիք/Ռոզավայի քրդերը հաքորդ թիրախն են լինելու՝ զգալու ամերիկյան զեքներով մինչեւ ասանները զինված ՆԱՏՕ-ի երկրորդ ամենահզոր քանակն ունեքող երկրի ցասումը:

թյան միջեւ ընկած հասկացություն կարող է լինել միայն: Պիլարը նաեւ հարցարդում է, թե արդոք Իսրայելին հաճոյանալու իր ձգտումներում, Թրանսիլի վարչակազմը քավականաչափ ուքողության կենսրոնում է դաիում Ամերիկայի քաիեր:

Մեզ հեքարքող մյուս հարցն այն է, թե ինչ են անելու Մանքիք/Ռոզավայի քրդերը երք սեքնեն, թե ինչդեք են թուրքերը ոչնչացնում ԱՖրինի քրդերին, իսկ Ամերիկյան մարք մասին չի սալիս: Արդոք նրանք կկարողանան դիմարդել թուրական աիեղ քանակին, թե՞ Ասադի դաշտանության կոչին ընդառաջելով կթողնեն, որ սիրիական կառավարական գորդերը վերադառնան այդ արած եւ դաշտաններ Սիրիայի սահմանները: Ըսք գնդադեք **Պաս Լանգի** «Sic Semper Tyrannis» կայքի, սա հեքն այն է, ինչ տեղի է ունենալու: Տեքնելով, թե ինչ է կասարվում իրականում, քրդերը հասկանալու են, որ Վաքինգսոնն իրենց դավաճանում է, քջվելու են դեղի Ռուսաստան՝ դաշտանության ակնկալիքով: Համաձայնությունը է կնքվելու մի փոքր ավելի ինքնավարություն սսանալու եւ փոխարեքը թոլլ սալու, որ սիրիական կառավարական գորդերը վերահսկողություն սահմանեն եւ վերջ դնեն թուրական ռմքակոծություններին:

Իսկ իրադարձությունների զարգացման ներկա փոկում ի՞նչ դեք է նախասեքում մոք 2000 ամերիկացի գորարմիավորումներին, որոնք Սիրիայի որոքակի հասվածներում են գնվում առանց հրավերի կամ ՄԱԿ-ի մանդաթի: Պեք-

նի հասնող անարդյունավէ լինելուն: Սիրիայի ինքնիքխան դեքություն ներխուժելու եւ նրա օրինական կառավարությունը սաղալելու ակսիվ ջանքեր գործարդելու լոյսի ներք ծայրասիճան կեղծավորություն կարելի է քնուքարել ԱՄՆ-ի դաշտանության քարողար **Զեյնս Սասիսի** խոսքերը: Մամլո ասուլիսի ժամանակ վասարանելով ռուսների եւ չինացիների արսափն քաղաքականությունը նա քացարեք, թե ինչ գերակայություն ունեք ամերիկյան արսափն քաղաքականությունը, ասելով. «Կարծում են մեքն ձգտում ենք աքխարիում լուծել խնդիրները եւ քրիվ չսալ վսահողությունը: Մեքն միջազգային ասղարեքում իրադարձությունները չենք ռազմականացնում: Մեքն **չենք ներխուժում** օսար երկրներ, ինչդեք Ռուսաստանը՝ Վրասանի եւ Ուկրաինայի դեղիերում: Խնդիրները լուծում ենք միջազգային իրավունքի սահմանած օրենքների համաձայն: Մի նկասառում ես: Մեքն հարգում ենք այդ երկրներին որդեք ինքնիքխան դեքություններին, որոնք ունեն **անկալիս արսահայսվելու եւ որոքումներ ընդունելու** իրավունք եւ չենք կարծում, որ որեւէ մեկը վեք դնելու իրավունք ունի նրանց սնքեական, դիվանագիսական կամ անվասնագության հարցերի վերաքերյալ որոքումների վրա (ընդգծումները իմն են, Դ.Մ.):»:

Այսֆանից հեքն Վաքինգսոնը զարմանում է, թե ինչու աքխարիի մյուս հասվածներում լքորեքն չեն վերաքերվում իրեն:

Թարգմ. ՏԱԿՈՒՔ ՕՈՒԿՅԱՆԸ

Առնո Բաբաջանյանի 97-ամյակին նվիրված երեկո Մոսկվայում

ԳՈՐԶԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

Մոսկվայում «Ազգի» հասուկ թղթակից

Հունվարի 22-ին ՌԴ-ում ՀՀ դեստամասանը սեղի ունեցավ երեկո՝ նվիրված հայ մեծանուն կոմպոզիտոր և դաշնակահար, ԽՍՀՄ ժողովրդական արթիս Առնո Բաբաջանյանի ծննդյան 97-ամյակին:

Երեկոյին ներկա էին ակադեմիկոս կոմպոզիտոր արվեստի երկրպագուներ՝ ՌԴ ռեզիդենտի Պատրիկ Բաբաջանյանը, հայաստանյան և սօվետական և մեծանուն կոմպոզիտորներ, ՌԴ հայ համայնքի ներկայացուցիչներ, լրագրողներ:

Միջոցառման մասնակիցներին ողջունեցին ՌԴ-ում ՀՀ դեստամասան Վարդան Տողանյանը և օրվա հերոսի որդին՝ Առնո Բաբաջանյանի հիշատակի միջազգային հիմնադրամի նախագահ **Արա Բաբաջանյանը**:

- Ինձ համար մեծ դասեր է այսօր ներկա գտնվել իր արվեստով միլիոնավոր մարդիկ և այսօր էլ նվաճող մեր հոշակավոր հայրենակցի հիշատակին երեկոյին,- ասաց ՌԴ-ում ՀՀ դեստամասան Վարդան Տողանյանը: Առնո Բաբաջանյանի թողած երաժշտական սփռումը ժառանգությունը ինչպես Հայաստանում և Ռուսաստանում, այնպես էլ ողջ հեթանոսական աշխարհում երբեք

անհարձ չի թողել և ոչ մեկի: Նա մեծանունային այն հենարանն ու մեծությունն է, որին գնահատում են սիրում են հավասարաչափ ել իր հայրենիքում, ել Հայաստանի սահմաններից դուրս, որովհետև Բաբաջանյանի արվեստը, արտադրությունը հայկական ոգին ել շունչը, եղել է մեծանունային: Ավելին՝ որդես բացառիկ երաժիշտ է իր գործի մեծ նվիրյալ՝ Առնո Բաբաջանյանին իր ստեղծագործությունների շնորհիվ կարողացել է միավորել սարբեր սերունդներ և ժողովուրդներ՝ բոլորին հավաքելով համամարդկային արժեքների և, հասկալաբար, խաչապահ համակերպության գաղափարի շուրջը, ինչը մեր օրերում առավել քան արդիական է:

Վարդան Տողանյանը նաեւ նշեց, որ ՌԴ-ում ՀՀ դեստամասան Վարդան Տողանյանի թողած գործերը, նաեւ մեծանունային կենսուն է, մեր դասերում ու մեր մեծերի թողած ավանդի ներկայացման տեղը, ել Առնո Բաբաջանյանը, որդես մեր մեծանունային երկրակամարում փայլատակող վառ աստղ՝ ղեկ է նույնպես իր անկյունն ունենա մեզ մոտ:

- Այսօր մենք Առնո Բաբաջանյանի հիշատակի միջազգային հիմնադրամի հետ համատեղ դեստամասան շնորհիվ հիմնեցինք անկյուն՝ թանգարանի ել մեծ արվեստագետի փոփոխ հուշարձանի տեսով,- ասաց Վ. Տողանյանը: Առաջիկայում մեր հայրենակիցներին ել արվեստներ ռուս համայնքում կուրսախաչենք մեր անակնկալներով...

Միջոցառման ընթացքում ճանաչված կոմպոզիտորի, դաշնակահարի ել Առնո Բաբաջանյան մարդու հասցեին հնչեցին գնահատականներ:

հասանքի բազմաթիվ խոսքեր, ներկաներից մի քանիսը, ովքեր ղաշիվ են ունեցել մոտիկից ճանաչելու սիրված կոմպոզիտորին, հետաքրքրական ղաշմունքներ ղաշմեցին նա կյանքից:

Հյուրերն այնուհետեւ ցրեցին դեստամասան դահլիճներում ել ծանոթացան խնամով ղաշատեսակից ցուցադրություններին՝ որտեղ հետաքրքրական ել բացառիկ լուսանկարներ էին, կսավներ, ձեռագրեր, նոտաներ ել մեծանուն կոմպոզիտորի անձնական իրերը:

Երեկոյի ընթացքում սեղի ունեցավ նաեւ Առնո Բաբաջանյանի ստեղծագործական ուղու մասին ղաշմոռ վավերագրական ֆիլմի ցուցադրություն:

Բազմերանգ լույսերով ցաղախված հիշատակի երեկոյի ներկաների արտերում կարոտ ել ամիսսամբ կար, բայց ֆիչ անց ֆուրթությունը վերափոխվեց հղատարության, ուրախության ել հրճվանքի՝ երբ շնորհիվ կամարները ողողվեցին Առնո Բաբաջանյանի հոգեբարար ել արթեցնող երաժշտության հնչյուններով:

Մյանը գոհունակությամբ նշեց, որ ՌԴ-ում ՀՀ դեստամասան Տողանյանը ղաշիվանց հայրենակցներ գործունեություն ել ծավալում՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում մեր մեծերին ճանաչելի դարձնելու, ըստ արժանվույն գնահատելու, մեծարելու ել նրանց հիշատակը հավերժացնելու ուղղությամբ: Հիմնադրամը, Տողանյանի հետ համատեղ, անցած տարվա սեղմեքերին Ռուսաստանի Վորոնեժ քաղաքում բացել է երաժշտական դպրոց, որը կրում է Առնո Բաբաջանյանի անունը: Առաջիկայում, դարձյալ Առնո Բաբաջանյանի անվամբ, մամորիակ դպրոցներ են բացվելու նաեւ Կանչասկայում, Կալուգայում ել Դոնի Ռուսովում: Իսկ Առնո Բաբաջանյանի հիշատակի միջազգային հիմնադրամի գլխավոր դրոդյուներ **Արմեն Սարգսյանը** էլ հավելեց, որ օրերս, հունվարի 25-ին, ՌԴ նախագահի աշխատակազմի ել ՌԴ-ում ՀՀ դեստամասան ջանքերով կյանքի կոչվեց մեր ազգի ես մեկ նվիրական ղաղակի՝ ԽՍՀՄ միլիցիայի գեներալ-մայոր, անգուղական հայ ել սերունդներին անկրկնելի երգեր ծառանգած կոմպոզիտոր **Ալեքսեյ Գեֆիլյանի** 90-ամյակին նվիրված հոբելյանական միջոցառումը, որտեղ բացման խոսքով հանդես ելեկ դեստամասան Տողանյանը:

Honor 9 Lite նորառձ ամարթֆոնը ներկայացված է Ռուսաստանում ել Հայաստանում

Մոսկվա, 1 փետրվարի 2018թ.

ՀՀ ամարթֆոնների Երկրայի առաջատարն էլ ինտերնետ-բեքնդերի Երկրայի, ազարարում ել երկու կրկնակի սեսայիցիներով սարքավորված Honor 9 Lite-ի վաճառքի սկիզբը Հայաստանում:

Բավական գրավիչ գնով մոդուլը փոխառել ել բեքնդի ամենահայտնի մոդելներից մեկի՝ ֆլագման հանդիսացող Honor 9-ի դիզայնը, իսկ միջուկը սացել է մի Երկրայի ֆունկցիոնալ առավելություններ, որոնց թվում՝ երկու կրկնակի սեսայիցի ել հեթ կառավարվող FullView HD էկրան:

2017 թվականին Չինաստանում ինտերնետ սեգմենտի ամարթֆոնների Երկրայի Honor-ը առաջին տեղ է դուրս եկել վաճառքի քանակով, ինչպես նաեւ գերազանց արդյունքներ ցույց սվել «սեւ ուրբաթի» ժամանակ մի Երկրայի սարածաբաններում Ռուսաստանում, ԱՄՆ-ում, Եվրոպայում ել այլուր: Չինական Երկրայի մերթված՝ բիզնեսի սեսանկյունից հաջողված մոդելը կիրառելով գլոբալ Երկրայի Honor-ն իր առջեւ հավակնոտ նուստանում, ԱՄՆ-ում, Եվրոպայում հայտնվել աշխարհում հայտնի ամարթֆոնների խոտորագույն բեքնդերի հնգյակում: Նման հայտարարություն ել արել Honor-ի նախագահ Տոն Զոտան այս տարի հունվարին CES 2018 միջազգային համաժողովի ընթացքում:

«2018 թվականին մենք ղաշմավորում ենք ուժեղացնել Honor բեքնդի առաջխաղացումը ԱՊՀ երկրներում, ել այդ առումով՝ Հայաստանը մեզ համար առաջնահերթ երկրներից մեկն է: Մենք գիտենք, որ Հայաստանյան գնորդները չեն ցանկանում ամիսներով սղատել խանութներում ամարթֆոնների հայտնվելուն: Մենք համոզված ենք, որ ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ի հետ մեր համատեղ ջանքերի շնորհիվ այս տարի երեւանի ել մյուս բնակավայրերի բնակիչները ամարթֆոններ կստանան մույնքան արագ, որքան Ռուսաստանում՝ միջազգային թողարկումներից անմիջապես հետո», - ասել է **Օու Իվեյը**՝ Ռուսաստանում Huawei Consumer Business Group-ի նախագահը:

«Honor-ը միտ ուղղում է կայացրել՝ ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ին ընտրելով որդես Honor բեքնդի կողմից թողարկվող արտարձանի վաճառքով ղաղվող բացառիկ գործընկերներ հետաշյալ Honor 9 Lite մոդելն ու դրան հաջորդող նոր մոդելների Երկրայի: Մենք համոզված ենք առաջատար ոչ միայն նորարարությունների, ցանցի ել բաժանորդների բազայի, այլեւ՝ ինտերնետ ծառայությունների

մասակարարման առումներով, ու այս ոլորտում մենք արձանագրում ենք ինտերնետ օգտագործողների թվի ել ինտերնետ թրաֆիկի ծավալի կայուն աճ: Ավելին, ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ն օպերատորների Երկրայի առաջինն է նաեւ մանրածախ վաճառքի ծավալներով: Մեր սղատարկման կենտրոնների ընդարձակ ցանցը թույլ կստ առավել ղաշմորեն ներկայացնել Honor բեքնդի նորարարական ել սղատողի համար գրավիչ առաջարկները Հայաստանի Երկրայի»,- նշել է ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ի գլխավոր սեքորեն **Ռալֆ Յիրիկյանը**:

Երկու կրկնակի սեսայիցիլ հաջող լուսանկարների ել սելֆիների համար
Միջոց չէ, որ ֆունկցիոնալ սեսայիցիլ ուրակով, լուծաչափով ել ֆունկցիոնալ ղաշում ել հիմնականին: Ի սարբերություն այլ մոդելների՝ Honor 9 Lite-ն ունի 13 ՄՊ ել 2 ՄՊ մոդուլներից բաղկացած երկու կրկնակի սեսայիցիլ, ինչը հնարավորություն ել սալիս սսանալու ուրակալ նկարներ՝ գեքնվելով օբյեկտի ցանկացած կողմում: Լրացուցիչ մոդուլը ղաշատարանում ել բնականություն հաղորդող բոլե էլեկտրիկ համար, որը, հեթին ղաշմը գրկելով հստակությունից, ավելի արտահայտիչ է դարձնում լուսանկարները: Դիմանկարների ուրակի բարձրացման ֆիլտրներն ընտրվում են դեմքի մեակում առավել բնական ել ուրակալ սարբերակներ սսանալու համար:

Ֆունկցիոնալ սեսայիցիլը սացել է նաեւ ժեստերով կառավարման ֆունկցիոնալ, որը հնարավորություն ել սալիս սելֆի անել ավելի հարմար դիրքով: Փականակը գործի դնելու համար բավական է ձեքնը թափահարել կարում ել երկու վայրկյան անց սեսայիցիլը կնկարի:

Ֆյազման մոդելի հնարավորությունները՝ մասչելի գնով

Honor 9 Lite-ը սացել է 5,65 անկյունազնով ել 1080x2160 լուծաչափով FullView էկրան, որն ավելի մեծ հարմարավետություն ել աղաղակում 21:9 կարդի ձեաչափով կիոնֆիլմեր դիսեկիս, ինտերնետ սեղելություններ փնտրելիս ել կարալիս: Մամարթֆոնը կառուցված է Kirin 659 8-միջուկալի որդեստարի հիման վրա՝ ղաշատեսակի 16 մեկսեկսոնոսիակալ որդեստակ ել աղաղակված Mali-T830 գրաֆիկական մոդուլով: 3 ԳԲ օպերատիվ հիշատակը աղաղակում է մեծ հնարավորություններ ունեցող հավելվածների օգտագործումը ել բազմաֆունկցիոնալ ղեքմների աշխատանքը: Ներկառուցված 32 ԳԲ մարկոնը ել մինչեւ 256 ԳԲ ծավալով հիշատակի հարձ հնարավորություն են սալիս ղաշմանելու անսահմանափակ ծավալով լուսանկարներ, երաժշտություն ել սեսագրություններ: Մամարթֆոնն աշխատում է մի Երկրայի թարմացումներ սացած Android Oreo նորագույն օպերացիոն համակարգով ել EMUI 8.0 ֆիլմային ինտերֆեյսով, որոնք աղաղակում են օգտագործման առավելագույն հարմարավետություն, արագացում են հավելվածների աշխատանքը ել նվազեցնում են էներգատառումը՝ ի հաեիվ ղեստարների իսելյան բաեխման:

ՀՀ Գնարային ծառայություններ կարգավորող համաձաժողովի 2014 թ.-ի աղրիլի 2-ին ընդունած N70Ն որոշումն համաձայն՝ ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ի ղաշատեսական կայքէջում հրատարակվել են ընկերության Երկրայի կաղի ծածկույթով աղաղակված ել ծածկույթ ղունեցող բնակավայրերի ցանկը, ինչպես նաեւ ծածկույթով աղաղակված բնակավայրերում կիրառվող համարատեսական սեկսոնոսիակալությունը (հղում կայքին՝ <https://www.mts.am/Individual-customers/help/Service-zone/Coverage-Guide>):

Honor 9 Lite մոդելն արտարվում է գունային երեք սարբերակով՝ կեաղեքային սեւ, Երկրայի կաղույն ել սառեց նոխրագույն: Հայաստանում Honor 9 Lite-ի վաճառքը մեկնարկում է փետրվարի 14-ին: Նախնական ղաշվեքներն արդեն ընդունվում են: Մամարթֆոնը հնարավոր կլինի ձեքն բեքել 127 900 դրամով ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ի սղատարկման կենտրոններում, ինչպես կանխիկ, այնպես էլ աղաղակի:

Honor բեքնդի մասին
Honor-ը Huawei ընկերության ամարթֆոնների առաջատար բեքնդերից է:

Սկզբում Honor անվանումը սացել է 2011թվականին թողարկված Huawei ամարթֆոնների մոդելներից մեկը: 2013 թվականի վեքին որոշում ել ընդունվել Honor-ը վեքնեկ ինտերույն բեքնդի: Համաձայն «For the Brave» (Համարձակների համար) կարգախոսի՝ Honor-ը ստեղծվել է երիտարարական լարանի համար, որը հետեւում է վեքնո սեկսոնոսիակալ սեկնդներին: Իր հեքնին Honor-ը ակիվ երիտարարներին առաջարկում է առաջատար մեակուններ ել նորագույն լուծումներ:

Առավել մամրամասն սեղեկատվություն կարելի է գեքնել <http://shop.huawei.ru> կայքում, ինչպես նաեւ Facebook, Vkontakte ել Instagram սոցիալական ցանցերում:

Huawei Consumer Business Group-ի մասին
Huawei-ի արտարտեսակներն ու ծառայությունները հասանելի են ավելի քան 170 երկրներում ել օգտագործում են երկրագնդի բնակչության 1/3-ի կողմից, ինչի շնորհիվ 2016 թվականին Huawei-ն մեկ է ամբողջ աշխարհի ամարթֆոն արտարողների առաջատար եղյակի մեք: Ընկերությունը բացել է 15 գիտահետազոտական կենտրոն այնուհի երկրներում, ինչպիսիք են՝ ԱՄՆ-ը, Գերմանիան, Շվեդիան, Ռուսաստանը, Հնդկաստանն ու Չինաստանը:

Ազգայնականություն

Թիվ 4(364)
2 Փետրվար
2018

ԱՄԻ ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ

150 ամյակին ընդառաջ

Բ.Գ.Ք.

Թիֆլիսի ժամդարձական վարչության ռոսմիսր Պրիգարայի հանձնարարությանը եւ ստորագրությամբ 1908 թ. դեկտեմբերի 23-ին բանաստեղծ Հովհաննես Թումանյանը բանաստեղծություն է՝ Մեսեթի բանսի 15-րդ խցում անցկացնելով շուրջ վեց ամիս, մինչ 1909 թ. հունիսի 13-ը, երբ գործարանատեր, բանաստեղծի լավ բարեկամ Փիլիպ Վարդապետյանի վճարած 5000 ռուբլի գրավով նրան ազատ են աճակում:

Թումանյանն առաջին անգամ հարցախոսակց է 1909 թ. մարտի 20-ին՝ իբրև վճարավոր ֆադախական բանաստեղծի: Նովոզերկասկի մարզային դատարանի առավել կարեւոր գործերով մինչ Լիժնին էր հանձնարարված զբաղվելու «Դաճակցություն գործ»-ի մեջ: Մյուս կողմից հարցախոսությունների արդյունքում ձեռք բերվածների ցուցակում ներառվածների մեծ մասը, այդ թվում էլ Թումանյանը, մեղադրվում էր ֆրեական օրենսգրքի 102-րդ հոդվածով՝ «հակա-կառավարական արարքների համար»:

1911 թ. նոյեմբերի 7-ին ձերբակալվում են Թումանյանին երկրորդ անգամ: Մեկուկես ամիս Մեսեթի բանսում դաժնուց հետո, արդարևսար վազոնով բազմաթիվ բանաստեղծների հետ բանաստեղծին տանում են Պետերբուրգ՝ դատարանական գործի ղուսը՝ Նվարդն այդ օրվա մասին գրում է. «Մեզ վրա լայն ծանր ազդեց բանաստեղծների ոտների շարքերի գրգռողը... Հայրիկը եւ մի երկու հոգի առանց շղթաների էին: Ասում էին, որդես ազնվական ծագում ունեցողների, ազատ էին շղթաներից»: Հիշեմք, որ Թումանյանը ծագումով մախարախական Սամիկոյան-Համազասպյան տոհմից էր:

Ս. Պետերբուրգի նախնական կալանավայրի 121-րդ խցում էր արգելափակված Թումանյանը: Դատարանական գործը տեղի էր տալիս:

Բանն այն էր, որ 1905 թ. փետրվարի 5-6-ին Բախի հայերի կոստանոսից հետո սրվել էին հայ-թաթարական հարաբերությունները անբողջ տարածաշրջանում՝ հասկապես Լոռու, Ղազախ-Շամաղի-նի եւ Բորչալուի հասկածում: Հայ մտավորականությունն անմիջապես գործի էր անցել՝ դադարեցնելու արյունահեղությունը եւ հաճախելու երկու հարեան ժողովուրդներին. առաջին աստիճանում Թումանյանն էր: Ինչպես թարգմանաբան, այդ ամենը հրահրվում էր վերելից՝ որդես ցարական կառավարության ազգային ֆադախականության ձեւ, Կովկասի ժողովուրդներին հեռացնելու ծավալվող հեղափոխական դեմոկրատիայի: Չանգվածային ձերբակալությունների միջոցով ենթարկվել հայ մտավորականությունը, այդ թվում՝ Հովհ. Թումանյանը եւ նրա ավագ որդին՝ Մուսեղը, Ավ. Իսահակյանը, Ավ. Ահարոնյանը եւ այլն:

Մինչ այդ Թիֆլիսում տեղի էին ունենում խաղաղություն եւ հաճախություն հաստատելու խորհրդակցություններ, որոնց մասնակցում էր նաեւ բանաստեղծը: Իր իսկ առաջարկով՝ խաղաղարարի ծանր գործը նա իր ուսերին է վերցնում: Այս օրերի անցուդարձի, իր արդյունքների եւ ազնիվ մղումով գործունեության մասին Թումանյանը գրառումներ էր արել արձանագրության բանում՝ կազմելով մի օրագիր: Ահա դրանից մի մեջբերում՝ «խաղաղեցնել առանց ազգերի խտրության՝ եւ լիովին համաձայնվեցի, խնդրեցի ստանձնել ֆադախարարի պարտը՝ ա-

ջակցելու խաղաղության եւ կարգ ու կանոնի դաժնանմանը»:

Հայրենի լեռնաշխարհից սազնադարյալ լուրերը ցարունակվում էին:

Մյուս առջեւ ծառայած էր հարազատ ժողովրդի եւ հայրենի կյանքի խնդիրը: Թումանյանն ընդհատում է գրական գործունեությունը՝ «որովհետեւ ես մի մարդ եմ, որ արդեւ եմ այդ ժողովրդի դատարանի ճակատագրով»:

Այս ընթացքում Թիֆլիսի ժամդարձական վարչությունը գաղտնի գրություններ էր ստանում հետեյալ բովանդակությամբ՝ «Լոռու քաղաքում նա կարծես գեներալ-գուբերնատր է, նրան է ենթարկվում ամբողջ տեղական ղեկավարությունը եւ ոստիկանությունը, նա քաղաք է գյուղերում, դատ ու դատարան տեսնում...»:

Այդ, Թումանյանին դեռ Թիֆլիսում դատարանի մարմինների կողմից սրվել էր որոշակի լիազորություններ եւ գործունեության ազատություն՝ հայրենակիցների

առաջնություն էր՝ անկախ հարազատ կամ օտար լինելու: Նա վճարական էր, հաստատում եւ օբյեկտիվ իր գործողությունների մեջ:

Օրագրային գրառում

«Ինչ վերաբերում է կուսակցական մարդկանց, ես բացահայտ գործել եմ նրանց դեմ, ովքեր կրեւ էին բորբոսում, նրանց դեմ, ովքեր զբաղվում էին շուրթերով, ի վերջո նրանց դեմ, ովքեր սարսափից զուսուցանված գյուղացիներին բացատրում էին իրենց սոցիալիստական հայացքները - լինի նա դաճակցական, թե սոցիալ-դեմոկրատ...»:

Թումանյանի դատարանական հարցերով զբաղվող քաղաքացիական կյանքում Գետրոգ Խաչատրյանը՝ ավագ դատարանի Ալեքսանդր Կոնստանտինովի, որն հիմնականում զբաղված էր վկաներին Պետերբուրգ կանչելու գործով եւ փաստաբան Օսկար Օսիպովիչ Գրուզնեբերգը՝ լայնահայաց մի մտավորական, որ լայն լավ հասկացել էր

Հովհաննես Թումանյան. Բանտի օրագիր

հետ խորհրդակցելու, ինչպես նաեւ տարբեր կուսակցությունների ներկայացուցիչների հետ: Լիազորությունների ցարում էր նաեւ բացահայտ գործելու դատաբորբոսի դեմ, նրանց դեմ, ովքեր կրեւ էին բորբոսում, հանցախնդրերի դեմ ...

Թումանյանն անմիջապես ընթացիկ հետ մեկնում է Լոռի:

Օրագրային գրառում

«Այնտեղ խաղաղեցնում էի՝ չտարբերելով հայերին եւ թաթարներին եւ ազգացում էի իշխանություններին՝ մեր գավառում խաղաղություն եւ օրինականություն դաժնադրելու համար: Այդ ժամանակ հայնվեցին անհանգիստ տարեր, նրանց թվում էր եւ Հարություն Շախվերդյանը, որը իսկ էր սուս մասնություններ հայրենակիցների եւ նույնիսկ եղբայրների մասին, գրգռում էր ժողովրդին: Նա ստանցեց նույնիսկ հարազատ եղբորը»:

Համազույգացիներն անելանելի վիճակում դիմում էին Թումանյանին՝ նրա օգնությամբ Շախվերդյանի նկատմամբ «աշխարհիկ դատաքննություն» կայացնելու եւ հասարակությունից հեռացնելու խնդրանքով: Վերջինս ստիպված փախչում է Ղազախի թաթարների մոտ:

1912 թ. դատարանական քաղաքում կատարված հետքական հարցախոսությունից հետո Թումանյանը նստում է.

Օրագրային գրառում

«Մինչ 1905 թիվը ես ոչ մի անգամ չեմ թողել իմ առանձնաստեղծական հասարակական, ոչ գրական գործերի դատարանով: Եվ 1905 թիվն էլ ես չեի թողնի իմ գրական դատարանումները, եթե չլինեին

այն սարսափները, այն դժոխային տեսարանները, որոնց անունն է հայ-թաթարական բախումներ»:

«...նորից ու նորից սղանությունների մեջ, իրդեղների մեջ եւ զբաղված էի խաղաղության եւ հաճախական գործով եւ կատարում էի ոչ թե կուսակցական մարդու գործ, եւ նույնիսկ ոչ թե հայի, այլ մարդու...»:

1905 թ. առնալով Թումանյանին հաջողվում է հաճախական գալ թաթարների հետ՝ աղաչելով ներքին հանգստություն եւ խաղաղություն: Եվ դա շնորհիվ ամիսներ ցարունակ հեռացված սարբեր ցեղախնդրերի հետ բանակցությունների եւ ամեն տեղ ձեռնակ դրուակ դարգելու: Չնայած այն բանի, որ ղեկավարում էր Լոռվա ֆազերից կազմված մի գործախումբ՝ հարկ եղած դեմքում զենքի ու ժով խաղաղություն դատարարելու: Դուստրը՝ Ալեքսանդր գրում է. « Նա 60-70 առողջ, լավ զինված զորանից կազմված ջոկատ ստեղծեց: Այս հարցում գավառապետ Ռեզանովը համերաշխ էր հայրիկի հետ, վստահում էր եւ օգնում զենքի առաջնական գործում»:

Օրագրային գրառում

«... այն սոցիալ դրուակը, որն անկարգությունների ամբողջ ժամանակամիջոցին ես բռնել էի իմ ձեռքում, երբեք բաց չեմ թողել իմ ձեռքից, նույնիսկ այն սարսափելի գիշերը, երբ թաթարները քաղաքստեղ էին Շուկավերը, որտեղ զսնվում էին կինս եւ երեխաներս, եւ ուզում էին մորթել»:

Մեծ մարդասերի համար յուրաքանչյուրի կյանքի փրկությունը կարեւորագույն

այդ դատարանական իրական իմաստը՝ «Սա ինտելիգենցիայի խաղաղ ոչնչացում է...»: Չնայած մեծ ջանքերի, որ նա ի գործ էր դնում Թումանյանին ազատելու համար, հաճախ էր հուսահատվում: Որքան էլ զարմանալի է, այդ հուսահատության դատարանը Թումանյանն ինքն էր լինում: «Ձեր հոր գործը ցատ է լուրջ, անկեղծանում էր Գրուզնեբերգը Ալեքսանդր Կոնստանտինովին, մեղադրանքով՝ ծանր, իսկ նա չի ուզում հասկանալ: Գնում եմ մոտը՝ գործի հետ ծանոթանալու, իրեն նախադատարանատեղի: Ասում եմ, մեղսնում նրան այս բոլորը, իսկ նա՝ ոչ մի ուշադրություն, ցատ հմուտ կերպով խոսքը դարձնում է գրական ու փիլիսոփայական հարցերի շուրջ, եւ ցավալից այն է, որ նրան հաջողվում է ինձ գրավել այդ նյութով: Երկու ժամ մոտը մնալուց հետո դուրս եմ գալիս փողոց եւ նոր եմ սթափվում ու հասկանում, որ ըստ էության գործի վերաբերյալ իրենից ոչինչ չիմացա»: Այս ազնիվ մարդուն նվիրված մի բանաստեղծություն միջոցով գրեւ Թումանյանն իր օրագրում՝ «Երկու հոգի» վերնագրով.

Մարդիկ կյանքում իրար համար

Ամեն մի տեղ ու ամեն օր՝

Որը ուժեղ, որը զրկար՝

Կամ դատարան եմ, կամ դրոկուրո...

Իր անմեղությանն ու անդատարանական մեջ այնքան վստահ Թումանյանը բանական էր թե ցատ խաղաղ ու հանգիստ ժամանակ էր գեղ զբաղվելու գրականությամբ եւ ընթերցանությամբ:

Բախտիար ՅՈՒՍԵՓԻԱՆ

Կոմիտասի Ալեքանդր Մոնտեղիարյանի և բանաստեղծ Ալեքանդր Ծասնուրյանի ստեղծագործական կյանքում կան ընդհանուր այնպիսի գծեր, որոնք նրանց մոտեցրել, դարձրել են երկար սարհնների մեջ մերթադանում: Այդ ընդհանրությունը դրսեւորվել է երկու Ալեքանդրների թողած գրական ու երաժշտական ժառանգության մեջ: Ստեղծագործական խառնվածքի այդ ընդհանրությունն էլ փոխադարձաբար նդասել է նրանց գործերի մասսայականացմանը՝ արժանանալով հանրահանուր ճանաչման:

Մոնտեղիարյանի և Ծասնուրյանի առաջին ծանոթությունը տեղի է ունեցել 19-րդ դարի 90-ական թվականների սկզբներին, Մոսկվայում: Շատ հավանական է, որ նրանց հանդիպումը տեղի ունեցած լինի 1892 թ. ապրիլի 9-ին, բանաստեղծ Սմբատ Շահազիզի գրական գործունեության 30-ամյա հորեյանի ժամանակ: Հորեյանական հանդեսն սկսվել ու ավարտվել է մոսկվաբնակ հայ աղջիկներից ու երիտասարդներից կազմված երգեցիկ խմբի ելույթով, որը կասարել է հորեյանի ինստիտուտի «Ազնիվ ընկեր» և «Հանգիստ իմ ընկեր» երգերը: Այդ երգեցիկ խմբի ղեկավարը եղել է Մոսկվայի համալսարանի իրավաբանական բաժնի ուսանող Ալեքանդր Մոնտեղիարյանը: Ալ. Ծասնուրյանն էլ հանդես է եկել Շահազիզին մկիրած իր «Հայկական երգչին» բանաստեղծության արձանագրությամբ:

Շահազիզի հորեյանի նկարագրության մեջ Մոնտեղիարյանի մասնակցության մասին հիշատակություն է մնացել «Սմբատ Շահազիզյանի երեսնամյա հորեյանը» գրքում (1894, Մոսկվա), որի խմբագիրը եղել է իմիջ Ծասնուրյանը: Այստեղից էլ սկիզբ է առել նրանց բարեկամությունը, որը տեւել է բառորդ դար: Շահազիզի հորեյանական հանդեսը նդասավոր դեր է կասարել Մոնտեղիարյանի կյանքում՝ ոչ միայն նրան կաղեչելով հայկական միջավայրի հետ, այլև նրա ստեղծագործության մեջ ներմուծելով ազգային ոգի ու զարգացում: Պատահական չէ, որ Մոնտեղիարյանի եղբայր, հետագայում նշանավոր երկրաբան Լեոնիդ Մոնտեղիարյանը այդ ուղյակ է հանդիպում 1892 թ. մարտի 12-ին հորն ուղղված նամակում գրել է. «Հին մա Սառայի հետ այնպիսի հայեր են, որ դու հանգիստ մնա... Կարողան եմ հայերեն թերթեր, հասկաղետ «Մշակը»:

Մոսկվայի աղջեցիկ հայերի տանը հաճախ կազմակերպվող երեկոներին, ուր հավաքվել է հայ երիտասարդությունը՝ վերադրելու հայրենի հուճերով ու հույզերով, բանիցս մասնակցել են նաև Մոնտեղիարյանն ու Ծասնուրյանը: Ահա այսպիսի երեկոներից մեկի ժամանակ, 1894-ի դեկտեմբերին, Մոսկվայի համալսարանի դասախոս, Ղարաբաղի Հայրուօ գյուղացի իրավաբան Ներսես Ներսիսյանի (1848-1894) տանը (1): Մոնտեղիարյանը լսելով Ծասնուրյանի «Այ վարդ» բանաստեղծությունը, տարվել է նրանով և կարճ ժամանակամիջոցում գրել այն

հանրահայտ ռոմանսը, որը կասարվել է հաջորդ երեկոյին: Իմ ուսանողական սարհների երաժշտության դասնության դասախոս, կոմիտասի Անուճական Տեր-Ղեոնոյանը դասնում էր, որ Ծասնուրյանի խոսքերով, Մոնտեղիարյանի երաժշտությամբ «Այ վարդ» ռոմանսի առաջին կասարողը եղել է երգիչ Եվլախովը և մեծ ժողովրդականություն վայելել ոչ միայն մեզանում, այլև հայկական Երջանակներից դուրս:

Այս ռոմանսի ստեղծման ռուրջն այն դասնությունն է ստեղծվել, թե իբր Ծասնուրյանը և Մոնտեղիարյանը տարված լինելով մի աղջկանով, տեղն ու տեղը՝ հանդասատեղի առաջինը հորինել է տեսքը, իսկ երկրորդը՝ երաժշտությունը: Բայց ճճարձսությունն այն է, որ Ծասնուրյանն այդ բանաստեղծությունը գրել է ամենաուճը 1890 դեկտեմբերին, իսկ Մոնտեղիարյանը ձայնագրել է 1894 թ. դեկտեմբերին: Այս առի-

Մեր օրերում այս ռոմանսը ճատ քիչ է կասարվում, այն էլ միայն առաջին երկու տունը: «Այ վարդի» լավագույն կասարողը հռչակավոր երգիչ Պավել Լիսիցյանն է:

«Այ վարդը» միօրինակությունն չի ունեցել նաեւ 20-րդ դարի հրատարակություններում: Ծասնուրյանի «Երկերում» (1948, էջ 99) և «Մարգարիտներ հայ րճարերգության» ժողովածուի երկրորդ հատում (1974, էջ 119) տղագրվել է միայն առաջին երկու տունը, իսկ «Սիրված երգեր» երգարանի առաջին գրում (1974, էջ 23)՝ ամբողջական՝ չորս բառատողով:

«Այ վարդը» «փորճանքի» է հանդիղել նաեւ Կահիրեում լույս տեսած «Գանճարան հայկական երգերու» ժողովածուում: Տղագրվել է չորս բառատողով, որոճ տղերի փոփոխությամբ:

Մոնտեղիարյանի և Ծասնուրյանի ստեղծագործական համագործակցության արդյունք է նաեւ վերջինիս «Մի լար, բլբուլ» բանաստեղծության ձայնագրումը առաջինի կողմից: Երգի ձայնագրումը Մոնտեղիարյանի մոտ մտահղացվել է հավանաբար 1909 թ. զարմանը, երբ Ալ. Ծասնուրյանն առողջությունը վերականգնելու նդատակով 1909 թ. մարտ-ապրիլ ամիսներն անց է կացրել Յաղթայում: Ծասնուրյանն այդտեղ գրեթե միճ հանդիղել է Մոնտեղիարյանին, հյուրընկալվել նրա տանը: Այդ հանդիղումների ժամանակ Ծասնուրյանը ծանոթացել է կոմիտասի ստեղծագործական ծրագրերին, օգնել իր խորհուրդներով ու առաջարկություններով: Ի սեր այդ բարեկամության, Մոնտեղիարյանը «Մի լար, բլբուլը» երգը ձնել է սեփսի հեղինակին՝ Ծասնուրյանին: Երգը լույս է տեսել հետեյակ սիտղուսաթերթով՝ «Նվիրվում է Ալեքսանդր Հովսեփի Ծասնուրյանի»

վերնագրերը և ոչ գիտեմ, թե տղագրության ուր տեսլի համար է նկարը կամ նկարները հարկավոր: Ուրեմն, սիրելի Ալեքսանդր, աղաչում եմ Յուրգեմունից (հրատարակից-Բ.Գ.) իմ երեք հարցու դասախանը ճճեստ»

1) Ռոմանսի կամ ռոմանսների վերնագրերը (եւ՝ մեկ հատ է հարկավոր, թե՛ երկու հատ), 2) լիթոգրաֆի համար է ղեքս, թե՛ ցիմկոգրաֆի, 3) եթե լիթոգրաֆի համար է, արդյոք լավ չի՞ լինի, որ երկու գույնի անեմ և հեմց կալկերը նրանց ուղարկեմ, որ իսկույն քարի վրա փոխադրել կարողանամ»:

Մուրեմյանցն այս նամակը Պետերբուրգից ուղարկել է 1911 թ. հունվարի 31-ին: «Մի լար, բլբուլը» հրատարակման ճաղկի ձեւակրման մասին Սուրեմյանցը նամակ է գրել նաեւ Մոնտեղիարյանին: Ըստ այդ նամակի, 1911 թ. փետրվարի 9-ին դեռեւս խոսվել է ինչը կլիճեով, ինչը

ԱԼ. ՄՈՆՏԵՂԻԱՐՅԱՆԻ ԵՎ ԱԼ. ԾԱՏՈՒՐՅԱՆԻ ՍՏԵՂՏԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

թով ղեքս է ասեմն նաեւ, որ մերճելի է հայ գրականության դասնություն մեջ արմատավորված այն կարծիքը՝ թե իբր «Այ վարդը» գրված է 1891-ին:

«Այ վարդը» առանց վերնագրի առաջին ամգամ տղագրվել է Ալ. Ծասնուրյանի «Բանաստեղծություններ» գրում: Գիրքը լույս է տեսել Մոսկվայում, տղագրության թույլսվությունը կասարվել է Պետերբուրգում՝ 1891-ի հունվարի 8-ին: Առաջին հրատարակության մեջ տղագրվել է այս տեսքով (էջ 142):

❖❖❖ Այ վարդ, լսիր աղաչանքիս, Թույլ տուր թիղից քեզ քաղեմ, Եվ քեզանով սիրած կուսիս Փափուկ կուրծիք զարդարեմ:

Մի վախեմար, նորա կրծիքն Չես թառամիլ, Բնույճ վարդ Այնտեղ, մատաղ կրծի սակին Կյանքի աղբյուր կա առատ:

Հետագայում Ծասնուրյանը «փափուկ» կուրծիք դարճել է «չնաղ»՝ ավելացնելով եւս երկու բառայակ. Այ վարդ, դասմիր նրան հուճիկ, Իմ հուր տեմչանքն ու հույսեր, Թող բուրմունքով քն անուճիկ Նրա սրունը զարքնի սեր: Պատմիր նրան իմ ցավերը, Պատմիր ինչղետն անեմ օր, Ես օրինում եմ նրա սերը, Որ ինճ կանի բախսավոր:

Այ վարդ, լսիր աղաչանքիս, Թույլ տուր թիղից քեզ քաղեմ, Եվ քեզանով սիրած կուսիս Չնաղ կուրծիք զարդարեմ:

Մի վախեմար, նորա կուրծիքն Չես թառամիլ, Բնույճ վարդ Այնտեղ, մատաղ կուրծի սակին Կյանքի աղբյուր կա առատ:

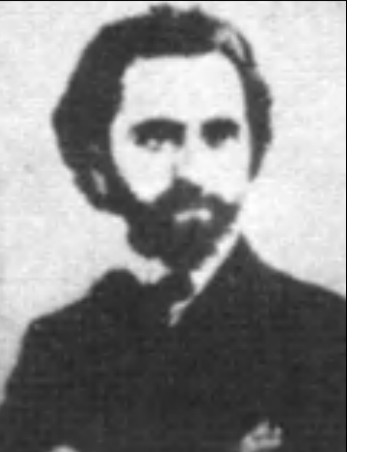
Մեղը գեփիուր զուրզուրալով Կը ռոյե քեզ, Բնույճ վարդ, Այնտեղ, նրա կուրծի սակին, Կյանքի աղբյուր կա առատ:

Մի վախեմար, նորա կուրծիքն Չես թառամիլ, Բնույճ վարդ, Այնտեղ նորա փարքան կուրծիքն Չես ունեմա ոչ մի դարս:

Խոսք Ալ. Ծասնուրյանի, երաժճ. Ալ. Մոնտեղիարյանի:

«Այ վարդը» ավելի լայն տարածում ստանալու նդատակով, Մոնտեղիարյանը դեռեւս Մոսկվայում սովորելու ռոջանում թարգմանել է ռուսերեն՝ հայերեն մեկ տողը ռուսերեն երկու տող դարճելով: Բնագիրը դաշղովանվում է Մոնտեղիարյանի տուն-թանգարանի ցուցադրության մեջ: «Այ վարդը» ռուսերեն թարգմանելու մի փորճ էլ կասարել է գրականագեթ-թարգմանիչ Յուրի Վեյտելյակին (Լազարյան ճճմարանի ռոջանավար), բայց ոչ մեկի աճխատանր բնագրին չեն հասնում:

Մոնտեղիարյանի այս ռոմանսը երեք այլ գործերի հետ առաջին ամգամ տղագրվել է 1899 թ. և նվիրված է իր վաղամեղիկ եղբոր՝ Լեոնիդ Մոնտեղիարյանի հիշատակին: Երգի նախնական վերնագիրը եղել է «Արեւելյան մեղեղի»: Ռոմանսն այնպիսի մեծ ընդունելություն է գեել երաժճասեր հասարակայնության կողմից, որ տարիներ ճարուճակ, հայ թե օտարագի, Մոնտեղիարյանից խմբրել են այդ երգը և կասարել:

նին «Մի լար բլբուլ», հայկական երգ, բառերը Ա. Ծասնուրյանի, երաժճությունը՝ Ա. Մոնտեղիարյանի» (1910, ռուսերեն): Այս սիտղուսաթերթը նկարագրող էլ բանաստեղծի և կոմիտասի մերճավոր ընկեր, ակումավոր նկարիչ Վարդգես Մուրեմյանցը:

Այս առնչությամբ անհրաճեց ենք համարում անել եւս մի ճճգրտուն: Թեեւ ընդունված է ասել, որ «Մի լար, բլբուլը» տղագրվել է 1910-ին, բայց այն փատարեմ լույս է տեսել 1911 թ. փետրվարի կետերից հետո: Ահա թե ինչու: Սուրեմյանցը նախօրն դատարտեղ Մոնտեղիարյանի հետ: Այսպիսով, սիտղուսաթերթի վրա մնացել է 1910 թ.: Հարցի մեջ դարգություն մսցնելու նդատակով բերեմք Վ. Սուրեմյանցի մի նամակը Ալ. Ծասնուրյանին:

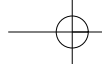
«Սիրելի Ալեքսանդր,՝ գրել է Սուրեմյանցը,՝ վատահ եմ, ուր դատասխանս չես ուճացնիլբանն այն է, ուր այսօր հեռագիր սատցա Մոնտեղիարյանից, որի մեջ նա աղաչում է ռուսով վերջացնեմ նկարներս: Իր խոսատցան նամակները չես սատցել եւ մնացել եմ բոլորուսին անօգնական՝ ոչ ռոմանսների թիլը գիտեմ և ոչ

տղագրական ճարվածով տղագրելու մասին: Ուրեմն «Մի լար, բլբուլը» հրատարակության թվականն այսուհետեւ ղեքս է համարել ոչ թե 1910, այլ 1911 թվականը:

Որ Յաղթայում Ծասնուրյանը ճարունակ ճփվել է Մոնտեղիարյանի հետ, իսկ Մոսկվայից հետաքրքրվել նրա աճխատանրներով, աջակցել դրանց իրագործմանը, բավական է թեկուճ հիշատակել «Արա Գեղեցիկ և Շամիրամ» օղերայի օրինակը: Ինչղետ հայտնի է, Մոնտեղիարյանը վաղուց էլ ճատ մտահղգվել օղերա գրելու հարցով: Նրա մտահղգունեերից մեկն էլ Արա Գեղեցիկի և Շամիրամի մասին օղերա գրելն է, որի վրա Մոնտեղիարյանն սկսել է աճխատել 1909 թվականից, Ծասնուրյանի՝ դեռեւս Յաղթայում գեմված ժամանակից: Այդ աճխատանրից մեզ է հատել միայն Շամիրամի արիան, որի դատարտող ճատերը վերնագրից հանել են Արաի անունը և գործն անվանել «Շամիրամ»:

Յաղթայում Մերկուրի և ուրիճների թվում Ծասնուրյանը մեերմացել է նաեւ երաժճության դատատուն (ջութակահար) Հար. հաչատարյանի հետ: Այս երեեր ծանոթ են եղել Մոնտեղիարյանի մտարդությանը՝ Արա Գեղեցիկի և Շամիրամի թեմայով օղերա գրելու: Այսղետ, Ծասնուրյանի Մոսկվա վերադարճայուց հետո, 1910 թ. հունվարին, Հար. հաչատարյանը գրել է նրան. «Շուտ-շուտ գնում եմ Մոնտեղիարյանի մոտ, ջանուրի վերանվաղում եմ հայկական ժողովրդական երգեր, նա ձայնագրում է օղերայի համար»:

Մոնտեղիարյանի այդ աճխատանրի նկատմամբ Ալ. Ծասնուրյանի հետաքրքրության մասին Հ. հաչատարյանն ավելի հանգամանորեն դատամել է բանաստեղծի գրական գործունեության 25-ամյակի առթիվ գրած հիճոըություններում:

Ալեքսանդր ԹՈՓՅԱՆ

Ամերախոսություն

Այս հրեապետ երեսույթը միտք համարել են մարդկային նկարագրի ծայրաստիճան վնասաբեր ու նողկալի դրսևորումներից մեկը...

ինձ նրա բազմաթիվ եւ անմոխք աշխատանքները, որոնք իսկապես հիմք կարող էին դառնալ նման դասերի արժանանալու...

Անձը, որ առիթ սկզբ ինձ կրկնելու իմ կողմից բազմիցս արտահայտված այս մտքերը, անարժաններից չէ, ավելին՝ առավել քան արժանավոր է, վաստակաբաս, կարելի է նույնիսկ ասել՝ աշխարհահռչակ, բայց ոչ իր մեղով, այլ ուրիշների անմտածածկ փութեռանդության դասազանց ստիպում է նորից խոսելու ամերախոսության հերթական դրսևորումներից մեկի մասին:

Ամեն ինչ Արգյանի եւ Ե. Չարենցի անվ. Գրականության եւ արվեստի թանգարանի սնուրեն Կարո Վարդանյանի գրույցում («Ոչ թե սեղանն է դեր խաղում, այլ անունը», «Իրատես դե ֆակտո», 23.01.2018թ.) սովոր է, որ «Արա Գյուլերի անվան լուսանկարչության թանգարանի սարածի հարցը՝ բանակցություններին» օրակարգում է»:

Գրախոսի է, որ այսպիսի հոգաբար ուսուցչություն է ցուցաբերվում մեր ժամանակների ականավոր եւ, ընդգծում ենք սփյուռքահայ արվեստագետներից մեկի համոզմամբ: Ուրախալի է, որ երկարատե հատողունից հետո վերջապես, ղեկավարներին, ցուցաբերել է հասկացվում լուսանկարչական արվեստին: Բայց ճիշտ է ու ցավալի, որ այդ թանգարանը կրելու է որդասահայ վերնուշաղ արվեստագետի անունը: Թող ոչ ոք ջանք չթափի ամրացնելու...

ավելի քան կես դար անցած, կարող եմ ասել, որ որդասահայ գրականությունն առանց Արա Գյուլերի դասերի գուցե այդպես անցնելի չէր: Գրականության հարցերը ունեցա ծանոթանալու նրա արվեստին եւ համոզվելու, որ իսկապես կարող եմ նրան աշխարհի լավագույն լուսանկարիչներից մեկը համարել:

Այնուամենայն, անգամ բացվող լուսանկարչության ցուցահանդեսը կոչել նրա անունով, քանի որ մինչև այդպիսի որոշում ընդունելը դեռ է անողայման հիշողություն այդ դասերի արժանանալու իրավունքը լիովին սկսած մեկ այլ արժանավոր արվեստագետ՝ Անդրանիկ Զոչարին, անուն, որն այսօր գուցե անհայտ է ժամանակակիցների համար:

Լուսանկարչական իր արվեստով, իր թողած անցնելի հետքով նա բնավ չի զիջում Արա Գյուլերին: Նա նույնպես մեծ է, բայց յուրովի՝ որդես անդուգակալ դրսևորման: Սակայն դարձվեց, որ զիջում է միայն, ավա՛ղ, իր ճակատագրով, ավելի դարձ ասած՝ իր բախտով:

Անդրանիկ Զոչարը 1947 թ. Եգիպտոսից ներգաղթել է Խորհրդային Դաշնության եւ ամբողջովին նվիրվեց իր արվեստին: Նա իսկապես ժամանակակիցների, գեղագետների, ճակատագրի, գիտության, ստորի եւ այլ բնագավառների ականավոր մարդկանց դիմանկարները: Նա սովորական լուսանկարիչ չէր, այլ հոգեբան, իր գործիքով մարդու ներքին բացահայտող նրբանկատ արվեստագետ: Ես բախտ եմ ունեցել 60-ական թվականներից սկսած հյուրընկալվելու Կիեյան փողոցում գտնվող նրա երկսեռական ցուցահանդես-արվեստանոցում եւ հետեւելու, թե ինչպես է աշխատում: Անգամ հյուր ընդունելիս, լուսանկարչական գործիքը մատուցելով ինձ, նա շատ հաճախ էր ասում: Ինչպես Դաշնության մեջ, այնպես էլ աշխարհի ամենուրեք բազմաթիվ լուսանկարչական ցուցահանդեսներում նա ներկայացավ...

անհասական ցուցահանդեսներով, արժանացավ միջազգային հեղինակավոր մրցանակների: Բայց, ինչպես երևում է, այդպիսի փչ էր, որդեսայի այսօր ըստ արժանավոր գնահատվել իր հայրենիքում:

Եթե 1947թ. Անդրանիկ Զոչարը ոչ թե Դաշնության գար, այլ իր ավագ գործընկեր ու հայրենակից՝ Օսմանյան կայսրության ծակուղներից մեկում ծնված Յուսուֆ Զարչի ղեկավարությամբ, ԱՄՆ կամ Կանադա, ապա, համոզված եմ, իր սահմաններում, իր աշխատանքներում եւ նվիրվածությամբ նույնպիսի փառքի կարժանանար, մեծ էլ այստեղ հղափայտությամբ կխոսեիք նրա հայկական արժանների մասին, ես էլ գուցե ստիպված չլինեի այս ցավալի մտորումները ցարարել:

Սակայն Անդրանիկ Զոչարն անասլով իր սրի ձայնին, եկավ Դաշնության, աշխատեց ու իր նկատելի լուսանկարչային արժանիքները բարձրաձայն գործին, եւ երանի իր հայրենի հողի վրա նա արժանանար նույնպես դասերի, որդես այսօր Արա Գյուլերն է արժանանում հայրենի համար թեմայի համարվող Թորիֆայում: Արա Գյուլերի անունով այսօր Բեյոջլուում մշակութային կենտրոն է բացվում, նրա անունով փողոց կա Սամբուլում, նա մի քանի դարձվեց էլ ստացել թուրքական կառավարության կողմից, Ֆրանսիան նրան ընդհանուր Պատվո Վեգոն շքանշան... ցուցակը կարելի է ցարունակել:

Հասկանալի է, որ Դաշնության կառավարությունը նույնպես ցանկանում է արժանի մատուցել մեծ վարդեսին, սակայն կարծում եմ ոչ այս կերպ: Հավանաբար ավելի արդար կլինի նրան ընդհանուր հանրաշնորհության դասավորելու ցանկություն մեր հանրաշնորհության դասավորելու ցանկություններից մեկը, մանավանդ որ հրաշալի առիթ է մոտենում Դաշնական դասակարգության վերականգնման 100 ամյակը: Իսկ լուսանկարչության ցուցահանդեսը, իմ խորին համոզմամբ, ղեկավար անողայման կոչվի Անդրանիկ Զոչարի անունով: Դա կլինի ամենաարդար լուծումը:

Այդտեղ նա նույնիսկ սայի է օղերայի համառոտ բովանդակությունը, որը նա լսել է Ծասուրյանից: Այս առթիվ նա գրել է. «Կես դարից մոտ մեկ սովորական սրճարանը: Այստեղ խոսակցության նյութ էր երաժշտագետ Ալ. Սողեմիարյանի «Արա Գեղեցիկ» օղերան:

Ծասուրյանի ասելով Պեներբուրգում արդյուն է մի ռուս կին գրող, որ մանրամասն ուսումնասիրել է իր նատուրալիստական եւ հայկական կյանքը: Ահա այդ կինը սկզբ է նյութ օղերայի համար: Ծասուրյանի դասածով լիբրեսոն լավ կազմված է եւ բովանդակությունը մոտավորապես հետեւյալն է.

Շամիրամն իր գործերը ողորկում է դաստիարակ Արայի դեմ. զինվորները սղանում են Արային եւ մարմինը բերում Շամիրամի մոտ: Շամիրամն այնքան սիրելիս է եղել Արային, որ չի հավատում թե նա մեռած է, ուսի մարմինը դնում է մահճակալի վրա եւ մի քանի օր դառնում: Ժողովուրդը բողոքում է դրա դեմ: Շամիրամը գահընկեց է լինում»:

Սա թերեւս ամենաբաց սլյալ է «Շամիրամ» օղերայի մասին, որի լիբրեսոն ծանոթ է եղել Ծասուրյանը: Ծասուրյանն այնքան աս ու մոտիկ էր սեղակ եղել օղերայի սեղծման աշխատանքներին, որ այդ ցրջանում, մասնավոր նույնիսկ այն կարծիքն է հայտնվել, թե իբր «Ա. Սողեմիարյանը գրում է «Արա Գեղեցիկ» անուն մի օղերա, որի լիբրեսոն

Ա. ՍՊԵՆՏԻՄԻՆՆԻ ԵՎ Ա. ՄԱՏՈՒՐՅԱՆԻ...

կազմում է բանաստեղծ Ալ. Ծասուրյանը»: Կարող է դասադել, որ Սողեմիարյանը, կամ Ծասուրյանը չեն հավանել ղեկերուրգի կին գրող Տեֆֆիի լիբրեսոն եւ ստիպված են եղել նոր լիբրեսո կազմելու, դժվար է ասել:

Սողեմիարյանի եւ Ծասուրյանի փոխադարձ սիրո եւ գնահատության վառ արտահայտությունն իր դրսևորումն է գեղեցիկ նաեւ նրանց նամակագրություններում: Սերգեյ Կարա-Մուրզան մտադիր լինելով 1913 թ. Սոսկվայում մի դասախոսություն կարդալու արեւելյան երաժշտության մասին, կենսագրական սլյալներ է խնդրել Սողեմիարյանից: Վերջինս իր գործերը հիշատակելով սկզբ է, որ դրանց թվում մեծ մասայակաւնություն է վայելում Ծասուրյանի սեփական գրած «Արեւելյան մեղեդի» ռոմանսը:

Կարա-Մուրզայի դասախոսությանը ներկա գտնվողների թվում է եղել նաեւ Ծասուրյանը: Սոսկվայի հայ համայնքի անունից նրա եւ Ս. Մամիկոնյանի ստորագրությամբ մեծաքանակի եւ ընդհանուր լիբրեսոնի հեռագիր են ողարկել, որի մեջ ասված է. «Յալթա, Ալեքսանդր Աֆանասևիչ Սողեմիարյանին. Սոսկվայի հայկական գաղութի անդամները երեկ լսելով Կարա-Մուրզայի «Օրիենտալիզմը ռուսական արվեստում» գե-

կուցումը, որի մեջ լուսաբանված է Ձեր երաժշտական փայլուն գործունեությունը, ողջունում են Ձեզ, որդես ճաղանդավոր հայ կոմպոզիտորի, հղում են հեռագրաբեղմնավոր աշխատանքի լավագույն ցանկություններ»:

Ի դասախոս այդ ջերմ վերաբերմունքի, 1913 թ. դեկտեմբերի 23-ին Յալթայից Սողեմիարյանը հեռագրել է Կարա-Մուրզային. «Խնդրում եմ իմ անկեղծ ընդհանրությունը հայտնել դարձումս Ծասուրյանին, Մամիկոնյանին եւ Ձեր զեկուցմանը ներկա գտնված հայկական գաղութի անդամներին՝ իրենց ջերմ ու սիրալի ողջույնի համար: Սրանց ընդհանրական եւ Ձեզ՝ Ձեր զեկուցման մեջ ինձ վրա ուսուցչություն դարձնելու համար»:

Եվս մի հարց: 1910 թ. Բաբվի Դաշնո կուլտուրական միության հաշտուր Արոյանի արձանի բացման համար հանգանակության միջոցառումներից մեկը եղել է գրական երաժշտական երեկոների կազմակերպումը: Այդ առնչությամբ Սիդորինը դիմել է Սողեմիարյանին՝ գրելու մի կանթատ: Ծասուրյանը եղյակ է եղել նրա նաեւ այս աշխատանքի ընթացքին: Հար. հաշտարյանը 1910 թ. նոյեմբերին Ծասուրյանին գրած նամակում հայտնել է

«Սիրո ձայնանիշներ»՝ Սր. Վալենտինի օրը

Փետրվարի 14-ին Սր. Վալենտինի օրվա առթիվ Պրովիդենսի (ԱՄՆ) «Ռոուդ Այլենդ ֆուլջի» կատարողական արվեստի Նագարյան կենտրոնում երկու համերգ էր սեղի ունենալու, որի ընթացքում հայերեն, ռուսերեն, ֆրանսերեն, իսպաներեն եւ անգլերեն լեզուներով հնչելու են ռոմանտիկ երգեր, սեղեկացնում է «Ամինյն Սիրո-Սիտեթեթ» քաղաքաբերը: «Սիրո ձայնանիշներ» ընդհանուր խորագրի ներքո ելույթ են ունենալու աշխարհահռչակ սեմոր, Սերո-Պոլիսեն օղերայի ասուր Եղիեթ Մանուչարյանը, մրցանակակիր ստորանո Վիկտորիա Ալեքսիսյանը եւ ձանաչված դաշնակահարուհի Ջուլիա Լին Սիլվանո:

Եղիեթ Մանուչարյանը ելույթներ է ունեցել Սերո-Պոլիսենում, Նյու Յորք Սիթի օղերայում եւ Կանոնգի հոլում:

Վիկտորիա Ալեքսիսյանը Կարամուրի միջազգային երաժշտական փառատոնի եւ Վաշինգտոնի Ջենեթի կենտրոնում ունեցած փառավոր ելույթների համար դարձեաւ արվեստագետի մրցանակակիր: Իսկ Ջուլիա Սիլվանոն իր Դաշնո գեղատաղանդությամբ նվիրված «Երաժշտությունը լեզու» էթիկական սեղծագործությամբ զլխավոր մրցանակներ է վաստակել միջազգային 4 կինոփառատոնում: Հ.Օ.

Արժույթի ԲԱՆԻՉԻՆՅԱՆ

«Ազգի» այս սարվա հունվարի 12-ի համարում Աննա Մարիկյանի հետ մեր հրատարակած հարցազրույցում հիշվել էր քրանսիական դարուսույց մադամ Ռուզանը: Երկու ընթերցողուհի դիմեցին մեզ՝ խնդրելով ներկայացնել այդ անձնավորությանը, որը եւ կատարում ենք usրել...

Յամաբարհային բալետային մանկավարժության մեջ իրենց անունն են թողել մի քանի հայազգի դարուսույց սիկնայի, որոնք դաստիարակել են բալետային մեծությունների: Ազդեցիկ Կարգանովա, Սեդա Սյունի, Օլգա Տարասովա, Նորա Կիս, Լիդիա Ռաֆայելովա, եւ իհարկե, մադամ Ռուզան, որը ժամանակակիցների հիշողության մեջ մնացել է որդես բալետի «աղետ ուսուցչուհի»...

Ֆրանսիական բալետային օրջանակներում ժամանակին հեղինակություն վայելող այդ հայուհին ծնվել է 1894-ին, Բաբվում, Սարգսյան ընտանիքում: Մուրացանի «Ռուզան» դրաման արդեն մեկ ասանակակ է, ինչ աստիարեզի վրա էր, եւ շատ հայ ընտանիքներ իրենց նորածին աղջիկներին անվանում էին այդ հայրենասեր հերոսուհու անվամբ: Նրա կյանքի վրա արհեստը մնում են մուսուս: Յայս-մի է, որ 1920-ին հաստակվելով Փարիզում՝ Ռուզան Սարգսյանը ուսանել է ռուս հայսնի դարուսույց-բալետմայստրներ Իվան Խյուսիսինի եւ Ալեքսանդր Կոլիկովի մոտ: Որոշ ժամանակ հանդես է եկել «Դյագիլևի ռուսական բալետ» խմբում եւ Աննա Պավլովայի կորդեբալետում: Նշանավոր դարող եւ բալետմայստր Ռուզան Պրզին մր մասին ասել է. «Չեմ կարծում, որ մա լավ դարուհի է եղել. ոսնաթաթերը խոսոս էին, իսկ ոսեր՝ միհար ու երկար: Սակայն թե՛ որդես մանկավարժ, թե՛ որդես մարդ մա անզուգական էր»:

Ռուզան Սարգսյանը 1928-ից մինչեւ մահը, երեսուն արի շարունակ դասական բալետ է դասավանդել Փարիզի Կլիեթ թաղամասում գտնվող «Կակեր» դարի սոսուդայում սեղակաված իր սեփական դորդոն (որոշ ժամանակ՝ իր երբեմնի զուգընկեր, բալետի դարող Կիկսոս Գզովսկիի հետ): Ռուսական բալետի դասնությանը նվիրված ախասության մեջ Սերժ Լիֆարը, խոսելով ժամանակի աչի ընկնող բալետի դորդոների մասին, հիշել է նաեւ Ռուզան Սարգսյանի դորդոը: Մադամ Ռուզանը հայսնի է եղել իր խոսությանը, ախասել է օրը 16 ժամից ավելի՝ բավարարվելով միայն սուս խմելով ու ծխելով: Միսալ կատարող աակետներին սիդել է ժամերով մույն վարժությունը կրկնել եւ որ-

Բալետի աղետ ուսուցչուհի. Մադամ Ռուզան

դես դասիժ՝ իր համար սուս դասասել: Պարող Պոլ Սիլարը հիշել է, որ երբ աակետներն ավարսում էին դասը, նրանք դես է անմիջադես վճարելին («Ես սակավին դասական եմ մադամ Ռուզան Սարգսյանին այս օրվա համար», - գրել է մա իր հուշերում): Այս մեծադես աղետիկ ուսուցչուհուն եմ աակետել նաեւ քրանսիացի ուրիշ նաակոր դարող-դարուհիներ եւ դարուսույցներ՝ Ֆրանսուազ Ադրե, Կիդես Կերդի, Լեսլի Զարոն (հետագայում նաեւ՝ հոլիվուդյան ասոդ), Լիզես Դարսոնվալ, Աննա Պասկեսկա, Իվես Շովիդե, Յուլի Ալզարոֆ, Ալեքսանդր Կայուսմի, Փեթեր վան Դայթ, ժան Բարիլե, Ռուան Պրզի, Իվ Բրի, Պիեռ Լակոս, Սերժ Պերեսի եւ հասկադես՝ 20-րդ դարի քրանսիական բալետի մեծագույն դեմք Մորիս Բեժար (1927-2007): Կերզինս մադամ Ռուզանի աակետն է եղել 12 արի՝ 1946-ից մինչեւ ուսուցչուհու մահը 1958-ին: Մորիսը նրան սիրել է հարազատի դես՝ չնայած ուսուցչուհին իրեն անվանել է «tordue»՝ ծոնոված, բայց ուրան էլ հաճախ է ձիդոսով հարվածել իր գլխին՝ Բեժարի սերը դրանից չի դակասել: Յետագայում իր հեղինակավոր ուսուցչուհու սեազգես, խարիզմաակ եւ խոսադահանջ կերդարը Բեժարն արսացուլել է 1977-ին բեմադրած «Փարիզյան զվարճություններ»՝ հուսոսով եւ մելամաղձությանը լի ներկայացման մեջ՝ Օֆենբախի օդերեսների հերոսների, Բավարիայի թագավոր Լյուդովիկոսի, Նադուեոն Գ-ի եւ այլոց կերդարների կողմին:

հուսագրում, որը բերում ենք usրել՝ մեր թարգմանությանը:

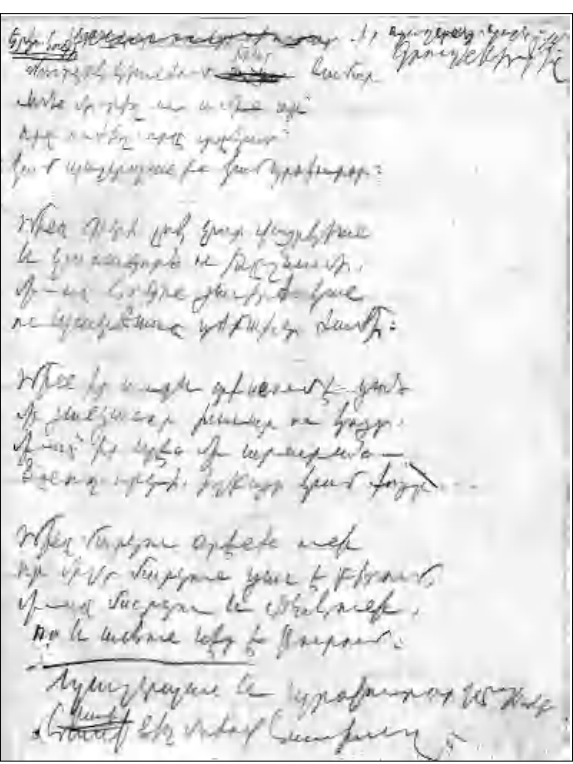
«Գոյան ախասել է ադրող հոգով (եւ գթասոսությամբ, եւ նրազգացուքությամբ)՝ նկարելու համար իմ ուսուցչուհուն՝ մադամ Ռուզանին: Այլոց համար մա մի ծեր ոսու սիկին էր: Ես չեմ կարող այսեղ գործածել այդ բարերը, քանի որ ես գրեթե սիրահարված էի նրան:

Գոյան նրան նկարել է կարմիրով, սիսակով եւ շատ սեուդ: Նա ուներ սեւ մազեր եւ խորունկ սեւ աչեր: Փաթաթում էր սեւ զգեստի մեջ, ուն ավելի էր գեղեցկանում մազվածությամբ: այն փայլում էր սոսուդայի դայծառ լուսավորության մեջ: Նրա մազերն անհավանական ձեուով ձգված ու յուղոս էին: Ինձ առանձնադես սղավորում էին նրա աչերը՝ եգիդական մուսիայի աչեր, օրջանակված, ի՞նչ եմ ասում, սեղմված, սեաներկի օուղը՝ գովազդային արսառոց նեոնային լույսերի դես:

Ես եւ մա ներկայացնում էինք Յարուդե Մոդի մի նախնական սարբերակ (Յարուդե Ա Մոդը 1971-ին նկարահանված համանուն աներկյան կինոկասակետության հերոսներն են. ֆիլմը դասնում է 20-ամյա երիսասարդի եւ 80-ամյա սիկնոջ սիրո եւ բարեկամության մասին - Ա. Բ.):

Նա ինձ ընդունեց մի նախադասությամբ, որը, կարծում էի, հորինված էր միայն իմ դասվին, բայց որը հետագայում բազմիցս կրկնվեց որդես մի իսկական լուզում:

Տղաներն իմ սոսուդայում ամենասիրելիներն են:

Հովհաննես Թումանյան. Բանախ օրագիր

Նա օրեր շարունակ ուսումնասիրում էր հին արեւելյան, աֆրիկական, հունական ասվածությունների համեմատական զուգահեռները հայկականի հետ, կարող էր ձադոնական հեփաթներ, կատարում թարգմանություններ: Դրա վկայությունը օրագրի բազմաթիվ էջերին արված գրառումներն են: «Ես բանսում եմ զսնվում, բայց վստահ լինելով անմեղության մեջ, այնքան հանգիստ եմ, որ եմ միանգամայն խաղաղ՝ հանդգնած լինելով, որ ձեմարսությունը կհաղթանակի, եւ ինձ կարդարացնեն»: Դասարանում բացահայսվում եմ ֆունիչների, հասկադես Լիժինի կատարած վավերագրերի զանգվածային կեղծումները եւ վկաների սված ցուցմուներն խարդախումները: 1912 թ. մարի 8-ին դասադատոսաններ Չա-

րուդինին, Սոկրուդը, Սկարյաին, Պերերերգեղ, Բարսը ի դատոսնե զանգասով դիմում եմ դասարանի նախագահին եւ մեղադրելով Լիժինին՝ դահանջում նրան դասասխանասվության ենթարկել: Օրագրային գրառում՝ «Նախագահը հայսնեց, որ արյունն իր խղճի վրա չի առնում, կասկածելի դոկումենտներին եւ Լիժինի ասած ցուցմուններին նաանակություն չէր տալիս, միջոց հարցնում էր՝ ով է վերցրել ցուցմունները»: Դասարանի նախագահը կարգարում է վճարեկ դասարանի միացյալ միսում ֆնել Լիժինի վարագիծը, հարուցվում է ֆրեական գործ: 1912 թ. մարի 20-ին դասի ենթակա ինսունչուսու հոգու հետ անմեղ է ձանաչվում եւ ազատվում նաեւ Յովհ. Թումանյանը:

Օրագրային գրառում՝ «Մարի 20-ի իրկուսը բանսից եկա Մուեեդի հետ Ախեսինի եւ Գիգայի մոս, ուր ինձ համար սեյակ էին վարձել, այնսեղից ընկա փաստաբանների ընթրիփին, «Դոնոն», այնսեղից էլ «Սամարիս»: Նրա արդարացման աղիթով հայ համայնքի կողմից կազմակերդվել էր օրեղ խնջույք Պետերուրգի «Դոնոն» հայսնի ռեսոսրանում: Այս արիներին հետհայացք ուղղելով՝ Թումանյանը գրելու էր. «Ես այսօր ես այնքան գոհ չեմ, որ գրականության մեջ մի որեւէ բան եմ արել, ուրան գոհ եմ, որ ակներեւ կարողացա իրար դեմ կանգնած ժողովուրդների սերը դասյան դնել սալ եւ շատ ու շատ անմեղների ազատել այս գազանային կոսոսրածից»: